

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

**KÜLTÜREL ÖGELERİN ÇEVİRİ KAYMALARI
BAĞLAMINDA AKTARILMASI: GEORGE ORWELL'İN
1984 ROMANI**

Volkan NOKAY

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

KÜLTÜREL ÖGELERİN ÇEVİRİ KAYMALARI BAĞLAMINDA
AKTARILMASI: GEORGE ORWELL'İN 1984 ROMANI

Volkan NOKAY

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

ÖZET

NOKAY, Volkan. *Kültürel Öğelerin Çeviri Kaymaları Bağlamında Aktarılması: George Orwell'in 1984 Romanı*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2023.

Bu tezin amacı; George Orwell'in yenisöylem, bir ülkenin kurgusal oluşumu, ideolojik bir temelin oluşturulması ve yeni bir söylem gibi distopik konuları işleyen "1984" adlı eserinin çevirilerinde görülen çeviri kaymaları bağlamında dilbilimsel ve kültürlerarası iletişim ekseninde bir değerlendirme yapmaktır. "1984" adlı romanda çevirmenlerin kültürler arasındaki aktarım rollerine dair izler çeviri kaymaları bağlamında ödünçleme, öyküntü, birebir çeviri, yer değiştirme, başkalaştırma, eşdeğerlik ve uyarlama unsurları üzerinden derinlemesine inceleme yapılmıştır. İlk olarak çeviri pratiği ve kuramına ilişkin bilgiler sunularak çeviribilim alanına yönelik genel bir bakış sunulmuştur. İkinci olarak, literatür incelemesi yapılmış ve Vinay, Darbelnet ve Catford'un çeviri kaymaları ile ilgili kuramları ele alınmıştır. Sonrasında tüm prosedürler üzerinde durulmuştur. Catford tarafından öne sürülen kategoriler, kültürlerarası iletişim ve çevirmenin görünmezliği kavramı ayrıntılı olarak verilmeye çalışılmıştır. İlgili çalışmada doküman analizi uygulanmıştır. Kültürel ayak izleri taşıdığı düşünülen metinler öncelikle orijinal haliyle verilmiş ve daha sonra yedi adet hedef metin sunulmuştur. Son aşamada ise cümleler kıyaslanarak incelenmiş ve yorumlanmıştır. Çevirmenin görünmezliğinin çeviriler kapsamında mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Çevirmenlerin kaynak dili ve mesajı deforme edecek bir üslup kullanmaktan kaçındığı görülmekle beraber Türk okurunun ve kültürünün azami ölçüde dikkate alınması suretiyle bir çeviri gerçekleştirildiği ve eserdeki birçok kavramın kültürel aktarımın ortaya çıkmasına kısmi engel teşkil ettiği de anlaşılmıştır. En çok kullanılan prosedürler, ödünçleme, birebir çeviri, yer değiştirme, başkalaştırma ve eşdeğerlik olmuştur. Tüm prosedürlerin kültürel aktarımın farklı noktalarında Türkçeye ve Türk okurunun önceliklerine uygun olarak uygulandığı görülmüştür. Son olarak 1984 romanının diğer çeviribilim yaklaşımlarıyla işlenmesi ve doküman analizi dışındaki yöntemlerin uygulanması gibi öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: çeviri kaymaları, doğrudan çeviri, dolaylı çeviri, çevirmenin görünmezliği, kültürlerarası iletişim

ABSTRACT

NOKAY, Volkan. *Transfer Of Cultural Elements In The Context Of Translation Shifts: George Orwell's 1984 Novel*, Master's Thesis, Nevşehir, 2023.

This thesis aims to examine *Nineteen Eighty-Four* (1984), written by George Orwell and dealing with some dystopian subjects such as Newspeak, formation of a fictional land, introduction of an ideological foundation, and a new discourse, in terms of translation shifts occurring in its translations based on linguistic and intercultural communication. In *1984*, the traces of the translation roles of translators between cultures were examined in the context of translation shifts and based on borrowing, calquing, literal translation, transposition, modulation, equivalence, and adaptation. First, an overview of the field of translation studies was presented along with information on the practice and theory of translation. Secondly, a literature review was made and Vinay and Darbelnet and Catford' translation shifts were discussed. Then, all procedures were emphasized. The categories put forward by Catford, intercultural communication, and the invisibility of the translator was elaborated. Document analysis was applied in the study. The texts thought to have cultural footprints were first given in their original form, and then seven target texts were presented. In the last stage, the sentences were compared and analyzed and interpreted. It was understood that the invisibility of the translator is not possible based on the translations. It was also seen that the translators avoided using a style that would deform the source language and the message, but the novel was translated by taking into account the Turkish reader and culture to the maximum extent and that many concepts in the novel constituted a partial obstacle to the cultural transfer. The most frequently used procedures were borrowing, literal translation, transposition, modulation, and equivalence. It was observed that all the procedures were applied at different points of cultural transfer in accordance with the Turkish language and the priorities of the Turkish reader. Finally, suggestions such as analysing the relevant work with other TS approaches and methods apart from document analysis were presented.

Keywords: translation shifts, direct translation, oblique translation, translator invisibility, intercultural communication

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ETİK BEYAN.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.ii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
Tezin Önemi.....	4
Tezin Amacı	4
Tezin Hipotezleri	5
1. BÖLÜM: LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	6
1. 1. Çeviribilime Genel Bir Bakış	7
1. 2. Çeviri Kaymaları Kavramı	8
1. 3. Vinay ve Darbelnet.....	9
1. 4. Doğrudan Çeviri.....	10
1. 4. 1. Ödünçleme.....	10
1. 4. 2. Öyküntü	12
1. 4. 3. Birebir Çeviri	12
1. 5. Dolaylı Çeviri.....	13
1. 5. 1. Yer Değiştirme	13
1. 5. 2. Başkalaştırma.....	14
1. 5. 3. Eşdeğerlik.....	15
1. 5. 4. Uyarlama	16
1. 6. John Cunnison Catford	18
2. BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM VE ÇEVİRİ.....	19
3. BÖLÜM: ÇEVİRMENİN GÖRÜNMEZLİĞİ.....	26
4. BÖLÜM: METODOLOJİ.....	29
5. BÖLÜM: ANALİZ VE BULGULAR	32
5. 1. Ödünçlemeye İlişkin Bulgular.....	32
5. 3. Öyküntüye İlişkin Bulgular	47
5. 4. Uyarlamaya İlişkin Bulgu/lar	55
5. 5. Eşdeğerliğe ilişkin bulgu/lar	62
5. 6. Başkalaştırmaya İlişkin Bulgu/lar	72

5. 7. Yer Değiştirmeye İlişkin Bulgu/lar	79
6. BÖLÜM: DEğERLENDİRMELELER.....	88
6. 1. Eser Çevirileri Üzerinden Değerlendirmeler	88
6. 2. Örnekleler Üzerinden Değerlendirmeler	90
6. 3. Çevirmenin Görünmezliği Üzerinden Değerlendirmeler	94
6. 4. Nihai Değerlendirmeler	95
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA	100
EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU.....	104

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar birbirleriyle iletişim halinde bulunmak üzere farklı araçlardan faydalanma yoluna gitmiştir. Kimi zaman simgeler yoluyla, kimi zaman ise el-kol hareketleriyle iletişimde bulunmuşlardır. Ancak iletişimin temeli dildir ve insanoğlu yüzyıllar boyunca iletişimini dil üzerinde geliştirmiştir. Bununla birlikte, dünyanın farklı bölgelerinde ve yerel topluluklarda konuşulan diller farklı olunca farklı dilleri konuşan insanlar arasında da bir başka iletişim ağı kurma ihtiyacı doğmuştur. Bu ağın adı çeviridir. Tarihin ilk yazılı anlaşması olarak bilinen Kadeş Antlaşması'nın Hitit versiyonu gümüş bir tablet üzerine zamanın diplomasi dili Akadçada yazılarak Mısırlılara gönderilmiş ve Mısırlılar da antlaşmayı Mısır diline çevirmiş olup onlar da Akadçada metni gümüş tablet üzerine yazarak Hititlere göndermişlerdir (Gürsoy, 2022). Çeviri uygulamasının tarihin ilk zamanlarından itibaren kullanıldığı bilirse de kuramsal olarak çeviri çalışmalarının ilk olarak Cicero ve Horace tarafından ortaya konduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Işın Bengi ÖNER'in de ifade ettiği üzere, "Çeviri kuramına işaret eden çalışmalarla ilk kez, İ.Ö. 2. yüzyılda Romalıların dünyasında karşılaşılıyor. Ünlü bilge ve çevirmen Cicero [İ.Ö. 106-43] ve Horace [İ.Ö.65-8] kendi çeviri süreçlerini esas alarak çeviri üzerine yazdıkları yazılarla bugünkü anlamda çeviri kuramının temellerini atmışlardır." Çeviribilim dalının önemli hususlarını bir araya getirdiği "Introducing Translation Studies" adlı kitabıyla uzun yıllar boyunca alana katkı sunmak üzere etki bırakan Jeremy Munday, Romalıların döneminde Cicero ve Horace'nin Yunancadan yapmış oldukları çevirilerde sözcüğü sözcüğüne yaklaşımından kopup hedef dil kapsamında estetik olarak memnun edici ve yaratıcı bir metin ortaya koymayı bir amaç edindiklerinden söz etmektedir (2008: 31). Munday, ayrıca daha sonraki dönemlerde St. Jerome'un İncil'i, Latince'den revize edilmiş ve çevrilmiş metnini gerekçelendirmek üzere Cicero'nun yaklaşımını uyguladığını ifade etmiştir. St. Jerome'un "Sözcüğü sözcüğüne değil anlamı anlamına çeviri yapıyorum." ifadesinin daha sonraki dönemlerde Çin ve Arap dünyasında hâkim olan 'birebir' ve 'serbest çeviri' gibi zıt kutuplar açısından oldukça açıklayıcı olduğunu da vurgulamıştır. Bu durum, çevirinin uygulamalı ve kuramsal olarak da irdelendiğini ve geçmişten günümüze kadar etkisini sürdürerek geldiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Zira 15. yüzyıla gelindiğinde, Hristiyan dünyası açısından önemli bir şahsiyet olan Martin Luther, çevirinin ne denli önemli olduğuna vurgu yapmak üzere bir dizi eylemde

bulunmuştur. O dönemde Kilise otoritesine karşı gelmek üzere birebir olmayan ve kabul görmeyen çeviri anlayışı ortaya çıkmaya başlamış ve Kilise'ye karşı bir silah olarak kullanılmıştır (Munday, 2008: 23). Martin Luther, bu anlayışın en bilindik figürlerinden biri olarak Reform hareketinde etkili bir rol oynamış ve Almancanın standartlaşması adına İncil çevirisine ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

“Evdeki anneye, sokaktaki çocuklara, pazardaki sıradan adama sormalı ve dillerinden dökülene, nasıl konuştuklarına bakıp o şekilde çeviri yapmalısınız ve işte o zaman sizleri anlayacak ve onlarla Almanca konuştuğunuzu göreceklerdir.” (Munday, 2008: 24).

Çevirinin sistematik bir açıdan değerlendirilmesine ilişkin ilk girişimler ise John Dryden, Etienne Dolet ve Friedrich Schleiermacher gibi isimlerce ortaya koyulmuş olup bu isimler çevirinin bir bilim dalı olarak günümüzde temsil edilmesine oldukça fazla katkı sunmuşlardır. Dryden (Munday, 2008:26), 1680 yılında kaleme almış olduğu eseri ‘Ovid’s Epistles’ kapsamında bütün çevirileri metafrase (metnin birebir aktarılması), yorumlama (çevirinin serbestçe yapılması) ve taklit olarak üç kategoride incelemiştir. Munday’a (2008: 28) göre, kaynak metnin anlamı kültüre bağlı veya hedef dilde asla karşılık bulmayacak bir dilde konuşlandığı için bilimsel ve sanatsal metinlerin çevrilmesi mümkün değildir ancak Schleiermacher’e göre gerçek bir çevirinin ortaya konması için sadece iki yol mevcuttur ve bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

“Ya çevirmen mümkün olduğunca yazarı [Kaynak Metin Yazarı] özgür bırakıp okuru ona götürecektir ya da okuru mümkün olduğunca özgür bırakıp yazarı ona götürecektir” (Schleiermacher, 2004: 49)

Burada ifade edilmek istenen husus ise çeviri ürünlerde okurun yazara götürülmesi durumunda kaynak metin odaklı bir çeviri yapılmış olup ‘alienating’ denilen ‘yabancılaştırma’ yaklaşımı benimsenecektir ki bu yaklaşım Schleiermacher tarafından benimsenen bir yaklaşımdır. Günümüzde ‘foreignization’ olarak da bilinen ve Lawrence Venuti tarafından ortaya konan bu yaklaşımın ne denli etkili olduğu da aşikârdır. Zira çeviribilimin bir bilim dalı olarak nitelendirilmesi sonrası böylesi revize edilmiş bir yaklaşımın vuku bulması, 19. yüzyılda ortaya konulmuş olan bir yaklaşımın günümüzdeki yansımaları temsil etmektedir.

Tüm bu ve benzeri gelişmeleri takiben çeviri alanında farklı sistematik yaklaşımlar sergilenmiş olup 20. yüzyılın ortalarında çeviri ürün ve süreçlerinin bir parçası olarak Vinay ve Darbelnet isimli Çek ekolü figürlerinin çevirideki dilsel kaymalara ilişkin taksonomisi literatüre kazandırılmıştır. Bunun dışında Catford da 'shift' olarak adlandırdığı dilsel kaymaları incelemiş olup literatüre bu bağlamda katkı sunmuştur.

Bu yaklaşımlarından Vinay ve Darbelnet'in strateji ve prosedürleri, bu tezin temel dayanağını oluşturmaktadır. Bu nedenle de araştırmada esas olarak bu yaklaşımla ilgili konuların ayrıntılı olarak açıklanmasına odaklanılacaktır.

Bu bakımdan tezin sonraki bölümlerinde tezin önemi, tezin amacı, tezin hipotezleri, literatür incelemesi, kültürlerarası iletişim ve çeviri, çevirmenin görünmezliği, metodoloji, analiz ve bulgular, değerlendirmeler, sonuç ve öneriler ele alınacaktır.

Bu bağlamda, tezin önemi çerçevesinde, tezin alana ne tür katkılarda bulunacağına dair bilgiler sunulacaktır. Tezin amacı bölümünde, tezin neyi amaçladığı ve ne tür hedeflerle ele alınacağı hususları dikkate alınacaktır. Tezin hipotezleri bölümü, tez kapsamındaki sorunsalları ifade eden kısımları içerecektir. Literatür incelemesi bağlamında konu ile ilgili hususlar, tanımlamalar, bilim insanları ve ele aldıkları yaklaşımlar derinlemesine incelenecektir. Kültürlerarası iletişim ve çeviri bölümü, analiz ve bulgular kısmında ele alınacak örnekleri temsil etmek üzere çeviri bağlamında çeşitli durumları açığa kavuşturmaya ilişkin olarak ele alınacaktır. Çevirmenin görünmezliği bölümü, Lawrence Venuti ve diğer bilim insanları tarafından açıklandığı gibi tanımlanacak olup teze ışık tutmak üzere ele alınacaktır. Metodoloji bölümü, veri toplamak üzere kullanılan materyalleri, yöntemi ve örneklerin ele alınış biçimine ilişkin bilgiler içerecektir. Analiz ve bulgular bölümü, tezin en önemli bölümlerinden olup doğrudan ve dolaylı çevirinin alt başlıklarına ilişkin çeşitli örneklemeleri ve bu örneklemelerin kültürel bağlamda yorumlanma biçimlerini ele alacaktır. Değerlendirmeler bölümü, genel bir çerçeve sunmak üzere tezin ilgili bölümüne kadar olan hususları ortaya konulan örnekler çerçevesinde irdelenecektir. Son olarak sonuç ve öneriler bölümü kapsamında tezin hipotezler ışığında ne tür sonuçlara

ulaştığına ilişkin açıklayıcı ifadeler sunulacak olup literatüre katkı sunacak nitelikte önerilerde bulunulacaktır.

Tezin Önemi

Bu tezde kültürlerarası iletişim düzleminde orijinal dili İngilizce olan ve dünya edebiyatında önemli bir yeri olan George Orwell'ın "1984" adlı eserinin yedi (7) farklı Türkçe çeviri kitapları incelenecektir. Bu bağlamda, kaynak metin ve hedef metinler arasındaki benzerlik ile farklılıklar ve çeviriler arasında kıyaslamalar yapılacak olup Vinay ve Darblenet'in dilbilimsel strateji ve prosedürleri dikkate alınarak değerlendirmelerde bulunulacaktır. Tezi farklı kılan önemli unsurlarından biri de incelenen hedef metinlerin sayısı olacaktır. Daha önce yapılan çalışmalarda George Orwell'ın 1984 eseri sadece kaynak metin ve genel olarak bir adet hedef metin üzerinden çalışılmıştır. Yedi (7) farklı çevirisi yapılan bir eserin salt kaynak metin ve hedef metin bağlamında değil ayrıca kendi içerisinde değerlendirilmesi ve YÖK Tez Merkezi kapsamında yapılan tarama sonucu konuyla ilgili sadece bir çalışmanın olduğu görülen çeviri kaymaları (Translation Shifts) konusu temelinde çalışma yapılması da literatüre katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, çalışma sonucunda elde edilen bulguların bu konuda daha sonra yapılacak çalışmalara ön ayak olması, yabancı eserlerin Türk kültürüne ve diline kazandırılması sürecinin daha standart bir biçimde yapılmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir. Bu çalışmada kültürlerarası iletişimde sadece farklı kültürlerle ilişkin farklılıklar değil ayrıca aynı kültüre sahip kişilerin de kendi içerisinde farklılıklara sahip olabileceği düşüncesi ortaya çıkacaktır. George Orwell'ın "1984" adlı eserinin yayınlandığı tarihten itibaren birçok çevirisinin yapılmış olması da çeviri de belli bir standardın olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu durum üzerine de bazı tartışmalar yapılacak ve bu noktada tezin farklılığı ortaya çıkacaktır. Son olarak bu çalışma, çevirmen tercihlerinin okurun zihin dünyasına yaptığı etkileri saptamak, çeviri ve kültürel çalışmalar hakkında önemli sonuçları ortaya koymak açısından oldukça değerli olacaktır.

Tezin Amacı

Bu tezin amacı; Türk toplumunun kültürel farklılıktan dolayı pek de aşina olmadığı İngiliz kültüründe var olan ideolojik bir yaklaşım, İngos, Okyanusya ve resmi dili gibi bazı distopik konuları işleyen ve Türkiye'nin doğrudan dâhil olmadığı 2. Dünya Savaşı döneminde yazılmış olan bir eserin, hem o döneme yakın bir zamanda

hem de günümüzde yapılan çevirilerin dilbilimsel ve kültürlerarası çeviri bakımından durumunu yansıtan bir değerlendirme yapmaktır. Bu bağlamda, “1984” adlı romanda çevirmenlerin kültürler arasındaki aktarım rollerine dair izler çeviri kaymaları bağlamında ödüncleme, öyküntü, dolaylı çeviri, birebir çeviri, yer değıştirme, başkalaştırma, eşdeğerlik ve uyarılama unsurları dikkate alınarak derinlemesine incelenecektir.

Çeviri işlemi, yazar ile okurlar arasında bir köprü kurmak anlamını ihtiva etmektedir. Çevirmenin kendi duygu ve düşüncelerini çeviri faaliyetine kısmen de olsa dâhil etmesi, yazar ile okurların arasına girmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, eserin aktarıldığı okur kitlesinin anlam dünyasına çevirmenin de müdahil olması kaçınılmazdır. Ayrıca George Orwell’in 1984 eserinin çevirmenlerinin dünya ve siyasi görüşlerinin ve sahip oldukları kültürel kodların yaptıkları çevirilere etkileri tespit edilecektir. Bu araştırma neticesinde, dünyada ve dolayısıyla Türkiye’de çok az çalışılmış olan “çeviri kaymaları” ve “çevirmenin kültürlerarası aktarımdaki rolü” konularına yeni bir bakış açısı daha kazandırılması amaçlanmaktadır. Dilbilimsel anlamda çeviri yöntemlerinden kaynaklanan anlam kaymalarının dışında, çevirmenlerin kültürel, sosyolojik, dini ve siyasi düşüncelerinin de bu bağlamdaki etkileri derinlemesine irdelenecektir. Son olarak, çevirmenin görünmezliği veya görünürlüğü olguları da dikkate alınarak bir inceleme yapılacaktır. Bu inceleme, Vinay ve Darbelnet’in strateji ve prosedürleri ışığında çevirmenlerin görünmez mi yoksa görünür mü olduğuna dair kanıtlar sunacaktır.

Tezin Hipotezleri

Bu tez kapsamında aşağıdaki hipotezlere cevap aranmıştır:

1. George Orwell’in “1984”adlı eserinin yapılmış olan çevirileri bağlamında çevirmenin görünmezliği mümkün müdür?
2. Çevirmenin kullandığı üslup iki dil arasındaki kültürel aktarımı nasıl sağlamıştır?
3. Vinay ve Darbelnet’in ifade ettiği çeviri kaymaları George Orwell’in 1984 eserinin yapılmış olan çevirilerine hangi ölçüde ve ne şekilde etki etmiştir?

1. BÖLÜM:

LİTERATÜR İNCELEMESİ

Bu bölümde, genel olarak çeviribilim alanının ne olduğu, neyi içerdiği ve hangi aşamalardan geçtiği anlatılacaktır. Öncelikle Türkiye’deki çeviribilim literatürü özetlenecektir. Bunun yanı sıra, alt başlıklar kapsamında “çeviri kaymaları” kavramı; Vinay ve Darbelnet, John Cunnison Catford ve diğer bilim insanları ekseninde incelenecektir.

Bu bağlamda, Türkiye’de ortaya konan literatüre bakıldığında, Vinay ve Darbelnet strateji ve prosedürleri, çeviri kaymaları, kültürlerarası iletişim ve aktarım gibi konularda belli başlı çalışmalar yapıldığı görülür. Söz gelimi, Vinay ve Darbelnet tarafından ortaya atılan doğrudan ve dolaylı çeviriler ile ilgili Emrah Eriş (2019) tarafından “How is cultural terminology handled in translation? The Legend of the Thousand Bulls” adlı bir çalışma yapılmıştır. Eriş, bu çalışmada Türkiye’nin en önemli roman yazarlarından biri olan Yaşar Kemal’in “Binboğalar Efsanesi” adlı eserinin eşi Thilda Kemal tarafından yapılan çevirisini Vinay ve Darbelnet’in tüm prosedürleri üzerinden değerlendirmiştir. Söz konusu çeviriyi kültürlerarası iletişim özelinde inceleyen Eriş, Thilda Kemal’in tüm prosedürleri kullandığı bu çevirisiyle hem hedef okur açısından anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir metin ortaya koyduğunu hem de dilbilimsel ve kültürel yetkinliğiyle eserin çevirisine önemli katkılarda bulunduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra, Cem Odacıoğlu ve Evren Barut (2018) tarafından yapılan “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme” adlı çalışmada, Vinay ve Darbelnet’in strateji ve prosedürlerinin de dâhil olduğu bir derleme ortaya konmuştur. Bu kapsamda olduğu gibi doküman analizini esas alıp Vinay ve Darbelnet’in strateji ve prosedürlerinin de dâhil olduğu bir dizi kuramı kullanan Necip Mahfuz tarafından yazılan bir eserdeki dil oyunlarını inceleyen Hüseyin Selim Kocabıyık (2022), doğrudan ve dolaylı çeviriler için “Direkt” ve “Dolambaçlı” ifadelerini tercih etmiş ve öncelikle ilgili strateji ve prosedürleri tanımlama yoluna gitmiştir. Bu durum, Türk literatüründe adlandırma hususunda yerleşik bir kavramın henüz oluşmadığını ya da genel kabul gören adlandırmanın mevcut olmadığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Çeviri kaymaları ile ilgili olarak, yeterli sayıda çalışma yapılmadığı ve yapılan çalışmalarda salt ise, genellikle tanımlama veya örnekleme yöntemleri ile yetinildiği sonucuna varılmıştır. Söz gelimi, Akvilè Markauskaitė (2019) tarafından yapılan yüksek lisans

tezinde, Catford'un çeviri kaymaları kavramı tanımlanmıştır. Bu bağlamda, Markauskaitė (2019: 27), düzeysel ve grupsal kaymalarından söz etmiş ve bu kaymaları Catford'un tanımlamaları üzerinden değerlendirmiştir.

1. 1. Çeviribilime Genel Bir Bakış

20. yüzyılın ortalarından itibaren çeviri etkinliği, çeviriler ve çevirilerin incelemesine ilişkin uygulanan prosedür ve stratejiler bakımından önemli değişimler yaşamıştır (Eriş, 2019: 546). Bu değişimi daha iyi anlayabilmek için çevirinin bir bilim dalı olma yolunda yaşadığı gelişmeleri ve paradigma değişikliklerini görmek gerekir. 1900'lü yılların ortalarında 1964 yılında Eugene Nida tarafından kaleme alınmış olan *Toward a Science of Translating* adlı eserle çevirinin bir bilim olarak adlandırılmış olması önemli adım olarak görülebilir. Daha önceki süreçlerde çeviri salt bir edebiyat veya dilbilim alanı olarak görülmekteydi. Daha sonraki süreçlerde ise yapılan çalışmalar ile birlikte paradigma değişiklikleri ile çeviri alanı bağımsız bir bilim dalı olmaya doğru yol almıştır. Nitekim Munday (2008: 7) tarafından da ifade edildiği üzere "akademik bir disiplin olarak alan, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamış ve ondan önce, çeviri modern dil kurslarında dil öğreniminin bir unsuru olarak görülmüştür". Buna ek olarak, Munday (2008: 7) on sekizinci yüzyılın sonlarından 1960'lara kadar, dil öğrenimine klasik Latince ve Yunancaya ve daha sonra modern yabancı dillere uygulanan gramer-çeviri yönteminin hâkim olduğunu ifade etmiş ve ardından yabancı dilin gramer kurallarının ve yapılarının ezberci çalışmasına odaklanan modern yabancı dillere uygulandığını öne sürmüştür.

Çeviribilim teriminin ilk kez 1972'de Danimarka'nın Kopenhag kentinde uygulamalı dilbilimle ilgili düzenlenen bir konferansta James S. Holmes tarafından kullanıldığı kabul edilmektedir. Holmes'ün bu kullanımı, aslında çeviribilimin ilk olarak dilbilimin bir parçası olarak düşünüldüğü ve ayrı olarak düşünülmediği savını da destekler niteliktedir. Munday (2008: 9), bu bağlamda Holmes'ün çeviri araştırmasının eski disiplinlere dağılmış olmasından dolayı o dönemde dayatılan sınırlamalara dikkat çektiğini ve çeviribilimin neleri kapsadığını açıklayan genel bir çerçeve ortaya koyduğunu ifade etmektedir (Holmes, 1988/2004: 181). Buna ek olarak, Sakine Eruz (2008:10), çeviribilimin kuramsal, betimleyici ve uygulamalı olmak üzere üç temel alan üzerine yapılandırıldığını ve her alan birbirinden bağımsız olarak adlandırılrsa da, çeviri olgusunun doğası gereği bu alanların birbiriyle ilişkili olduğunu ve her birinin diğerini

etkilediğini belirtmektedir. Çeviribilim, Eruz ve diğerlerinin ifadelerinden anlaşılacağı üzere, kendi çizgilerini belirleyerek uygulamalı dilbilim ve edebiyattan kopmuş ve bağımsız bir alan olma yolunda büyük ilerleme kaydetmiştir. Bu tür gelişmeler paradigma değişikliklerini de beraberinde getirmiştir. 1950 öncesi dönemde sözcüğü sözcüğüne çeviri, anlamı anlamına çeviri, sadık çeviri, sadakat, doğruluk gibi yaklaşım ve kavramlar üzerinden yapılan değerlendirmelerle çeviri çalışmaları yürütülmüştür. Paradigma değişikliklerinden sonra öncelikle Eugene Nida ve Peter Newmark gibi bilim insanlarının ele aldığı eşdeğerlik ve eşdeğer etki ve Vinay ve Darbelnet ve Catford gibi bilim insanlarının ele aldığı dilbilimsel yaklaşım ortaya çıkmıştır. Sonrasında, Hans J. Vermeer ve Katherina Reiss gibi bilim insanlarının ele aldığı işlevsel yaklaşım, Itamar Even-Zohar ve Gideon Toury gibi bilim insanlarının ele aldığı sistem kuramları ve betimleyici çeviri çalışmaları, Susan Bassnett ve Andre Lefevere gibi bilim insanlarının ele aldığı kültürel dönüş ve ideolojik yansımalar ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise Lawrence Venuti gibi bilim insanlarının ele aldığı çevirmenin görünmezliğinin dâhil olduğu değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Alandaki gelişmelerin ardından makale, kitap, bildiri vb. yayınların ortaya çıkma ihtiyacı doğmuş ve bu nedenle alandaki dergi ve yayınevi sayısında da artış olmuştur. En önemli dergiler arasında ‘Meta, Erudit, Benjamins, Babel: Revue international de la traduction, Exchanges: A Journal of Literary Translations, The Journal of Specialised Translation, New Voices in Translation Studies, Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice and Target’ gibi dergiler mevcut olup bu dergiler kapsamında yayınlanan makale ve benzeri çalışmalar alanın daha ileri bir seviyeye ve dolayısıyla günümüzdeki konumuna erişmesine büyük katkı sağlamıştır.

1. 2. Çeviri Kaymaları Kavramı

Çeviri kayması kavramı esas olarak Vinay, Darbelnet ve Catford tarafından ortaya konarak tartışılmış ve analiz edilmiştir. Munday'a göre (2008: 56), 1950'lerin ortalarından itibaren çeviri sürecini sınıflandırmak için ayrıntılı listeler veya taksonomiler öneren ve çeviriyi analiz eden dilbilime dayalı bir dizi yaklaşım ortaya çıkmıştır.

Çeviri analizine yönelik dilbilimsel yaklaşımları ifade eden çeviri kayması konusu, çeviri tarihinde uzun süredir tartışılmakta ve çeviribilimin kritik konuları arasında yer almaktadır. Bu yaklaşımın önemli isimleri arasında bulunan Vinay ve Darbelnet'in "Comparative Stylistics of French and English: A methodology for translation [Fransızca ve İngilizcenin Karşılaştırmalı Biçemleri: Çeviri için bir metodoloji]" isimli kitabı vardır. Esas olarak, iki dil arasındaki karşılaştırmalar yoluyla dil farklılıkları konusuna odaklanan Vinay ve Darbelnet'in çalışmaları, bu hususlara odaklanan çeviribilimciler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu yaklaşıma katkıda bulunan bir başka yazar da Catford'dur. Catford'un çeviri "kayması" teriminin temelini oluşturan dilbilimsel yaklaşım da yine çeviri sürecindeki değişimlerle ilgilenen çeviribilimciler üzerinde etkili olmuştur. Çeviri kayması, Catford tarafından kaynak dilden hedef dile geçiş sürecinde resmi yazışmalardan ayrılma olarak tanımlanmaktadır (Catford, 1965:73). Bu bağlamda, çevirideki kayma, bir çevirmenin bir metni kaynak dilden hedef dile çevirirken bazı uyarlamalarla, yani biçimin değişmesine neden olan yapısal uyarlama ve anlam kaymasına neden olan anlamsal uyarlama ile ortaya çıkabilir (Nida ve Taber, 1969:105, akt. Essays, 2018). "Kayma" terimi ilk olarak Firthian ve Hallidayan dil modelini takip eden Catford tarafından kullanılmıştır. Catford; biri düzey kaymaları, diğeri dilbilgisel kaymalar olmak üzere iki tür kayma tanımlamıştır. Düzey kaymaları, bir kaynak dil düzeyindeki bir ögenin hedef dilde farklı bir düzeyde çeviri eşdeğerine sahip olması durumunda meydana gelirken (Catford, 1965:73) dilbilgisel kaymalar, çevirideki biçimsel denklikten sapan ve belirli bir özelliği taşıyan bazı kaymaları ifade eder (Catford, 1965:76).

1. 3. Vinay ve Darbelnet

Vinay ve Darbelnet, çeviribilimin kuramsal alanının başlangıç noktası olarak adlandırılan yirminci yüzyılın ikinci yarısında eserler yazarak ve yeni yaklaşımlar ortaya koyarak çeviribilim alanında çalışmalar yapan ve bu alana önemli katkılar sağlayan ilk çeviribilimcilerdendir. Çeviribilimin henüz bir bilim dalı olarak görülmediği 1950'lerde Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet adlı iki Fransız bilim adamı çevirinin dilbilimsel yönlerini araştırmıştır. Vinay ve Darbelnet'in çalışmalarının önemli bir kısmı karşılaştırmalı edebiyat altında değerlendirilmiştir (TLF Translation, 2014). Buna ek olarak, "Vinay ve Darbelnet, Fransızca ve İngilizcenin karşılaştırmalı bir üslup

analizini yapmış ve her iki dildeki metinleri farklı çeviri stratejileri ve 'prosedürleri' ile değerlendirmiştir” (Munday, 2008: 56).

Vinay ve Darbelnet'in “Comparative Stylistics of French and English: A methodology for translation [Fransızca ve İngilizcenin Karşılaştırmalı Biçemleri: Çeviri için bir metodoloji]” isimli örnek niteliğindeki eserleri, iki dil arasındaki karşılaştırmalar yoluyla dil farklılıkları konusuna odaklanmaktadır. Dolayısıyla Vinay ve Darbelnet'in çalışmaları, dil farklılıklarına odaklanan çeviribilimciler üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Araştırmacılar, doğrudan ve dolaylı çeviri olan iki ana strateji ortaya koymuştur. Bu stratejiler doğrultusunda doğrudan çeviri kapsamında ödünçleme, öyküntü ve birebir çeviri olmak üzere üç prosedür yer alırken; dolaylı çeviri kapsamında yer değiştirme, başkalaştırma (modülasyon), eşdeğerlilik ve uyarlama olmak üzere dört prosedür yer almaktadır.

1. 4. Doğrudan Çeviri

1. 4. 1. Ödünçleme

Vinay ve Darbelnet'e (1977: 31) göre, genellikle dil ötesi bir boşluğu doldurmak üzere (örn: yeni bir teknik süreç, bilinmeyen bir kavram) kullanılan ödünçleme, tüm çeviri yöntemleri arasından en basit olanıdır. Dahası, çevirmenlerin biçimsel bir etki yaratmak için ödünçlemeyi bazı zamanlarda kullanma ihtiyacı duymamaları durumunda bu konuyu tartışmaya açmanın anlamı olmaz; örneğin, kaynak dil kültürünün verdiği tadı bir çeviriye aktarmak için yabancı terimler kullanılabilir –örn; ‘rouble’, ‘datchas’ ve ‘aparatchik’ gibi rusça kökenli kelimeler, ‘dollar’, ‘party’ gibi Amerikan İngilizcesi kökenli kelimeler, ‘tequila’, ‘tortilla’ gibi Meksika İspanyolcası kökenli kelimeler, vb.- “Bu prosedür, normal şartlarda hedef kültürde bir terim mevcut olmadığında veya çevirmen bir üslup veya egzotik etki elde etmeye çalıştığında kullanılır” (Guerrera, 2012: 7-8). Dolayısıyla, birçok dil arasında bu şekilde bir alışveriş söz konusudur. Ancak uygulanan bu prosedür sonrası ortaya çıkan kelimenin mahiyeti de önem arz etmektedir. Örneğin, yabancı terim olarak (broker, chip, palyaço, stop vb.) herhangi bir değişiklik yoksa bu ödünçleme “saf, salt”, kelimenin yazılışında bir değişiklik ve belki bazı morfolojik veya fonetik uyarlamalar söz konusu olmuş (diskette olduğu gibi 'disquete', format 'formatear', girinti 'indentar', 'resetear' sıfırlama vb.) ise ilgili ödünçleme “doğallaştırılmış, doğal” olabilir (Guerrera, 2012: 7-8). Böylece, Guerrera

(2012: 8) tarafından ifade edildiği gibi, her durumda ödünçleme prosedürü, bir dili zenginleştirmenin ana yollarından biri haline gelir.

Aynı durum Türkçe için de söz konusudur. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Türkçenin gelişimine bağlı olarak birçok kelime dilimize yerleşmiş ve günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Ödünçleme kavramının daha ileri bir seviyede tanımının yapılabilmesi açısından birtakım örnekler sunulabilir. Diğer dillerden Türkçeye geçmiş olan bazı kelimeler arasında şunlar bulunmaktadır: radyo, televizyon, kamera, akademik, diploma, sosyal, gazete, restoran, romantik, vb. FluentinTurkish adlı web sitesinde de görüleceği üzere, “birçok Farsça ve Arapça kökenli kelime Türklerin İslam dinini kabul etmesinden sonra ödünçleme yoluyla Türkçeye geçmiştir. Bu konuda Seçil Büker (1979: 51) şunları ifade etmiştir:

“Türklerin 9. ve 10. yüzyıllarda İslam dinini benimsemesinden sonra Araplarla, Acemlerle ilişkinin artması doğaldı. İslam dini toplumun çeşitli kurumlarıyla birlikte dilimizi de etkisi altına aldı. Arapça tüm İslam ülkelerinde devlet ve bilim dili olarak yerleşmişti. Aynı durum Anadolu için de söz konusu oldu. 12. yüzyılın sonlarına doğru Arapça önemini yitirirken yerine Farsçanın geçtiğini görüyoruz. Fars dili ve yazınının (edebiyatının) İslamlığın yayıldığı ülkelerde egemen olması bu dilden Türkçeye sözcük, terim, deyim girmesine yol açtı.”

Ödünçleme yoluyla elde edilen kelimeler oldukça genel bir durumu ifade etmekte ve neredeyse her dil, diğer dillerden alınmış ödünç kavramları içermektedir. Günümüzde de bu geçiş artan bir şekilde devam etmektedir – örneğin; viral, twit, trol, vb-. Özellikle de küreselleşme boyutu dikkate alındığında, gelecekte de bu durumun devam etmesi oldukça muhtemeldir. Bu bağlamda Vinay ve Darbelnet (1977: 32), şu ifadeleri kullanmıştır:

“Uzun süredir kullanılagelmiş ve özellikle de eski ödünç kelimeler o kadar çok genel anlamda kullanılmaktadır ki artık ödünç kelimeler kapsamında değerlendirilmekten öteye geçmiş ve ilgili hedef dilin söz dağarcığının bir parçası konumuna gelmiştir. Fransızcadan diğer dillere geçmiş olan bazı ödünç kelimeler arasında ‘alcool’, ‘redingote’, ‘paquebot’, ‘acajou’ gibi kelimeler bulunurken İngilizcede kullanılan bazı kelimeler ve ifadeler ise

‘menu’, ‘carburettor’, ‘hangar’, ‘chic’, ‘deja vu’, ‘enfant terrible’ ve ‘rendez-vous’ olup artık ödünç kelimeler kapsamında değerlendirilmez. Çevirmenler bilhassa kişiye özgü kullanılan ifadeler ve yeni ortaya çıkmış ödünç kelimeler ile yakından ilgilenmektedirler. Unutulmamalıdır ki birçok ödünç kelime, dile çeviri yoluyla girmektedir.”

1. 4. 2. Öyküntü

Öyküntünün ödünçlemeye benzer bir prosedür olmakla birlikte daha az sıklıkla uygulanan bir prosedür olduğu söylenebilir. Guerrero (2012: 8), ödünçleme ve öyküntü arasındaki farkı şu şekilde açıklamaktadır: Ödünçleme, yabancı kelimenin veya deyim morfolojisini, anlamını ve fonetiğini taklit eder iken öyküntü telaffuzu değil sadece morfolojik şemayı ve o terimin anlamını taklit eder. Kısacası, öyküntü, diğer dillerden elde edilmiş alıntı kelimelerin diğer bir biçimi olup genel olarak kullanılmaktadır. “Bir dilin bir başka dilden ifade biçimini ödünç aldığı, ancak daha sonra her bir unsurunu tam anlamıyla çevirdiği özel bir tür ödünç alma” türü olarak tanımlanır (Vinay ve Darbelnet, 1977: 32). Bu durum iki farklı biçimde ortaya çıkar: (a) aşağıdaki ilk örnekte olduğu gibi bir sözcüksel öyküntü, yani hedef dilin sözdizimsel yapısına sadık kalırken yeni bir ifade biçimi getiren bir öyküntü türü veya (b) aşağıdaki ikinci örnekte olduğu gibi, dile yeni bir yapı getiren yapısal öyküntü türü:

İngilizce-Fransızca öyküntü:

Compliments of the Season!: Compliments de la saison!

Science-fiction: Science-fiction (a.g.e., 32)

Türkçeye de geçmiş olan bazı öyküntü türleri mevcuttur. Bunlar arasında Şampiyonlar Ligi (Champions League [EN]), Hybrid Word (Melez Söz [EN]) gibi alıntı ifadeler mevcuttur.

1. 4. 3. Birebir Çeviri

Birebir veya kelimesi kelimesine çeviri, kaynak metnin dilbilgisel ve deyimsel olarak uygun bir hedef metne doğrudan aktarılmasıdır; burada çevirmenlerin görevi, hedef dilin dilbilimsel köklerine sadık kalmak ile sınırlıdır (Vinay ve Darbelnet, 1977: 33-34). Peter Newmark, birebir çeviriyi "çevirinin ilk adımı" veya "prosedürlerin en

önemlisi” olarak tanımlar (Vinay ve Darbelnet, 1977: 76). Aşağıdaki koşullar dikkate alınarak

- 1- Birebir çeviri en basit tabiriyle eksik görüldüğünde,
- 2- Zayıf bir şekilde ifade edilmiş sözlü veya bilgilendirici bir metni ifade ettiğinde,
- 3- Çevirmenin çeviriye başvurması durumunda bile kaynak dilin genel sayılacak kelimeleri açısından hedef dilde “tatmin edici” bir karşılığı olmadığında çevirmen birebir çeviriden vazgeçebilir (Vinay ve Darbelnet, 1977: 76).

Vinay ve Darbelnet ayrıca (1977: 76) şu ifadelerde bulunmuştur:

“Prensip olarak, birebir çeviri, tersi durumunda aynı sonucu veren ve kendi içinde eksiksiz olan benzersiz bir çözüm sunar. Özellikle de aynı ailenin iki dili arasında çeviri yapılırken ve hatta bu dili konuşanların aynı kültürü paylaşması durumunda (örneğin, Fransızca ve İtalyanca arasında) birebir çeviri yaklaşımı oldukça yaygındır.”

1. 5. Dolaylı Çeviri

1. 5. 1. Yer Değiştirme

Yer değiştirme, dolaylı çevirinin türlerinden biri olup özellikle de Fransızca, İtalyanca ve İngilizce gibi diller arasında yapılan çevirilerde yaygın olarak kullanılan bir dilsel durumdur. “Mesajın anlamını değişikliğe uğratmadan bir kelime grubunun başka bir kelime grubuyla yer değiştirmesi sonrası ortaya çıkan bir dolaylı çeviri prosedürüdür.” Örneğin, “Il a annoncé qu'il reviendrait”, bir isimle alt fiilin yer değiştirmesiyle yeniden ifade edilebilir, böylece: “Il a annoncé son retour” olarak çevrilir (Vinay ve Darbelnet, 1977: 36). Türkçe kapsamında da bazı örnekler sunulabilir. Örneğin, “senin gelip gelmemen beni ilgilendiren bir şey” cümlesinin İngilizceye “Whether you come or not is something that matters for me”(gelip gelmemen benim için önemli) şeklinde çevrilmesi iyi bir örnektir. Bu anlamda Türkçede fiiller, ulaç formlarında iyelik sıfatları ile kullanabilecek dilbilimsel ifade yeteneğine sahipken, İngilizce genel olarak böyle bir dilsel yapıya sahip olsa da bu yapısal özellik açısından pek uygun değildir.

Vinay ve Darbelnet (1977: 36), yer değiştirme prosedürünü zorunlu yer değiştirme ve isteğe bağlı yer değiştirme olarak iki türe ayırarak aşağıdaki örnekleri verir:

Dès son lever... : As soon as he gets / got up...
 As soon as he gets up... : Dès son lever...
 : Dès qu'il se lève...

İki tür yer değiştirme yaklaşımı, temelde iki farklı dilin yapısal biçimlerindeki farklılıklara atıfta bulunur ki bu bağlamda, bazen dilsel zorunluluktan dolayı çeviri farklı bir biçimde yapılırken bazen de zorunluluğun söz konusu olmadığı durumlarda dilin yapıları serbest bir çeviri yapılmasına olanak verir. İngilizce ile Türkçe arasındaki yer değiştirmeye ilişkin öne çıkan ve durumu açık bir şekilde ifade eden örneklerinden biri şu şekildedir:

TR: Benim bir arabam var.

EN: I have a car.

Örnekte görüldüğü gibi, kaynak metin özne zamiri içermesine rağmen, Türkçeye çevrilen cümle iyelik zamiri (benim) ile verilmektedir. Her iki dil arasındaki yapısal farklılıklar nedeniyle bu, çevirmenin hesaba katması gereken zorunlu bir yer değiştirme ile ilgili aktarımdır. Sadece Türkçeye değil bütün dillerde yer değiştirme uygulaması zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır. Guerrera (2012: 12) tarafından da ifade edildiğı üzere, "orijinal olarak hedef dilde yazılmış gibi görünen bir çeviri elde etmek için uygun morfolojik ve sözdizimsel uyarlamalarla yapılan dilbilgisel yer değiştirme uygulamalarına sıklıkla başvurulur".

1. 5. 2. Başkalaştırma

Başkalaştırma, Vinay ve Darbelnet tarafından öne sürülen dolaylı çeviri stratejisi altındaki başka bir prosedürdür. Başkalaştırma, "bakış açısındaki bir değişiklikle elde edilen, mesajın biçiminin bir varyasyonu" olarak tanımlanmıştır (Vinay ve Darbelnet, 1977: 36). Vinay ve Darbelnet, birebir veya yer değiştirme yoluyla yapılmış bir çeviri, dilbilgisi açısından doğru bir ifade ile sonuçlansa da bu çevirinin hedef dilde uygun olmayan, deyimsel olmayan veya kullanımı zor kabul edilmesi durumunda bu değişimin gerekçelendirilebileceğini ifade ederler (1977: 36). Vinay ve Darbelnet, yer değiştirme

yaklaşımında olduğu gibi başkalaştırma yaklaşımında da serbest veya zorunlu yapılan bir uygulamanın söz konusu olduğunu şu örnekle açıklarlar: İngilizcede ifade edilen bir yapı olarak “The time when (yapıldığı zaman)” kalıbı, Fransızcadada “Le moment où ...” karşılığıyla çevrilir.

Türkçede de aynı yapılar söz konusudur. Örneğin İngilizcede “never”, yani “asla” anlamına gelen kelime kullanıldığında kendi içinde olumsuzluk belirttiği için cümle anlam olarak olumsuz; yapı olarak olumlu olacak şekilde tasarlanır. Örneğin İngilizcedeki: “I never come.” cümlesi anlam ve yapı itibariyle olumsuz cümle olarak tasarlanması zorunluğundan dolayı “Asla gelmem.” şeklinde Türkçe’ye çevrilir. Bu bağlamda, Türkçede olumsuzluk ifadesi veren “-me” eki kullanılmalıdır. Bu örnek bizlere Vinay ve Darbelnet’in bahsetmiş olduğu “fixed” yani “sabit” başkalaştırma prosedürünü ifade etmektedir. Bu prosedürü daha iyi kavramak adına “free (serbest)” ve “fixed (sabit)” başkalaştırma arasındaki farkı iyi kavramak gerekir. Bu farklılık şu şekilde açığa kavuşturulmaktadır: “Sabit ve serbest başkalaştırma arasında küçük bir fark mevcuttur. Sabit başkalaştırma durumunda, her iki dile hâkim olan çevirmenler bu yöntemi kolaylıkla kullanırlar çünkü bu durumda tercih edilen ifadenin kullanım sıklığı, genel kabulü ve sözlük anlamı veya dilbilgisi kurallarına uyduğuna dair bilginin farkındadırlar” (Vinay ve Darbelnet, 1977: 37).

1. 5. 3. Eşdeğerlik

Vinay ve Darblenet (1977), aynı durumun iki metin yoluyla tamamen farklı biçimsel ve yapısal yöntemler kullanılarak aktarılabileceğini ve karşı karşıya olduğumuz şeyin eşdeğer metinler üreten yöntem olduğunu öne sürerler. Ayrıca, yanlışlıkla bir çekiçle parmağına vuran bir amatörün verdiği tepki ile verdikleri bir örnek doğrultusunda, çekiçle parmağına vuran kişi Fransız ise, acı çığılığı “Aïe!” ünlemi ile ifade edilirken ilgili kişinin İngiliz olması durumunda, bu tepki “Ouch!” ünlemi ile verilecektir. Bir başka çarpıcı eşdeğerlik durumu da hayvan seslerinin yansımaları noktasında ele alınmaktadır. Örneğin:

cocorico: cock-a-doodle-do

miaou: miaow

hi-han: heehaw (1977: 38)

Bir kelimenin, cümlenin veya bir dilin başka herhangi bir yapısının eşdeğerini bulmak her zaman kolay değildir. Bu nedenle, çevirmenlerin özünde çok sayıda metaforik kullanım içeren atasözleri ve deyimleri çevirmekte çoğunlukla zorlandıkları sonucuna varmak mümkündür (Vinay ve Darbelnet, 1977: 37). Bu bağlamda Vinay ve Darbelnet (1977: 38) aşağıdaki unsurlara dikkat çekmektedir.

Eşdeğerlik oluşturma şekli, sık sık "To talk through one's hat (desteksiz atmak, boş konuşmak)" ve "as like as two peas (bir elmanın iki yarısı)" gibi deyimlere de uygulanmaktadır ki bunların bir öyküntü yoluyla çevrilmesi mümkün değildir. Yine de bu, iki dilli toplumların üyeleri arasında gerçekleşen bir eylemdir. Bu öyküntülerin bazıları, özellikle bu durum hedef dilin konuşulduğu ülkede yeni alanlarla ilgili kullanılan bir ifade için geçerliyse diğer dilde kabul görür. Örneğin; Kanada'da konuşulan Fransızca'da, "to talk through one's hat" deyimini "parler à travers son chapeau" ile eşdeğerdir.

Burada, çevirmenlerin ilgili atasözleri veya deyimleri ele alma şeklini de etkileyecek olan iki kültür arasındaki kültürel farklılıklara işaret edilmektedir. Sıklıkla kullanılan bir deyim olan "burnunun dikine gitmek", İngilizceye "lead with one's chin" veya "follow one's nose" şeklinde çevrilebilir. Kaynak cümlede "nose" biçiminde bulunan ve aslında vücudun başka bir kısmı "chin" şeklinde çevrilen "burun" kelimesinin eşdeğerini içermez. Bununla birlikte, Türkçedeki deyim "nose" ve "follow" kelimelerini aynı zamanda orijinalinde olduğu gibi çevirmeyi mümkün kılan eşdeğer bir biçimi de vardır.

1. 5. 4. Uyarlama

Uyarlama, çevirmenler tarafından özellikle her iki dilde farklı konuşma biçimleri ve açıklamalar söz konusu olduğunda geniş ölçüde kullanılan bir başka çeviri prosedürüdür (Vinay ve Darbelnet, 1977: 39). Bu prosedür, çevirinin ötesine geçilen bir durum olarak atfedilmekte ve "kaynak dilde verilen mesajın sunduğu durum türünün hedef kültürde bilinmediği durumlar" olarak tanımlanmaktadır. "Bu gibi durumlarda çevirmenler eşdeğer olarak kabul edilebilecek yeni bir durum yaratmak zorundadır. Bu nedenle uyarlama; özel ve durumsal bir eşdeğerlik olarak tanımlanabilir" (Vinay ve Darbelnet, 1977: 39). Ana Hernandez Guerrero (2012: 7), uyarlama için reklam sloganları veya çocuk hikâyeleri gibi bir dereceye kadar gerekli görüldüğü durumların

mevcut olduğunu ve diğer durumlarda, hedef dildeki yabancı kültürel unsurların uyarlanmış çevirileriyle ilgili olarak az çok genelleştirilmiş belirli eğilimlerin var olduğunu ifade etmektedir. Dahası, Guerrera (2012: 7) bu durumun örneğin ağırlık ve ölçü birimleri, müzik notaları, edebi eserlerin genel kabul görmüş adları veya coğrafi adlar vb. için geçerli olduğunu ve çevirmenin temel amacının çeviriyi 'uyarlamaya' çalışırken hedef metin okurları üzerinde benzer bir etki yaratmak ve bir bakıma kültürel terimleri 'evcilleştirmek' olduğunu eklemektedir.

Uyarlama özellikle de sınırlama ve izleyici kitlesi gibi kıstaslar dikkate alındığında görsel-işitsel platformlarda kullanılagelmiş bir yaklaşım olup çeviri boyutunun kabul edilebilir ve ölçülebilir durumlarının ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Uyarlama prosedürü, belirli bir jargon ve anlatım içerdiği için özellikle film ve kitap başlıklarının çevirilerinde sıkça kullanılmaktadır. Türkçe çevirilerde de “Mission Impossible” gibi “Görevimiz Tehlike” olarak çevrilen örnekler bulunmaktadır. Aslında “Tehlike” kelimesi kaynak metinde yer almıyor ancak film, başrol oyuncusunun dâhil olduğu sayısız tehlikeli sahneyi içerdiği için Türk izleyicisinin bu başlıkla filmi kucaklaması bekleniyor. Bu bağlamda, her ne kadar kelimelerin bir araya getirilmesiyle semantik açıdan bir bağlantı söz konusu olsa da uyarlamanın berrak bir şekilde vuku bulduğu aşikârdır. Bunun dışında Amerikan kültürünün bir parçası olarak meydana gelen bir film olan “The Purge” filmi Türk izleyicilere “Arınma Gecesi” adı altında sunulmuştur. Bunun yegâne sebebi, Amerika’da yaratılmak istenen distopik bir durumun neticesinde yılda bir geceliğine suç işlenmesinin serbest bırakılmasıdır. Bu tip bir olgu, Türk toplumunun yapısına ve geleneklerine aykırı bir kavram teşkil ettiğinden konunun idrak edilebilmesi için filmin konusuna istinaden açıklayıcı bir ifade olarak “Arınma Gecesi” ifadesi kullanılmıştır. Aynı durum kitap başlıkları için de ortaya çıkmıştır. Dünyada birçok dile çevirisi yapılan Yaşar Kemal’in ölümsüz eseri İnce Memed serisi İngilizcede Memed, My Hawk olarak çevrilmiştir. Bu bağlamda eserin Türkçe başlığının birinci kelimesi olan “İnce”, başlıktan çıkarılmış bunun yerine “Şahin'im” anlamına gelen “My Hawk” ifadesi tercih edilmiştir. Derinlemesine bir inceleme yapıldığında; ilgili eserin konusunun Cumhuriyet Dönemi Anadolu halkının yaşadığı zorluklar olduğu dikkate alınarak derebeylik ve ağalık sistemine bir karşı duruşu ve isyanı temsil etmek üzere başkaldıran bir karakterin sonucu olarak başlık çevirisi bu şekilde yapılmıştır. “Şahin”

kelimesi, özellikle de avcılık bakımından düşünülduğünde, her ne kadar bir hayvan türünü temsil etse de Türk halkı için siyasal ve toplumsal bağlamda sertliği, haşinliği simgeleyen bir metafor olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk kültürünün avcılık geçmişi de dikkate alındığında İngilizceye yapılan bu çeviri, başka bir deyişle, bu uyarlama, okur gözünde kabul görülebilir bir nitelik taşımaktadır.

1. 6. John Cunnison Catford

Catford, "kayma" terimi söz konusu olduğunda çeviribilim için etkisi büyük bir figürdür. Catford "kayma" terimini çeviribilim alanına ilk kazandıran kişi olmuştur. Munday, Vinay ve Darbelnet her ne kadar İngilizce orijinal hali "shift" olan terimi kullanmasalar da anlatmak istedikleri şeyin "kayma" olduğunu ifade etmektedir (2008: 80). Kayma kavramı, Catford'un *A Linguistic Theory of Translation* adlı eserinden ortaya çıkmıştır.

Ayrıca, "kayma" terimi, Firthian ve Hallidayan dilbilim modelini izleyen Catford (1965) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Düzey ve kategori olmak üzere iki tür kayma söz konusudur. Düzey kayması, kaynak dildeki dilsel düzeydeki bir ögenin hedef metinde var olan farklı düzeylerdeki çeviri eşdeğerine sahip olduğunda meydana gelir iken (Catford, 1965:73), kategori kayması ise belirli bir özelliği paylaşan çevirideki resmi yazışmalardan sapmalar gibi bazı kaymaları ifade eder (a.g.e.: 76). Kategori kaymaları, yapısal kaymalar, sınıfsal kaymalar, birim kaymaları ve sistem içi kaymalar olarak dört alt kategoriye ayrılır.

2. BÖLÜM: KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM VE ÇEVİRİ

Çeviri, çoğu zaman sadece bir dilden başka bir dile yapılan aktarım etkinliği olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu duruma yönelik perspektif özellikle de André Lefevere ve Susan Bassnett (1990) tarafından ortaya koyulan *Translation, History, and Culture* adlı eserden sonra değişime uğramıştır. Bu eser, çevirinin kültür ile olan ilişkisinin derinlemesine incelenmesine yol açmıştır. Nitekim Hongmei Sun (2011:160) tarafından da ifade edildiği üzere, çeviri artık salt bir diller arası aktarım etkinliği değil aksine kültürlerarası bir iletişim türüdür. Çeviribilim alanına oldukça önemli bir katkı sunan ve Lefevere ile Susan Bassnett'in (1992: 1) ortak editörlüğünü yaptığı *Translation, History, and Culture* eserinin giriş kısmında, Petrus Danielus Huetius tarafından çeviriye ilişkin şu tanıma yer verilmiştir: “Çeviri, iyi bilinen bir dilde yazılmış ve iyi bilinmeyen bir hedef dilde bir metne atıfta bulunan ve onu temsil eden bir metin anlamına gelir”. Lefevere’e (1992: 1) göre, kültür ile çeviri arasındaki ilişkiye istinaden sorulması gereken bazı önemli hususlar söz konusudur ve bunlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

“Her şeyden önce, yabancı bir metni başka birinin kültüründe temsil etmek neden gereklidir? Bunu yapmak, o kültürün yetersizliğinin kabulü anlamına gelmiyor mu? İkincisi, birinin kültüründeki metni yabancı kültürdeki bir metne “temsil” ettiren kimdir? Başka bir deyişle: kim, neden ve hangi amaçla çeviri yapıyor? Metinleri “temsil edilmeye” aday olarak kim seçiyor? Çevirmenler mi? Ve bu çevirmenler yalnız mı? Dâhil olan başka faktörler var mı? Üçüncüsü, alıcı kültürün üyeleri, ithal edilen metnin iyi temsil edildiğini nasıl biliyorlar? Çevirmen(ler)e güvenebilirler mi? Değilse, kime güvenebilirler ve tüm durum hakkında hiç çeviri yapmamak dışında ne yapabilirler? Eğer bir çeviri gerçekten de bir başkasını temsil eden bir metinse, çeviri, alıcı kültürde, özellikle metnin orijinal olarak yazıldığı dili bilmeyen o kültürün üyeleri için, tüm niyet ve amaçlarla, o metin olarak işlev görecektir. Unutmayalım ki çeviriler orijinallerini okuyamayanlar için ihtiyacı olmayan kişiler tarafından yapılır. Dördüncüsü, tüm diller eşit yaratılmamış gibi görünüyor. Bazı diller diğerlerinden daha prestijli bir statüye sahiptir, tıpkı bazı metinlerin belirli bir kültürde diğerlerinden daha

merkezi bir konuma sahip olması gibi - örneğin İncil veya Kuran. Beşincisi, neden diğer metinlere “atıfta bulunan” metinler üretelim? Neden ilk etapta orijinalleri üretmiyorsunuz?”

Çevirinin sadece bir aktarım olmayacağı düşünüldüğünde, aynı metni üretmektense prestiji elinde bulunduran kültür, bu kabul gören üstünlüğün çeviriye de yansımaları isteyebilecektir. Bu doğrultuda, “çeviri yetki ve meşruiyet ve dolayısıyla gücü temsil eder ve bu nedendir ki bu durum birçok tartışmanın konusu olmuş ve olmaya devam etmektedir.” ve “çeviri, çoğunlukla da isteksizce olmadan, yabancıların etkisinin yerel kültüre sirayet edebileceği, meydan okuyacağı ve hatta onu altüst etmek üzere hareket edeceği açık bir mecrayı ifade eder” (Lefevre, 1992: 2). Lefevre ve kendisiyle birlikte çalışan Bassnett’in bu çığır açan ifadelerinden yola çıkarak zamanla konu hakkında oldukça fazla araştırma yapılmış ve çeviribilim alanında kültürün rolü derinlemesine irdelenerek paradigma değişikliğinin ortaya çıkması sağlanmıştır. Bu bakımdan, bir metnin bir kültüre aktarılması, sadece metnin o kültürdeki dile çevrilmesini ifade etmekle kalmaz ayrıca metin içerisinde sunulmak istenen düşünce yapısının, ürünün, ideolojinin, prestijin aktarıldığı kültürün alıcıları tarafından benimsenmesini de mümkün kılmayı hedeflemektedir. Lefevre (1992: 3), Batı kültüründeki çevirmenlerin dönemin en prestijli dillerinden olan Yunanca ve Latinceyi yüksek mertebede gördüğünü ve sahip olduğu prestijin Batılı dünya görüşünü yansıttığını ifade ederek diğer kültürlerle aynı mertebede değer vermediklerini vurgulamıştır. Ömer Hayyam’ın şiirlerinin derlendiği eser olan Rubaiyat’ı çeviren Edward Fitzgerald, arkadaşı olan E. B. Cowell’e 1857 yılında şunları yazmıştır: “Birini bu tür sapmalardan (kanaatimce) korkutmaya yetecek kadar iyi olduğunu düşünmediğim şairler olarak gördüğüm ve onları şekillendirmek için biraz sanat eklenmesi gerektiğini gerçekten düşünen bu Perslerle istediğim ölçüde kullanacağım özgürlüklerden faydalanmak benim için bir eğlence.” Bu açıdan bakıldığında görüleceği üzere; çeviri, başka kültürlerin alt tabakada olduğunu ve kendi kültürlerinin üstün ve görece prestijli olduğunu ve alt tabakada olan kültüre sanatsal bir özellik katılması gerektiğini düşünen çevirmenlerin kullanacağı bir iletişim aracı haline dönüşmüştür. Elbette ki yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğini yaşadığımız bu zamanlarda da her ne kadar bu tür ideolojik ve politik düşünceler

hala etkisini sürdürüyor olsa da bunun dışında kalan kültürel değerlendirmeler de söz konusudur.

Metinler ve özellikle de edebi eserler kültürlerarası iletişim açısından değerlendirildiğinde, eserlerin yazıldığı tarih, yarattığı etki, okur kitlesi vb. unsurlar çeviri için oldukça önemlidir. Irma Hagfors (2012: 118), tüm metinlerin belirli bir yere, zamana, belirli bir bağlama bağlı olması ve yazıldığı kültürün özelliklerini yansıtması bakımından, çeviri alanındaki bilim insanlarının belirli çevirilerin ne zaman ve nerede yapıldığına dikkat etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu özen, bir bakıma çevirisi yapılacak edebi eserlerin derinlemesine bir şekilde çevirmenler tarafından idrak edilmesi gerektiği gerçeğini yansıtmaktadır. Zira “Farklı dönemler farklı çeviri normları tarafından yönetilir ve insanların farklı zamanlarda çevirilerden farklı beklentileri vardır ve tüm çevirmenlerin birer birey olduğu düşünüldüğünde, bazen normları takip etmeye, bazen onlardan sapmaya ve yenilerini getirmeye karar verirler” Irma Hagfors (2012: 118).

Çeviri ve kültürlerarası iletişim birbiriyle sıkı sıkıya bağlantılı olan iki unsurdur. Nitekim iki kültür arasındaki normların farkına varılması, farklılıkların ortaya çıkarılması ve bu farklılıkların kaynağına erişilmesi açısından aracı konumda olan temel unsur çeviri ve onu uygulayan çevirmendir. Kuzenko’ya (2017: 41) göre, “çeviri, bir kültürü evrensel ve genel hale getirme noktasında hayati bir rol oynar ve dünyanın her yerinde dil özellikleri ve kültürel gelenekleri göz önüne alındığında özellikle birbirine benzeyen her türlü dil arasında iletişim kurmak için bir köprü görevi görür”. Özellikle de küreselleşen dünyada bu rolün ve görevin önemi giderek artmaktadır. Günümüzde bilhassa internet çağının hâkimiyet kurduğu bir dönemde, çevirmenlere önemli görevler düşmektedir. Bu bağlamda, çeviri dünyanın tüm birimlerini küresel bir ağ kapsamında birbirine bağlar, farklı kültürler arasında sınırların olduğunu varsayar ve aracı rol görevi gören çevirmen de büyük olasılıkla bu sınırların ve onları aşmanın kaçınılmazlığının farkındadır (Kuzenko, 2017: 41). Elbette ki kültürel farklılıklar olduğu kadar benzerlikler ve evrensel olarak kabul edilen eğilim ve davranışlar da söz konusudur. Başparmak göstergesinin ifade ettiği “evet, olumlu, olur” gibi anlamlar dünyanın çoğu yerinde kabul edilen evrensel bir göstergedir ve

dolayısıyla kültürlerarası iletişime bir nebze de olsa katkı sunabilir. Bu gerçeklik, çevirinin ifa edeceği görev açısından da elzemdir. Nitekim “kültürel benzerlikler ve evrensellikler olmadan, farklı kültürlerden insanların birbirleriyle iletişim kurmasının bir yolu yoktur ve çeviri imkânsız olacaktır” (Kuzenko, 2017: 41).

Çeviri ve kültürlerarası iletişimin birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu ortak özellikler Huiling Cao (2020: 133) tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

- Çeviri ve kültürlerarası iletişim dil ve sembollerin ayrılmaz bir parçasıdır: Kültür semboller şeklinde var olur, kültürün amacı yaymaktır, herhangi bir sembol sadece iletişim kapsamında anlam ve değer kazanabilir ve iletişim olmaksızın semboller bir anlam taşımayacak ve kültür varoluş olasılığını kaybedecektir.
- Hem çeviri hem kültürlerarası iletişimin bir amacı vardır: Kültürlerarası iletişim, heterojen kültürler arasında bilgi, fikirler ve düşüncelerin dinamik olarak iletildiği sosyal bir etkinlik olup aynı şekilde, insanlar tarafından yapılan çeviri etkinlikleri daima konunun bilişsel bir etkinliği olan belirli bir bilincin kontrolü altında uygulanır.
- Çeviri etkinlikleri ve kültürlerarası iletişim iki yönlü olarak etkileşim halindedir.

Tüm bu unsurlar dikkate alındığında, çevirmenin iletişimdeki rolüne bakmak gerekliliği ortaya çıkar. Liddicoat, “dilbilimsel ve kültürel sınırlar çerçevesinde iletişimin bir aracısı olarak çevirmen, yazar ve okur arasında aracı bir konumdadır.” der (2016: 347). Bu bağlamda çevirmen, Holz-Mänttari (1984) tarafından ortaya konan Eylem Kuramı çerçevesinde ifade edildiği gibi, kültürlerarası veya kültürler ötesi iletişim uygun mesaj iletimi işlevini ortaya koyma noktasında uzman görevi görür. Çevirmen kültürlerarası aracılık görevi bakımından kültüre bağlı terminolojiyi uygun kullanmak ve diller arasındaki anlamsal açıkları kapatmak gibi işlevleri yerine getirir (Liddicoat, 2016: 349).

Daha önceden de değinildiği üzere, çeviri salt dilsel bir aktarımı temsil etmekle kalmaz ayrıca kültürlerarası bir aktarımı da gerçekleştirir ve bu noktada, çevirmenin en

az kaynak metnin yazarı kadar bir öneminin varlığı söz konusudur. Çevirmenin dünya görüşü, sahip olduğu nitelikler ile her iki dile ve kültüre hâkim olması iyi bir çevirinin ortaya çıkmasında dikkate alınması gereken en önemli kriterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Huiling Cao, kültürlerarası iletişimde çeviriyi ele aldığı çalışmasında çevirmenin rolüne ilişkin şu ifadeleri yazmıştır:

“Çevirmenin aktif rolü olmadan, kültürlerarası bir iletişim etkinliği olan çeviri tamamlanamaz. Bir anlamda hem çevirmenler hem de yazarlar kendi ortamlarında farklı kültürler inşa ederler. Çevirmen, farklı kültürler arasındaki iletişimi geliştirmede önemli bir rol oynar. Bu nedenle, çeviri kuramı ve kültürlerarası iletişim bağlamında çevirmenin kimliğini ve rolünü incelemek gerekli ve anlamlıdır.” (2020: 132)

Özellikle de çeviri sürecinde önemli rol oynayan edebi eserlerin bir başka dile aktarımı durumunda, çevirmenin rolü de artmaktadır (Guerrera 2012:1). Edebi metinlerin çevirisi, birçok dilbilimsel özelliği, güncel hayata dair toplumsal ve kültürel yönleri açığa vurur. Bu sebeple de edebi çeviri kültürlerarası iletişimin esas yollarından biri konumundadır. Dahası edebi eserleri çevirme süreci, çevirmen açısından birçok sorun yaratması sebebiyle kolay bir işlem değildir. Zira nesnelere, gerçeklere, olgulara vb. durumlara atfen kullanılan bazı kelime ve ifadeler kaynak kültüre tamamen yerleşmiş ve bu kültüre özgü olmuştur (Guerrera 2012: 1). Doğal olarak, bu kavram ve betimlerin hedef kültüre aktarılması sürecinde çevirmen oldukça zorlu bir süreçten geçer. Bu durumda, çevirmen için sistematik olarak bir karar verme süreci ortaya çıkar ve buna göre temel ilke ve stratejiler belirlenir. Çevirmen, kültürel olarak bu farklılıkların farkında olması koşuluyla, kültürler arasındaki uçurumu kapatma sorununu çözmek için çeşitli araçlara, prosedürlere, tekniklere veya stratejilere başvurabilir (Guerrera 2012: 1). Çevirmen, bir kelimenin anlamını hedef dilde uygun olan bir kelime ile ifade edebilir, ödüncleme veya öyküntü yollarını tercih edebilir, kelimeyi dipnotlarda açıklama gereği duyabilir, uyarılama yapabilir veya kendi kararı çerçevesinde uygun herhangi bir teknik ya da stratejiyi tercih edebilir. Bu bağlamda, Guerrera (2012: 5) tarafından da ifade edildiği üzere, ilgili kelime veya ifadenin hedef dildeki karşılığını sunmak üzere en uygun yöntemi kullanmak tamamen çevirmenin inisiyatifindedir. Çevirmen, hedef kültür açısından amaç, mevcut zaman, potansiyel okur kitlesi gibi durumlara da bağlıdır. Çevirmen bu doğrultuda güvenilir bir limandır

ve kendisine güvenilmesi de çeviri sürecinde önemlidir. Nitekim “çevirmenler, dilsel ve kültürel hatlar arasında iletişimi engelleyebilecek durumları ortadan kaldırmak için profesyonel olarak hazırlıklıdır” ve “hiç kimse kendisine yabancı bir dilde kodlanmış bir mesajı deşifre edemez ve bu, dil uzmanlarının neden hedef okurun aşına olduğu dil kaynaklarını kullanmaya çabalaması gerektiğini açıklar” (Anyabuike, 2018: 57).

Bir ülke kültüründe oldukça önemli olan bir rengin ifade ettiği anlam bir başka ülke kültüründe aynı karşılığı bulamayabileceği gibi tam tersi anlamlar da içerebilir. Örneğin: yeşil rengi Meksika'nın ulusal bayrağında bağımsızlığı; İrlanda için Katolikliği, İslam dini için cenneti temsil eder. Ancak Aini Nida (2019) tarafından da ifade edildiği üzere, aynı renk Endonezya'nın Java adasında yasaklanmıştır. İnanışa göre; Güney Denizi'nin Kraliçesi olarak anılan Nyi Roro Kidul yeşil renk giyerken resmedilmiştir. Dolayısıyla yeşil giyenlerin kendisi tarafından denize çekileceği inancıyla Java adasının güneyinde bulunan kumsallarda yeşil renkli bir elbise giyinmek deniz dalgalarını çekip okyanusta boğulmanıza sebep olur. Bu örnekten de açık bir şekilde görüleceği üzere, dillerin birbirine yakın olduğu durumlarda bile kültürel farklılıklar oldukça açık bir şekilde kendini gösterebilmektedir. İskandinav ülkeleri, Orta Avrupa ülkeleri, Almanya ve Hollanda gibi ülkeler bu açıdan örneklendirebilir. Hatta aynı dilin farklı zamanlarda kullanılan biçimlerinde de farklılıklar ortaya çıkmaktadır. “Bark” kelimesi Eski Türkler arasında “türbe, mezar odası” anlamıyla kullanılırken günümüzde kullanılan Türkçede “ev, yaşanılacak yer” ifadesiyle anlam bulmaktadır. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda Türkçede ev bark ikilemesi örneğinde de görüldüğü gibi, hâlâ kullanılmakta olan bark kelimesi Göktürk yazıtlarında “türbe” anlamında kullanılmıştır (Tekin, 2014: 23). Nitekim bir kişinin yeni hayatına başlayacağı bir evi veya benzeri bir yapıyı simgelemek üzere “ev bark sahibi oldu”, “evli barklı” veya “evlendi barklandı” gibi deyimler tercih edilmektedir. Kürşat EFE (2017: 400) ilgili kelimeyi şu şekilde özetlemektedir:

‘Bark, dam, ev, yurt’ kelimelerinin kavram alanı hem evrensel hem de ulusal özellikler taşıması yönüyle önem arz etmektedir. Bu kelimelerin önemi birer barınak olmalarından ileri gelmektedir. Türkçenin en eski kelimelerinden bark, dam<tam, ev<eb ve yurt kelimeleri; ses, şekil ve anlam bakımından zaman zaman değişikliğe uğrasalar da bugün hâlâ varlıklarını sürdürmektedir. Eb kelimesi Oğuz Türkçesinde ev, diğer çağdaş Türk

lehçelerinde ise öv, öy, üy gibi şekiller almıştır. Bark, dam, yurt kelimeleri ‘bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı ya da bir kişinin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane’ anlamlarına gelen ev kelimesi ile doğrudan ilgilidir. Bu dört kelimenin ana ögesi ‘barınma’ ve ‘yaşam alanı’dır.

Elbette ki sadece kelime veya terim bağlamında kültürel zorluklar ortaya çıkmaz. Bir dili güzel kılan ve o dilin esnek olmasını sağlayan yapı taşları olan deyimler açısından da çeviri noktasında temel sorunlar yaşanabilir. Örnek vermek gerekirse, Damien Galeone (2019) tarafından da örneklendirildiği üzere, Slav ırklarından olan Çekler, Hırvatlar, Sırp ve Slovaklar bir durumu yeterince anlayamadıklarını ifade etmek için şu ifadeyi kullanırlar: “Je to pro mě španělská vesnice”. Bu ifade “Olaya İspanyol kaldım” gibi bir anlam taşımakla beraber İngiliz ve İskandinav kültüründe “It’s all Greek to me (Olaya Yunan kaldım)”, Türk kültüründe “Anladıysam Arap olayım” veya “Fransız kaldım” şekillerinde kullanılagelmiştir. Bu husus noktasında sorunun çözümü birinci derecede çevirmenin sorumluluğunda olup çeviri yapabilmek için bir dili bilmenin yeterli olmayacağı düşüncesiyle gerek kaynak gerekse hedef kültüre de vakıf olmanın önemli bir kıstas olduğu unutulmamalıdır. Bütün bu değerlendirmeler ışığında, çeviri sürecinin kültürel olgular, farklılıklar veya benzerlikler de dikkate alınarak işlenmesinin zorunlu olduğu ortaya çıkmaktadır.

3. BÖLÜM: ÇEVİRMENİN GÖRÜNMEZLİĞİ

Çeviribilim alanında özellikle de 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan gelişmeler ve paradigma değişimleri birçok kuramın ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Bu bağlamda daha sonraki dönemlerde çeviri konusundaki kuramcılarının en önemli isimlerinden biri olan İtalyan asıllı Amerikalı Lawrence Venuti tarafından İngilizce aslı *The Translator's Invisibility* olan ve Türkçeye *Çevirmenin Görünmezliği* olarak çevrilen olgu ortaya atılmıştır. Venuti (1995: 1), “görünmezlik” terimini çevirmenin çağdaş Anglo-Amerikan kültürü kapsamındaki durumu ve etkinliği olarak tanımlar. Kendisine göre, bu kavram, karşılıklı olarak belirleyici olan iki olguyu ifade eder. Bunlardan biri, söylemin ve çevirmenin İngilizceyi kendi takdiri doğrultusunda manipüle etmesinin illüzyonistik etkisi iken diğeri ise diğer kültürler arasında hem İngilizce hem yabancı dillerde olmak üzere Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri’nde uzun sürelerce hüküm süren çevirilerin okunması ve değerlendirilmesi uygulamasını ifade eder. Bu durumda, Venuti’ye (1986: 179) göre, bir taraftan okurlar gerek düz yazı gerekse şiir biçiminde olsun bir yabancı dildeki metnin çevirisinde sanki kendi dillerinde yazılmış gibi bir izlenim alır iken diğer taraftan bir çeviri akıcı olduğunda, herhangi bir uyumsuz ifadeler bütünü veya ana dile ait ifadeler içermeyen veya kafa karıştırıcı anlamlar barındıran çeviri eser, yabancı yazarın kişiliğini veya niyetini veya orijinal metnin öz anlamını yansıttığına ilişkin algı yaratıyor ise ilgili çeviri kabul edilebilir bir noktaya gelir. Esasen uzun yıllar boyunca yaşanan bu ikilem, özellikle de İngiliz ve Amerikan menşeli yazar ve çevirmenlerin kendi edebiyatlarından daha alt derecede olduklarını düşündükleri edebiyat dizgelerine (Afrika, Fars, Ortadoğu edebiyatları) ait eserleri çevirirken ortaya koydukları bir yaklaşımdır. Buna karşı çıkan Venuti, çeviri açısından bir değerlendirme getirerek bu durumun çevirmenin rolüne ilişkin yansımalarını ortaya koymuştur. Venuti (1986: 179), son derece önemli olan bu kavramı dile getirirken ortaya koyduğu iki olgunun da her şekilde çevirmenin metne olan müdahalesini temsil ettiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, “çeviri ne kadar başarılı ise, çevirmen de bir o kadar görünmez, orijinal metnin yazarı veya anlamı da bir o kadar görünürdür” (a.g.e.: 179). Bu durumda verilmesi gereken karar çeviri eserin akıcı mı yoksa yabancı metnin özünü yansıtmaması gerektiği ile ilgili soruya istinaden verilecektir. Dahası, önemli olan diğer bir husus ise çevirisi yapılacak eserin ait olduğu edebi dizge, dil ve

kültürdür. Nitekim özellikle de gelişmekte olan veya gelişmemiş kùltùrlere veya dillere ait bir eserin çevirisi yapılırken ve çeviri özellikle de gelişmiş veya dũnya edebiyatına kendisini kanıtlamış bir dile veya kùltùre yapılacak ise bu karar genellikle çevirinin akıcı olması lehine olur.

Çevirmenin görünmezliği konusu, sadece soyut bir kavram olarak değerlendirilmemelidir. Çevirmenler de diğer iş kollarındaki çalışanlar gibi bir çalışan gurubudur. Bu gerçeklik, alacakları ücretlerden tutun kendilerine verilen değerin miktarına kadar birçok konuyu etkilemektedir. Venuti (1986: 180), çok az sayıda istisnai durumları saymaz isek, çevirmenlerin çoğunun asgari düzeyde tanınırlık elde ettiğini ifade etmektedir. Ayrıca, Venuti çevirmenleri bu bağlamda şu şekilde tanımlamaktadır:

“Çevirmenler, ekonominin imalat ve hizmet endüstrileri gibi diğer sektörlerinde emeği belirleyenlere daha çok benzeyen üretim ilişkileri yoluyla, ürünün ortaya çıkmasına yönelik verdikleri emeklerinden rutin olarak uzaklaştırılırlar. Standart sözleşmeler, en azından basılı kaldığı sürece ve bazen de genellikle yayıncının adıyla sunulan telif hakkının geçerlilik süresi boyunca onları [çevirmenleri], çevrilen metindeki tüm mülkiyet haklarından vazgeçmeye zorlar.” (1986: 180)

Esasen çevirmenin görünmezliği işte tam bu noktada etkisini göstermektedir. İçin çoğunun altından kalkan kişi, sanatkâr, emektar -adına ne denilirse denilsin- olarak çevirmen her daim arka planda tutulmaktadır. Yakın zamana kadar çevirmenlerin çevirdikleri eserlerde herhangi bir şekilde isimlerine yer verilmemekteydi. Ancak zamanla çeviribilim alanındaki çalışmalarla konuya dikkat çekilmesi ve çeviri derneklerinin çoğalmasıyla çevirmenlerin hakları daha fazla savunulmaya başlamıştır. Bu mücadele, çevirmen isimlerinin yazarlarla birlikte verilmesiyle veya en az yazarlara verilen değer kadar kıymet görmeleriyle sonuçlanmıştır.

Venuti (1986: 179), *Çevirmenin Görünmezliği* eserine başlarken Dorothy Bussy'nin Andre Gide'ye 1937 yılında yazmış olduğu bir mektubundaki şu ifadelerle başlar:

“Bir kelimenin değiştirilmesi, sözcüğün yerinin düzensiz bir şekilde tayin edilmesi durumunda, aslında bütün metnin ruhu yok edilmiş demektir. Hal böyle olunca mutsuz olan çevirmen, sözcükleri değiştirmeli ve düzeni yeniden tayin etmelidir.”

Anlam muğlaklığını gidermek demek, aslında birçok yanlış anlaşılardan kaynaklı sorunların da daha ortaya çıkmadan yok edilmesi demektir. Tam irdelenmemiş ve hatta açık bir şekilde aktarılmamış olması nedeniyle, bir çevirmenin eksik bıraktığı birçok anlamdan dolayı, çeviri birçok soruna neden olabilir. Oysaki bir okur, bu çeviri faaliyetlerinin farkında bile olmadan, yazılan bir kitabı sanki kendi dilinde yazılmış gibi gönül rahatlığıyla okur. Bu okuma esnasında, eğer kendi dilinde akıcı bir üslup oluşmuşsa, diğer bir ifadeyle eser ile yüzleşen kişileri kendi dünyasına o dilde çekmeyi başarabiliyorsa, bu çalışma hatalarına ya da eksikliklerine rağmen mükemmel kabul edilebilir (Rybicki, 2012). Muhtemelen iki dil arasındaki anlam bağı da ancak böyle bir sonuca ulaşılmış olan çalışmalarda sağlanmış kabul edilmelidir. Kısacası orijinal dildeki akıcılık ve anlamsal güzellik, diğer dile de aktarılmış olmalı ki, istenilen hedefe ulaşıldığı düşünölsün. Bahsedilen anlam akışının sağlandığı çevirilerdeki başarı, orijinal metindeki yazarın anlam yükünü ne kadar etkili aktarabildiğı ile ölçölür (Paloposki, 2011). Dolayısıyla çevirmenler genellikle çalışmalarında, kendilerinin görünmez olduklarını iddia ederler. Motamot çeviri felsefesiyle yapılan ve uyumsuzluğun yüksek olduğu çalışmalar, aslında orijinal metindeki akıcılığı yansıtamadığı için tamamen başarısızdır ve uyum açısından çeviri faaliyeti başarısız olmuş demektir. Böyle bir durumdaki çevirmen, bu uyumsuzluğu için görünmezlik ilkesini bahane edememelidir (Flynn, 2013). Çünkü diğer dildeki tam karşılık da aynı derecede bir akıcılık söz konusu olduğunda mümkün olabilir.

Çeviride görünmezlik ilkesi vurgulanmasına rağmen bunu pratikte uygulamak çok zor olduğundan dolayı, başka bir ülkeden gelen haberlerin ve kitapların çevirmenlerinden ya hiç bahsedilmez ya da çok dikkat çekmeyecek yerlere konulur (Delabastita, 2010). Bu nedenle birçok çeviri eser, yalnızca ilk yazarları üzerinden bilinmeye devam eder. Böylece büyük emek harcayan çevirmenler, diğer sahalardaki birçok sıradan işçi gibi, kendi yaptıkları eserleri sanki hiç ortaya koymamış gibi bir hayat yaşamaya devam ederler. Bu yüzden gerçekte büyük bir sanat eseri ortaya koyan emektarlar, bu bilimsel alanda çalışmalarını sürdürürler (Mambaeva, 2015).

4. BÖLÜM: METODOLOJİ

Bu tez kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, Glenn A. Bowen (2009: 27) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “Doküman analizi, hem basılı hem de elektronik (bilgisayar-tabanlı ve internet yoluyla iletilmiş) materyaller olmak üzere belgeleri gözden geçirme veya değerlendirmeye ilişkin sistematik bir prosedürdür”. Aynı şekilde Elise Wach (2013: 1) tarafından da bu yöntem, yazılı dokümanların içeriklerini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmeye yönelik bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmıştır. Dokümanlar, araştırmacının müdahalesi olmaksızın kayıt altına alınan metin (kelimeler) ve resimleri içerir (Bowen, 2009: 27). Bowen’a (2009: 27-28) göre, bir çalışmanın parçası olarak sistematik değerlendirme için kullanılacak dokümanlar aşağıdaki biçimlerde olabilir: reklamlar, toplantı tutanakları, kılavuzlar, kitaplar ve broşürler, günlükler ve dergiler, etkinlik programları (yani basılı taslaklar), mektuplar ve notlar, haritalar ve çizelgeler, gazeteler (kupürler/makaleler), basın bültenleri, program teklifleri, başvuru formları ve özetler, radyo ve televizyon program senaryoları, organizasyonel veya kurumsal raporlar, anket verileri ve çeşitli kamu kayıtları. Bu bağlamda, tezin konusunu oluşturan dokümanlar, George Orwell tarafından yazılmış olan *1984* eseri ve Türkçedeki yedi (7) farklı çevirisidir. Bu çeviriler, Celal Üster, Kazım Mert Dalgıç, Bülent O. Doğan, Metin Doğan, Nuran Akgören, Ayşegül Çakır Oruç ve Begüm Kovulmaz tarafından yapılmıştır. Bütün çevirilerin ele alınmasının sebebi yeterli kanıt ulaşabilmektir. Nitel bir araştırma yürüten araştırmacının birden fazla (en az iki) kanıt kaynağından yararlanması, yani, farklı veri kaynakları ve yöntemlerinin kullanımı yoluyla yakınsama ve doğrulama araması beklenir (Bowen, 2009: 28). Her çevirmenin kendine has yaklaşımları vardır. Çevirmenlerin kelime seçimi, metafor ve deyim gibi dilin esnek yapılı unsurlarına yaklaşımı, yapısal değişiklikler ve en önemlisi tezin konusu olan Vinay ve Darbelnet’in strateji ve prosedürleri bağlamında değerlendirilen unsurlara nasıl bir etki yaptığı derinlemesine incelenmiştir. George Orwell’in gerek kitaplarından elde edilen bilgilere göre yaşadığı toplumun kültürel kodlarına muazzam yaklaşımı gerekse eserin kaleme alındığı dönemin savaş ortamına denk gelmesi ilgili eserin çevirisinin kültürel çeviri bağlamında ele alınması için uygun bir kriter olarak değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Özellikle yazılmasının üzerinden uzun bir

zaman dilimi geçtikten sonra kaleme alınan eserlerin çok sonraki dönemlerde çevirisinin yapılması da önemle takip edilmesi ve irdelenmesi gereken bir husustur. Eserin yazıldığı dönem ile çevrildiği dönem arasındaki gerek sosyal-kültürel, siyasal ve ekonomik farklılıklar ile yaşayan bir organizma olarak dillerin geçirdiği evrimler çevirilerin yapısını da etkileyen önemli unsurlardır. Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi adına eserin yazarı olan George Orwell ve çevirileri ele alınan çevirmenlerden bahsetmek yerinde olacaktır.

Eric Arthur Blair ya da literatürde bilinen adıyla George Orwell, dünya edebiyatına önemli katkılarda bulunan ve sansasyonel denilebilecek kadar etkili olan bir edebi figür olmayı başarmıştır. *Hayvan Çiftliği*, *Papazın Kızı*, *Katalonya'ya Selam* gibi birçok değerli çalışmasının yanında bu son eseri olan *1984*'ü kaleme almıştır. Bu eserin kaleme alınmasının en önemli sebepleri arasında İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkan totaliter rejimlerin ve bu bağlamda bu rejimlere boyun eğen insanların hırslarına yenilmesi idi. Bu durumu ilk olarak savaşın henüz devam ettiği dönemde kaleme almasına karşın, eserin son şeklini bulması 1949 yılına denk gelmiştir. Hatırlatılması gereken diğer bir husus ise, verem sonucu hayatını kaybettiği hastanede her türlü olumsuz koşullara rağmen eserin sonlandırıldığı gerçeğidir. Eser içerisindeki distopik olarak kavramsallaştırılan dünyanın uzun ve karmaşık cümlelerle ifade edilemeyeceği düşüncesiyle yola çıktığı düşünülen Orwell, oldukça basit ve kısa cümlelerle ilgili dönemi resmetmeye çalışmıştır. Eserin çevirmenlerinden olan Bülent O. Doğan (2021:xi), Orwell'in eserdeki metinsel dayanaklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Orwell'in daha önce hiç denemediği bir edebi türde eser vermesinin arka planındaki eserlerin başında herhalde Rus yazar Zamyatin'in *Biz* adlı romanı geliyordu. 1920'lerde yazılan bu karşı-ütopyada insanların adları değil numaraları vardır, aşka ve hayal gücüne yer yoktur.”

Buradan da anlaşılacağı üzere, metin daha önce rastlanılmamış belirli özellikleri barındırmakta olup Orwell'in dünya sahnesinde farklı ve etkili bir yazar olarak tanınırlığına katkıda bulunmuştur.

Eserin çevirmenleri açısından bir diğer husus ise Bülent O. Doğan dışındaki diğer tüm çevirmenlerin önsöze ilişkin çok fazla bilgiye yer vermemesidir. Bütün çevirmenlerin ortak özelliği ise İngilizce aslından çeviri yapmış olmalarıdır. Celal Üster

tarafından yapılan ilk çeviri sonrası Can Yayınları'na ait telif haklarının serbest bırakılmasının ardından pek çok yayınevinin farklı çevirilerinin 2021 yılı itibariyle yayınlanmış olması da dikkatleri çeken önemli bir husustur.

Bu tez kapsamında yukarıda tanımlanan eser ve erek metinlerin doküman analizi doğrultusunda, kültürel ayak izleri taşıdığı düşünülen metinler öncelikle orijinal haliyle verilecek ve daha sonra yedi adet çevirinin çevirmen isimleriyle beraber çevirmeyi tercih ettikleri cümleleri verilecektir. Son aşamada ise cümleler kendi aralarında kıyaslanarak Vinay ve Darbelnet'in strateji ve prosedürleri kapsamındaki çeviri kaymaları doğrultusunda incelenecek ve yorumlanacaktır. Orijinal kesit kaynak metin olarak betimlenecek iken çevirilerden elde edilen kesitler hedef metin 1, hedef metin 2, vb. olarak sunulacaktır. Ayrıca tüm örnekler tablolar şeklinde verilecektir. Yorumlamalar yapılırken bilhassa kültürel kodlara yer verilecektir. Önemli olan diğer bir husus ise, orijinali ve çevirileri sunulacak olan örneklerde yer alan kelime ve ifadeler açısından birden çok prosedür söz konusu olduğunda ilgili kelime ve ifadeye ilişkin prosedürler aynı kapsamda irdelenecek olup öncelik alt başlığı taşıyan prosedüre verilecektir. Bu bağlamda aynı kesit veya kesite ait cümle/ler bir arada değerlendirilecektir. Örneğin, alınan bir kesit kapsamında hem ödünçleme hem de başkalaştırma söz konusu olduğunda, eğer verilen örnek ödünçleme prosedürü başlığı altında sunulmuş ise başkalaştırmaya ilişkin kısım sadece yorumlamaya katkı sağlamak üzere değerlendirmeye alınacaktır. Nitekim yedi farklı çeviride bu tür durumların ortaya çıkması kaçınılmaz ve doğaldır. Bu bağlamda elde edilen bilgilerin kanıt niteliği taşımasına katkıda bulunulacaktır.

5. BÖLÜM: ANALİZ VE BULGULAR

Bu bölümde yapılacak olan analizler, tüm örnekleri kapsayacak şekilde uygulanacak ve yorumlanacaktır. Yorumlaması yapılan örneklerde dikkate alınacak önemli hususlar ise şu şekilde olacaktır:

- Kelimenin veya cümlenin kültürel olguları kapsamı (bu bağlamda George Orwell tarafından yazılmış olan *1984* eserinin içerikleri kültürel kodlar içeren materyaller olarak değerlendirilmiştir)
- Kaynak dil İngilizce olmasına karşın değerlendirilmeye alınacak olan örnek kapsamındaki kelime ve/veya ifadelerin hangi dilden türediğine bakılmaksızın değerlendirmeye alınacaktır.
- Bütün prosedürler aynı kapsam altında değerlendirmeye alınabilecektir ancak öncelik alt başlığı taşıyan prosedüre verilecektir. Bunun yegâne sebebi, örneğin bütünüyle anlaşılmasını sağlamaktır.
- Son olarak, bütün örneklerde gerekli atıflara yer verilecek olup farklı alanların da (tarih, sosyoloji, antropoloji, vb.) dâhil edilmesi suretiyle kapsamlı bir yorumlama yapılacaktır.

Bu bağlamda ilk olarak doğrudan çeviri başlığı altındaki prosedürlerden olan ödünçleme yöntemine ilişkin örnekler sunulacaktır.

5.1. Ödünçlemeye İlişkin Bulgular

Bir kelimenin kaynak metinden alınıp hedef metinde muhafaza edilmesi olan ödünçleme, hedef dilde bir karşılığı olmayan yeni bir teknik sürecin ele alınması veya hedef dile renk katmak için kaynak dilde mevcut bir kelimenin biçimsel etki bırakması adına muhafaza edilmesi süreçlerini barındırır (TLF, 2014). Ödünçleme yoluyla Türkçeye geçen “haç, petek, otobüs, viski, alkol, sistem” kelimeleri gibi. Ödünçleme, çevirmenlerce genellikle hedef kültürde bilinmeyen veya aşına olunmayan bir kavram söz konusu olduğunda veya ilgili kültürde bir eşdeğer karşılığın olmaması durumunda kültürel atmosferi korumak amacıyla uygulanmaktadır (Uçar, 2019: 55). Ödünçleme yoluyla Fransızcadan alınan “arşiv” ve “boksör”; İtalyancadan alınan “kopya”, “karantina” ve “fırtına” ve İspanyolcadan alınan “cunta” kelimeleri gibi. Ayrıca ödünçleme, yeni geliştirilen bir makine veya aletin isminin muhafaza edilmesi

sürecinde çok tercih edilen bir prosedürdür. Günümüzde “drone” kelimesinin semantik boşluğu doldurmak adına Türkçe yazılan hedef metinlerde ödünçleme yoluyla kullanılması gibi (Uçar, 2019: 55-56).

Örnek 1: Ödünçlemeye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“...Winston, who was thirty-nine and had a varicose ulcer above his right ankle...”
Hedef Metin 1	“...otuz dokuz yaşında olan ve sağ ayak bileğinin üzerinde iri bir çıban bulunan Winston...”(Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“... ve otuz dokuz yaşına gelmiş olan, sağ ayak bileğinde de varis ülseri bulunan Winston” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Otuz dokuz yaşında ve sağ ayak bileğinin üstünde bir varis yarası olan Winston...” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Otuz dokuz yaşındaydı. Sağ ayak bileğinin yukarısında varisten kaynaklanan bir yara vardı...” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“... sağ ayak bileğinin üstünde bir varis yarası bulunan otuz dokuz yaşındaki Winston...” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Otuz dokuz yaşındaki, sağ ayak bileğinin üzerinde varis ülseri olan Winston, ...” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	“Otuz dokuz yaşında olan ve sağ ayak bileğinde varis ülseri bulunan Winston, ...” (Çev. Çakır Oruç)

Ödünçleme, doğrudan veya fonetik uyarlamalar yapılarak bir dilden başka bir dile belirli bir kavramın aynı anlamı taşıması suretiyle aktarımını ifade etmektedir. Bu bağlamda Örnek 1 değerlendirmeye alınacaktır. Nitekim Örnek 1 kapsamında sunulan hedef metinler arasında ödünçleme açısından farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Kaynak metin kapsamında sunulan ve vurgulanan “a varicose ulcer” ifadesi dikkate

alındığında, bu farklılıklar “varicose” kelimesi için “varis, iri” ve “ulcer” kelimesi için “yara, ülser, çıban” biçiminde vuku bulmuştur. Bu farklılıkların elbette ki açıklaması söz konusudur zira etimolojik bir değerlendirme yapıldığında bu daha berrak bir şekilde açığa çıkacaktır. Online Etymology Dictionary (2022) kapsamında verilen bilgilere göre, “varicose” kelimesi, her ne kadar kesin bir kaynağı söz konusu olmasa da, “farklılık arz etmek, değişime uğramak” gibi anlamları olan “vary” kelimesinden türeyen sırasıyla Latince kökenli “varus”, varix, varicis” ve “varicosus” kelimelerinden gelmiştir. “Ulcer” kelimesi ise aynı sözlük kapsamında ifade edildiği üzere, Latince’den türemiş “ulcus, ulceris” daha sonrasında dönüştüğü Halk Latince’sindeki karşılığı olan Eski Fransızca’ya geçmiş ve günümüzdeki şekliyle “ulcere” kelimesinden gelmiştir. Bazen varis ülseri veya venöz stasis (venöz yetmezlik, damar yetmezliği) ülseri olarak da adlandırılan venöz ülser, bacak damarlarının kanı kalbe geri döndürmediğinde oluşan bir bacak yarasıdır (Baptisthealth, 2022). Ülser ise, her ne kadar tıp ve halk dilinde mideye ilişkin bir hastalığı temsil etse de sözlük anlamı ve diğer kullanımları dikkate alındığında “yara, çıban” gibi anlamları barındırmaktadır. Dolayısıyla hedef metinlerin hepsinde kullanılan karşılıkların doğru bir tespit ile verildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak çeviri prosedürü açısından bir değerlendirme yapıldığında, gerek halk dilindeki kullanımı gerekse anlaşılabilirlik hususu dikkate alındığında ödençlemenin uygulandığı ve uygun bulunduğu üç çeviri metni söz konusudur. Bu kapsamda ifadenin aktarılmasında genel olarak ödençlemenin tercih edildiği söylenebilir. Ancak geriye kalan dört hedef metnin üç tanesinde “varis yarası, varisten kaynaklanan yara” gibi karşılıklar söz konusu iken kalan son hedef metinde diğerlerinden çok farklı olarak “iri bir çıban” ifadesi kullanılmıştır. Bu bağlamda, vurgulanan ifadenin tümü için olmasa da ilk kelime olan “varicose” kelimesinin bilinen adı olan “varis” kelimesi açısından bir ödençleme gerçekleştirilmiştir. Uygulanan bu prosedürün halk dilindeki anlamı da kapsamı açısından uygun bir prosedür olduğu düşünülmektedir. Nitekim yerleştirme stratejisi de dikkate alındığından kullanımın yerinde olduğu düşünülmektedir. Ancak her ne kadar doğru bir tespit ve birebir/sözcüğü sözcüğüne bir çeviri söz konusu olsa da “iri bir çıban” kullanımını genel çerçeveye sunması bakımından eksik bir algı yaratma ihtimalini doğurmaktadır. Bu bakımdan ilgili örnekte hem ödençleme hem de birebir çeviri prosedürlerinin uygulandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, yapılan bazı çevirilerde ekleme usulüyle “varisten kaynaklanan ...” gibi ifadeler

yoluyla anlam çağrışımına başvurulmuştur. Çeviri açısından önem arz eden bu yaklaşım, çevirmenler tarafından dilin nasıl esnek bir hale evrilebileceğine ilişkin ipuçları sunmaktadır. Söz gelimi, bir kelimenin aynen muhafaza edilip edilmemesi gibi bir ikileme kalındığında, ödünclemenin hedef dil bağlamında uygun bir şekilde kullanılması akılcı bir çözüm getirebilir.

Örnek 2: Ödünclemeye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“Winston’s diaphragm was constricted.”
Hedef Metin 1	“Winston’ın göğsü sıkıştı. ” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Winston’ın diyaframı kasıldı ” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Winston’ın göğsü daraldı. ” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Winston’un içi burkuldu. ” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Winston’ın diyaframı sıkışmıştı. ” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Winston’ın içi daralmıştı. ” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	“Winston’ın göğsü sıkıştı. ” (Çev. Çakır Oruç)

Ödüncleme kavramı, birçok dil arasında mevcut olan bir kavram olup bir dilde mevcut olmayan bir kelimenin başka bir dilden aynen veya fonetik uyarlamalar uygulanarak aktarılması sürecini ihtiva eder. Bu bağlamda, ödünclemeye ilişkin sunulan Örnek 2 kapsamında oldukça önemli bir kültürel farklılık durumu simgelenmiştir. Nitekim her ne kadar Orwell tarafından “diaphragm was constricted”, yani “diyaframı kasıldı” gibi bir ifade tercih edilmişse de bu ifade genel olarak İngilizlerin günümüzde kullandığı bir deyim ve söylemi ifade etmemektedir. Ancak Türkçe karşılığı olarak sunulan hedef metinlerdeki deyimler olarak “göğsü sıkışmak, göğsü daralmak, içi burkulmak, içi daralmak” ifadeleri Türk toplumu tarafından geniş ölçüde kabul gören kullanımlardır. Bu bağlamda eser kapsamında verilen ifadenin hedef dil ve kültürü

yansıtacak şekilde çevrilmesi daha makul olarak değerlendirilebilir ki çevirmenlerin çoğunluğu bu ifadeleri uygun görmüşlerdir.

Bir diğer önemli husus ise, bu tür bir aktarımda iki çevirmenin ödünçleme yoluyla “diyafram” kelimesini tercih etmesidir zira Türkçede her ne kadar ifade ettiği şeyin karın boşluğuyla göğüs boşluğunun arasında yer alan anatomik bir terim olduğu bilinse ve bu nedenle Türkçede “göğüs” kelimesi ile karşılık bulsa da, doğrudan Türkçeye aynı şekilde aktarılması kültürel olarak da incelenmesini gerektirmektedir. Türkler “diyafram sıkışması, kasılması” gibi deyimler yerine yukarıda ifade edilen deyimleri tercih etmektedir. Bu nedenle, ödünçleme yoluyla yapılan çevirilerin muhtemelen kaynak metinde verilmeye çalışılan biçimsel ve anlamsal özellik ve bütünlükten uzaklaşmamak üzere uygun bulunduğu düşünülmektedir. Çoğu zaman biçimsel ve anlamsal bütünlüğü muhafaza etmek üzere ödünçleme prosedürü tercih edilse de kimi zaman tam anlamıyla karşılık vermekte eksik kalabilir. Türk kültüründe “diyaframım sıkıştı” dendiğinde büyük ihtimalle biyolojik ve tıbbi müdahale gerektiren bir durumun varlığı anlaşılacaktır. Ancak göğsünün sıkışması, içinin daralması gibi ifadeler sözü söyleyenin içinde bulunduğu ruh halini ifade eden cümlelerdir. Muhatap kişi bu cümle karşısında söyleyenin kaygılı, korkmuş veya sinirli olduğuna ilişkin bir kanıya varacaktır. Dolayısıyla çevirmenin metindeki durumu okuyucuya aktarmayı tercih ettiği cümleler de bu noktada önemli hale gelmektedir. Bu aynı zamanda metnin akıcılığını da etkilemektedir. Bu örnek de bu açıdan değerlendirildiğinde literatüre katkı sunabilir. Özellikle ödünçlemenin zorunlu olmadığı bu tür durumlarda, çevirmenlerin hedef dilde makul ve kabul edilebilir olan ifadeleri tercih etmesi de sakınca doğurmaz.

Örnek 3: Ödünçlemeye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“For a moment he was seized by a kind of hysteria . He began writing in a hurried untidy scrawl:”
Hedef Metin 1	“Winston bir an sanki cezbe ye tutuldu. Sonra telaşla çarpık çurpuk yazmaya koyuldu:” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Bir an histeri gibi bir şeye kaptırdı kendini. Alelacele ve düzensiz bir çiziktirme tutturdu:” (Çev. O. Doğan)

Hedef Metin 3	“Winston bir an için çılgınlık nöbetine tutuldu. Acele ve karmakarışık bir yazıyla yazmaya başladı.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Winston bir ara sinir nöbeti gibi bir şey geçirdi. Gelişi güzel karalamaya başladı.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Bir tür histeri nöbetine tutuldu. Aceleyle, düzensiz harflerle karalamaya başladı.” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Winston bir anlığına, bir çeşit histeriye kapılırmış gibi oldu. Sanki acelesi varmışçasına, düzensiz bir el yazısıyla yazmaya başladı.” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	“Bir an sanki isteriye tutuldu. Sonra telaşlı bir biçimde düzensiz bir el yazısıyla yazmaya başladı.” (Çev. Çakır Oruç)

Ödünçleme prosedürü, belirli bir dilden türeyip dünyadaki diğer dillere aktarılan kavramların bütünü tanımlamaktadır. Bu bağlamda, yukarıdaki örnek kapsamında incelemeye tabi tutulması gereken ifade Türkçede histeri veya isteri olarak kullanılan terimdir. Histeri, Antik Yunancada rahim anlamına gelen *hysteron* kelimesinden türemiştir (Gagua ve Baltacı, 2017: 3). Histeri terimi eski dönemlerden beri kadın ile ilişkili kullanılmış olup Freud ve Lacan'ın söylemlerinde de bu yapının cinsiyetlenme ile eşleştirilerek kullanıldığı görülmektedir ve Freud, histeriyi psikolojik süreçlerin bir sonucu olarak ele aldıktan sonra histerinin psikolojik kökenleri vurgulanmaya başlamıştır (a.g.e.: 1-2). Ancak görüldüğü üzere bir kadın özneye ait olduğu düşünülen histeri yapısı, kökeninden bağımsız olarak eser kapsamında Orwell tarafından Winston adlı bir erkeğe istinaden kullanılmıştır. Bu bağlamda bir sinir bozukluğu olarak da tanımlanan histeri, günümüzde de oldukça fazla kullanımı olan ve özellikle de “histeri nöbeti” olarak kullanımı tercih edilen bir ifade olup kişinin denetlenemeyen duygusal tepkilerini ifade eder ve Türkçe gibi birçok dünya dilinde de kullanılmaktadır. Hedef metinler kapsamındaki çevirisi dikkate alındığında, Hedef Metin 2, 5, 6 ve 7’ye ait cümlelerde “histeri” veya “isteri” olarak ödünçleme yoluyla çeviri yapıldığı görülmektedir. Ancak diğer hedef metinlerde bu terimin tercih edilmediği ve bunun

yerine, “cezbe, sinir nöbeti, çılgınlık nöbeti” ifadelerinin kullanıldığı gözlenmektedir. Bu ifadelerden olan “cezbe” kullanımı bakımından ilginç olan durum ise “cezbe” teriminin dinî bir anlamı olduğudur. Nitekim bu ifade İslam dinine mensup bazı kişilerce manevi huzura erişmek veya manevi makamlara yükselmek gibi anlamlarda kendisine yer bulmaktadır. Çevirmenin bu kültürel olguyu dikkate alarak ve daha önemlisi “sanki” edatıyla birlikte kullanarak yerel bir değer katmaya çalıştığı görülmektedir. Bu bağlamda bir eşdeğerlik prosedürünün kullanıldığı da açıkça görülmektedir. Aynı şekilde “çılgınlık nöbeti, sinir nöbeti” ifadeleri de bu bağlamda düşünülebilir. Sonuç olarak, örnek cümlede ödünçleme prosedürü genel olarak tercih edilmiş olup Türkçede kullanımı yaygın olan bir terimin temsil ettiği anlam vurgulanmıştır. Bu durum, okur açısından gerek anlaşılabilirlik gerekse kolaylık sağlaması açısından da önemlidir. Çeviri için kullanılması tercih edilen “cezbeye tutulmak” ifadesi aynı zamanda çevirmenin kültürler arası etkileşim ve taşıyıcılık rolü yönünden dikkati çeken bir diğer önemli unsurdur. Türk kültüründe sinir krizi geçirmek ifadesinden anlaşılan ile sara nöbeti, histeri nöbeti geçirmek veya cezbeye tutulmak ifadelerinden anlaşılanlar arasında önemli farkların olduğu da düşünülmektedir. Özellikle cezbeye tutulmak ifadesi bir ritüel olarak kendinden geçme, bir tür haz alma, huzur bulma ile ilişkilendirilebilmektedir. Ancak histeri veya sara nöbetleri acı verici bir durumu, ruhsal bozukluğu ifade etmektedir. Dolayısıyla bu çeviri tercihlerinin olayın kahramanına ilişkin okurun zihninde oluşturacağı imgeler de farklı olacaktır. Türk Dil Kurumunun (TDK, 2022) internet sözlüğünde söz konusu ifadeler şu şekilde tanımlanmışlardır:

Histeri: Duyu bozuklukları, çarpınma, kasılmalar ve bazen inmelerle kendini gösteren bir ruhsal bozukluk, isteri.

Cezbe: Bir duygu veya bir inanışın etkisiyle aşırı ölçüde coşup kendinden geçmek.

Bu örneğin teze kattığı anlam ayrıca önem arz etmektedir. Zira ödünçlemenin kimi çevirmenlerce herhangi bir araştırmaya gidilmeden doğrudan kullanılması da sakıncalı bir durum oluşturabilir. Yeni bir kelime olarak görülen bir ifade veya ifadeler bütünü, hedef dildeki eski bir söylemde var olan bir ifade ile karşılanabilir. Bu sebeple çevirmenlerin ifadelere karşılık ararken belirli bir araştırma yapmalarında fayda vardır.

5. 2. Birebir Çeviriye İlişkin Bulgular

Birebir çeviri, bir metnin kaynak dilden hedef dile kelimesi kelimesine aktarımı anlamına gelmektedir. Ayrıca, öyküntünün kapsamının daha kabul edilebilir bir biçimde genişletilmesi anlamına da gelir (TLF, 2014). İngilizce ve Türkçe farklı dil ailelerinin üyeleri olduğundan İngilizcede bir cümlenin Türkçeye birebir çeviri yoluyla aktarılması pek doğal görünmemektedir (Uçar, 2019: 66). Örneğin, terim olan “pupillary reactions” ifadesinin tıp dilinde “gözbebeği tepkileri” olarak çevrilmesi kabul edilebilir bir aktarımı temsil etmekte ve profesyonel olmayan kişilerce okunan bir metinde en çok tercih edilen çeviri yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır (a.g.e.: 66-67).

Örnek 1: Birebir çeviriye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“The hallway smelt of boiled cabbage and old rag mats. ”
Hedef Metin 1	“Binanın girişi, kaynatılmış lahana ve eskimiş keçe kokuyordu.” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Koridor haşlanmış lahana ve eski paspas kokuyordu” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Hol, haşlanmış lahana ve eski paçavra kilim kokuyordu.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Girişte, lahana haşlamasıyla paçavradan yapılma paspas kokusu vardı.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Apartman holü haşlanmış lahana ve eski paspas bezi kokuyordu.” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Koridorda kaynamış lahana ve eskimiş paspas kokusu vardı.” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	“Koridorda haşlanmış lahana ve eski püskü hasırların kokusu vardı.” (Çev. Çakır Oruç)

Birebir çeviri, kaynak dilde mevcut olan bir kullanımın dilbilgisel ve deyimsel açıdan uygun olarak hedef dile aktarılmasıdır. Bu bağlamda incelenecek olan örnek cümlelerin anlaşılır bir hal alması açısından Orwell tarafından kullanıldığı şekil sebebiyle birlikte sunulmalıdır. Bu cümlede vurgulanmak istenen şey giriş yapılan yerin kişide uyandırdığı intibadır. Bu intiba neticesinde anlaşılması gereken durum ise kirli ve nahos olan bir ortamdır. Diğer bir husus ise, Orwell tarafından kullanılan “rag mats” ifadesinin günümüzde İngilizcede “rag rugs”, yani “kırpıntı kilim, eski paspas bezi” gibi anlamları taşımasıdır. O dönemde insanlar bulaşık bezi olarak “rags” denilen materyalleri kullanmaktaydı ve “mats” olarak ifade edilen materyaller ise kapının önündeki bezleri temsil etmekteydi (krş. Urban Dictionary, 2010). Nitekim Orwell’in kitabı kaleme aldığı dönem itibariyle yaşanan yoksullukla ilişkilendirilebilecek bir betimleme söz konusudur. Bu bağlamda, Karen E Griffiths (2009: 2) tarafından da izah edildiği üzere, 20. yüzyılda, aileler fabrika yapımı materyalleri almak üzere yeterli paraya sahip olduğu anda kilim çerçevelerini yakmış ve paçavra kilimlerini çatı katına ya da kulübeye saklamıştır. Bu tür betimlemelerle ifade edilen ortamların belirli metaforlarla açıklanması genel bir durum olup çeviriye yansımaları farklıdır zira geçmişte kullanılıp günümüzde etkisini veya anlamını yitiren kavram veya araçları temsil edecek bir kelime, ifade veya söz öbeğini bulmak zorlaşabilmektedir. Değerlendirmeye alınan “boiled cabbage and old rag mats” ifadeleri, Türkçede birebir çeviri yöntemiyle “haşlanmış lahana ve paçavra keçe/hasır” ifadesiyle karşılık bulabilir. Her ne kadar ortaya çıkan hedef metinlerin bütününe istenen mesaj ve anlamı verdiği görülse de kavramsal olarak tercih edilen ifadelerin farklı olduğu göze çarpmaktadır. Hedef metinlerin üç (3) tanesinde birebir çeviri prosedürü yoluyla “paspas” veya “paspas bezi” kelimelerinin tercih edildiği, diğer hedef metinlerde ise Anadolu kültürünü yansıtan “keçe, kilim, hasır” gibi kelimelerin anlaşılabilirlik sağlamak üzere kullanıldığı ve son olarak hedef metinlerden bir (1) tanesi dışındaki bütün çevirilerde “old” sıfatı “eski, eskimiş” olarak birebir çeviri prosedürüyle aktarılmıştır. Bunun dışında, “eski” kelimesinin tercih edilmediği metinde ise anlam “paçavadan yapılma” ifadesiyle karşılanmıştır. Paçavra ifadesi de malzemenin eskiliğini, yıpranmışlık ve bayağılığını ifade eden, kültürel anlamda anlaşılabilirliği sağlayan bir kelime olarak göze çarpmaktadır. Bu bağlamda, ayrıca eşdeğerlik prosedürünün tercih edildiği söylenebilir.

İlgili örnek, eşdeğerlik ve birebir çeviri unsurlarının birbiriyle karıştırılmaması adına önemli bir bulgu olup iki unsurun da iyice idrak edilmesine olanak sağlamaktadır. Birebir çeviri, ifadelerin aynen hedef dile aktarımı anlamını taşıyırken eşdeğerlik farklı ifadelerle anlam bütünlüğünün korunmasını ihtiva etmektedir.

Örnek 2: Birebir çeviriye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“A kilometre away the Ministry of Truth , his place of work, towered vast and white above the grimy landscape. This, he thought with a sort of vague distaste — this was London, chief city of Airstrip One , itself the third most populous of the provinces of Oceania.”
Hedef Metin 1	“Winston’ın çalıştığı Gerçek Bakanlığı , bir kilometre ötede, kirli manzaranın üzerinde koskocaman ve bembeyaz yükseliyordu. Burası, diye düşündü belli belirsiz bir hoşnutsuzlukla, burası Londra’ydı, Okyanusya’nın üçüncü en kalabalık eyaleti Havaşeridi Bir’in ana kenti. ” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Çalıştığı yer olan Doğruluk Bakanlığı bir kilometre ileride, kirli beton binaların ardında geniş ve bembeyaz yükseliyordu. Burası – diye düşündü bira hoşnutsuzluka- burası Londra; okyanusya’nın üçüncü en kalabalık eyaleti olan Hava Pisti Bir’in merkezindeki şehir. ” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Bir kilometre ötede çalıştığı yer olan Doğruluk Bakanlığı kirli bir görüntü olarak, geniş ve bembeyaz ayaktaydı. Bu, diye düşündü belli belirsiz tiksintiyle –bu Londra, Havaüssü Bir’in merkez kentiydi. Okyanusya kentlerinin en yoğun nüfuslu üçüncü kenti.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Görev yaptığı Gerçek Bakanlığı , bir kilometre ileride, pis yüzlü manzaranın yukarısına doğru, muhteşem bir kale gibi bembeyaz yükseliyordu. Belli belirsiz bir tiksinti duydu. İşte diye düşündü; işte

	Londra! Okyanusya'nın en kalabalık eyaletlerinden üçüncüsü olan Havaşeridi Bir'in başkenti. " (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	"Bir kilometre ötede, çalıştığı yerin, Hakikat Bakanlığı'nın devasa beyaz binası kirli manzaranın üstünde yükseliyordu. Burası, diye düşündü belli belirsiz bir tiksintiyle, burası Londra, Okyanusya'nın en kalabalık üçüncü vilayeti Birinci Hava Sahası'nın başkenti. " (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	"Winston'ın çalıştığı Hakikat Bakanlığı kirli manzaraya karşı geniş ve beyaz görünümüyle yükseliyordu. Burası, diye düşündü belli belirsiz bir memnuniyetsizlikle, burası Londra; Okyanusya'nın üçüncü en kalabalık eyaleti, Birinci Havaşeridi'nin başkenti. " (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	"Bir kilometre ötede Winston'ın işyeri olan " Gerçek Bakanlığı " kirli manzaranın üzerinde göz alabildiğince ve bembeyaz bir şekilde yükseliyordu. Belli belirsiz bir tiksintiyle buranın Londra olduğunu düşündü. Okyanusya'nın en kalabalık üçüncü eyaleti Havaşeridi Bir'in ana kenti. " (Çev. Çakır Oruç)

Birebir çeviri genel olarak aynı dil ailesine mensup veya aynı veya yakın kültürden gelen diller arasında yaygın olarak tercih edilen bir durumdur. Ancak elbette ki tatmin edici olması suretiyle farklı dil ailesinden ve kültürlerden gelen diller arasında da kullanımı mümkündür. İlgili örnek, bu kapsamda değerlendirmeye alınacaktır. Yukarıda sunulan kesit, Orwell tarafından ortaya atılan dört bakanlıktan birini tasvir etmektedir. Orwell (1949: 7) tarafından ifade edildiği üzere, o dönemde haber, eğlence, eğitim ve güzel sanatlardan sorumlu bir birimdi. Distopik roman kapsamında elbette ki distopik ve alışılmadık bir terminolojinin kullanılması doğaldır. Ancak yukarıdaki örnekte sunulan bakanlık, gerçek dünyadan çok da farklı olmayan bir terim ile adlandırılmıştır. Her ne kadar bir ad özelliği taşımasa da Gerçek Bakanlığı (veya diğer adlarıyla Doğruluk, Hakikat Bakanlığı) özellikle de kültürlerarası iletişim bağlamında zorluk çekilmeden birebir çeviri yoluyla ifade edilebilir. Nitekim hedef metinlerin hepsi

için bu durum söz konusudur. Dahası, Türk Dil Kurumu (2022) kapsamında “gerçek” kelimesinin gerek doğal anlamı gerekse eş anlamı “doğruluk, hakikat” olarak verilmektedir. Bu nedenledir ki hedef metinlerin bütününde birebir çeviri prosedürünün kullanıldığı söylenebilir. Ancak incelemeye tabi tutulan diğer bir ifade olarak “chief city of Airstrip One”, hedef metinlerde farklı şekillerde çevrilmiştir. Bazı hedef metinlerde “chief city” kelime gurubu “ana kent” olarak çevrilirken bazı hedef metinlerde ise merkez kent, başkent ifadeleriyle çevrilmiştir. Bu durum, bir eşdeğerlik prosedürü uygulamasını yansıtmaktadır. Bunun dışında aynı uygulama “Airstrip” ifadesi için de geçerlidir zira bazı metinlerde “Havaşeridi” ifadesi tercih edilirken bazılarında “Hava Sahası, Havaüssü” gibi ifadeler tercih edilmiştir. Bu durum da eşdeğerlik olgusunun kullanıldığını göstermektedir.

Birebir çeviriye ilişkin birinci örnek kapsamında olduğu gibi bu örnek kapsamında da eşdeğerlik olgusu karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu örneği farklı kılan şey, birebir çeviri prosedürüne konu olan ifadenin özel isim niteliği taşımasıdır. Bu bağlamda, özel isim niteliği taşıyan ifadeleri çevirmek anlam bütünlüğünü de gerektirdiğinden birebir çeviri ve eşdeğerlik prosedürleri aynı anda kullanılabilir.

Örnek 3: Birebir çeviriye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“It was a bright cold day in April, and the clocks were striking thirteen . Winston Smith, his chin nuzzled into his breast in an effort to escape the vile wind, slipped quickly through the glass doors of Victory Mansions, though not quickly enough to prevent a swirl of gritty dust from entering along with him.”
Hedef Metin 1	“Pırıl pırıl, soğuk bir nisan günüydü; saatler on üçü vuruyordu . Dondurucu rüzgârdan korunmak için çenesini göğsüne gömmüş olan Winston Smith, bir toz burgacının da kendisiyle birlikte içeri dalmasını önleyecek kadar hızlı olmasa da, Zafer Konutları’nın cam kapılarından çabucak içeri süzüldü.” (Çev. Üster)

Hedef Metin 2	“Soğuk ve güneşli bir nisan günü saatler on üçü vuruyordu . Feci rüzgârdan korunma çabasıyla çenesi göğsüne gömülmüş olan Winston Smith, Zafer Konakları’nın cam kapısından hızla içeri daldı ama beraberinde bir miktar toz toprağın da döne döne içeri girmesini önleyecek kadar süratli değildi” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“NİSAN AYININ SOĞUK, ama açık bir günüydü; saatler on üçü gösteriyordu . Yıldırıcı esen rüzgârdan korunabilmek için çenesini göğsüne gömmüş olan Winston Smith, hızla Zafer Konağı’nın camlı kapısından içeri süzüldü, ama bir toz bulutunun da kendisiyle birlikte içeri dalmasına engel olabilecek kadar çabuk davranamadı.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Soğuk pırl pırl bir nisan günüydü. Saatler biri gösteriyordu . Kötü rüzgârdan kaçınmak için çenesi göğsüne gömülen Winston Smith, Zafer Konaklarının camlı kapılarından içeri hızla girdi, ama döne döne gelen toz yağınının içeri girmesine engel olamadı.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Aydınlık ve soğuk bir nisan günüydü, saatler on üçü gösteriyordu . Winston Smith haşin rüzgârdan korunma çabasıyla çenesini göğsüne çekip Zafer Blokları’nın cam kapılarından çabucak içeri girse de beraberinde hole dolan iri taneli toz sarmalını engelleyebilecek kadar hızlı davranamadı.” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Soğuk, ıslıl ıslıl bir nisan günüydü. Saatler on üçü gösteriyordu . Winston Smith, berbat esen rüzgârdan korunmak için boynunu içine çekmiş bir halde Zafer Konaklarının cam kapılarından hızlıca içeri süzüldü ancak bir toz girdabının da onunla aynı anda içeri girmesini önleyecek kadar hızlı olamadı.” (Çev. Çakır Oruç)

Hedef Metin 7	“Soğuk ve ışıltılı bir nisan günüydü, saatler on üçü vuruyordu . Berbat rüzgârdan kaçınmak için çenesini göğsüne doğru saklayan Winston Smith, Zafer Konakları’nın cam kapılarından hızlıca içeri sıvıştı; gerçi o kadar hızlı olmadığı için kendisiyle birlikte döne döne içeri giren bir toz bulutunu engelleyememişti.” (Çev. Mert Dalgıç)

Bazı kavramlar karmaşık bir anlamın ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir. Bu noktada, birebir çeviri bu karmaşık anlamın ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir. Nitekim orijinal metnin yazarının ifade ettiği şey birebir olarak çevrildiğinde hedef okur tarafından anlamın açık olarak anlaşılması zorlaşabilir. Bu bağlamda incelenecek olan kaynak metinde geçen “striking thirteen” veya hedef metindeki haliyle “saat on üçü vuruyordu” sadece bir hedef metinde “saat biri gösteriyordu” şeklinde çevrilmiş ve birebir çeviri prosedürü uygulanmıştır. Ancak durum görüldüğü gibi basit bir çeviri değildir. Edebi eserler ile ilgili ilginç anekdot ve açıklamaları ile bilinen Interestingliterature web sitesi kapsamında Oliver Tearle (2022), “The Meaning and Origin of ‘It Was a Bright Cold Day in April, and the Clocks Were Striking Thirteen’” başlıklı bir yazı kaleme almış ve şunları ifade etmiştir:

“Ve ‘Soğuk ve güneşli bir nisan günü saatler on üçü vuruyordu’ ifadesi benzer bir şeyi çağrıştırmaktadır. Orwell’in romanının devamı niteliğinde olan 1985 romanında Anthony Burgess aynı zamanda başka bir klasik distopik romanın da yazarıdır. Muhtemelen İtalyan çevirmenin Orwell’in zamanı söyleyemediği düşüncesiyle Orwell tarafından ifade edilen “on üç” ifadesinin “uno” (yani, “bir”) olarak çevirdiğinden bahsetmiştir. On üç saati ifadesi elbette, 24 saatlik saat düzeninde öğleden sonra saat bire tekabül eder, ancak kilise çanları bu temelde çalışmaz ve bu nedenle, saatler “on üçü vurur” ifadesi, Orwell’in bize sunduğu dünyayı baştan aşağı yabancılaştırma yöntemidir.”

Öte yandan CliffsNotes (2016) kapsamında şunlar ifade edilmektedir:

“Buradaki on üçüncü vuruş, askeri zamana değil, eski bir deyişe atıfta bulunuyor. Saatin on üçüncü vuruşuna yapılan referanslar, bazı olayların veya keşiflerin daha önce inanılan her şeyi sorguladığını gösterir. Başka bir

deyişle, saatin on üçüncü vuruşu, yalnızca kendisinin değil, önceki on ikinin de güvenilirliğini sorgular. Ancak bu ilk sayfadaki beyan doğrultusunda, sadece bir saatin değil, saatlerin arızalı olduğuna dikkatinizi çekmek isterim. Muhtemelen bütün saatlerden bahsedilir. Bu dünyada, saatlerin on üçü vurması bir sapma değil, normal bir yaşam biçimidir. Bu şekilde, Orwell okuru kurgusal toplumdaki hakikate ilişkin ifadelerin sorgulanması gerektiği konusunda ustaca uyarır.”

Tüm bu değerlendirmeler dikkate alındığında, ortaya çıkan sonuç şudur: Esasen burada her ne kadar saat dilimi ile ilintili bir ifade söz konusuymuş gibi görünse de gerçekte eserin genel doğasını yansıtan distopik olma özelliği birebir yansıtılmıştır. Hedef metin 4 kapsamında dünyanın genelinde saat on üç gibi bir durumun söz konusu olmaması nedeniyle bir eşdeğerlik yapılmaya çalışılmıştır. Geriye kalan tüm hedef metinlerde ilgili değerlendirmeler ışığında bir sonuca varılarak birebir çeviri prosedürü uygulaması tercih edilmiştir. Her ne kadar iki çeviri prosedürünün de bu denli distopik ve kurgusal bir dünyayı tek bir ifade ile çözümlemesi mümkün olmasa da bağlam dışılıktan kaçınılmış gibi görünmektedir.

Bir diğer husus ise Türkçenin edebi kimliğini ve zenginliğini yansıtan bir ifade olarak “toz burgacı, toz sarmalı, toz bulutu, toz yığını, toz girdabı (Toz girdabı ifadesindeki “girdap” Türkçe’ye yerleşmiş bir ifade olarak ele alınacaktır)” gibi ifadelerin kullanımınıdır. Kaynak metin kapsamında sunulan ifade olan “swirl of gritty dust”, öz Türkçe ile şu şekilde çevrilebilir: “kumlu tozun oluşturduğu sarmal”. Bu bakımdan, yapılan çevirilerin tümünün Türkçede mevcut olan ve karşılık olarak uygun olması beklenen ifadeleri kapsadığı söylenebilir. Bu bağlamda, birebir çeviri yerine eşdeğerlik prosedürünün kullanıldığı da açıktır.

İlgili örneğin teze kattığı unsur, bazen çevirmen kararları üzerinden bir değerlendirmenin yapılabileceği ihtimalini açığa vurmasıdır. Bu kapsamda kullanılan ifadeye bakıldığında, birebir çeviriyi tercih eden çevirmenlerin çoğunun yanılıya düştükleri görülmektedir. Nitekim kısa bir araştırma yapıldığında, “saat on üçü vuruyordu” ifadesinin bir geçmişinin olduğu açığa çıkmaktadır. Bu gerçeklik, bizlere iyi bir analiz yapmadan bazı ifadeleri çevirmememiz gerektiğini göstermektedir.

5. 3. Öyküntüye İlişkin Bulgular

Öyküntü prosedürü, bir kaynak metin ifadesinin hedef dile birebir olacak şekilde aktarılması sürecini ihtiva eder ve bu durumda ya hedef dilin söz dizimi takip edilir ya da kaynak metnin söz dizimi korunur – ancak bu durumda hedef dilde kabul görmeyen bir sözdizimsel yapı ortaya çıkacaktır- (TLF, 2014). Bu süreçte, iki tür öyküntü meydana gelmektedir: sözcüksel (sözdizimsel yapının muhafaza edilmesi) ve yapısal öyküntü (kaynak dilin söz diziminin muhafaza edilmesi ve hedef dile yeni yapının tanıtılması) (Uçar, 2019: 66). “Hafta sonu” kelimesinin “weekend” kelimesini karşılması sözcüksel bir öyküntüdür. İfadenin her bir ögesi herhangi bir yeni sözdizimsel yapı sunmadan birebir olarak çevrilmektedir. Ancak “honeymoon” kelimesinin karşılığı olan “balayı” ise, yapısal bir öyküntüdür çünkü bu çeviride sözdizimsel yapı korunmaktadır (a.g.e.: 66).

Örnek 1: Öyküntüye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“On each landing, opposite the lift-shaft, the poster with the enormous face gazed from the wall. It was one of those pictures which are so contrived that the eyes follow you about when you move. BIG BROTHER IS WATCHING YOU , the caption beneath it ran.”
Hedef Metin 1	“Her katta, asansörün tam karşısına asılmış olan posterdeki kocaman yüz duvardan ona bakıyordu. Resim öyle yapılmıştı ki, gözler her davranışınızı izliyordu sanki. Posterin altında, BÜYÜK BİRADER’İN GÖZÜ ÜSTÜNDE yazıyordu.” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Her sahanlıkta, asansör kapısının karşısındaki duvara asılı afişten o dev surat ona bakıyordu. Hareket ettiğinizde gözleri sizi takip edecek şekilde yapılmış resimlendendi bu. BÜYÜK BİRADER SENİ İZLİYOR yazıyordu resmin altında.” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Her katta, asansörün karşısında asılı olan poster, kocaman yüzüyle

	ona bakıyordu. Gözleriyle insanların hareketlerini izliyormuş gibi yapılmış resimlendendi. Resmin altındaki başlıkta, BÜYÜK BİRADER SENİ İZLİYOR yazılıydı.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Asansör boşluğunun karşısındaki sahanlıkta, iri suratlı poster, duvardan dik dik bakıyordu. Resim öyle düzenlenmişti ki hareket ettiğinizde gözleri peşinizi bırakmıyordu. Altındaki yazıda BÜYÜK BİRADER SİZİ GÖZETLİYOR yazıyordu.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Her merdiven sahanlığında asansör boşluğunun karşısına asılmış afiştteki kocaman yüz karşıladı onu. Hareket ettiğinizde bakışları sizi takip ediyordu. BÜYÜK BİRADER SENİ İZLİYOR , yazıyordu altında.” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Her katta, asansör boşluğunun karşısında o devasa yüzün olduğu poster duvardan dik dik ona bakıyordu. Hareket ederken sizi izliyormuş gibi çizilen resimler olur ya, bu da onlardan biriydi. BÜYÜK BİRADER SİZİ İZLİYOR yazıyordu altındaki levhada.” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	“Her katta, asansörün karşı duvarında asılı duran büyük yüz posterini duvardan ona bakıyordu. Bu resim öyle bir tasarlanmıştı ki sanırsınız hareket ettiğinizde gözleri sizi takip ediyor. Posterin alt kısmında ise ‘ BÜYÜK BİRADER’İN GÖZÜ ÜSTÜNDE ’ yazılıydı.” (Çev. Çakır Oruç)

Öyküntü, ödünçlemeye benzer ancak ödünç alınan kelime veya ifadenin morfolojik şema ve tüm anlamın taklit edilmesiyle ortaya çıkan bir prosedürdür. Bu bağlamda, incelenecek olan yukarıdaki örnekte uzun zamandır tartışılmalı ve İkinci Dünya Savaşı Dönemi itibarıyla kitlelerin gözetim altında tutulduğunu resmetmeye dönük bir ifade olarak “Büyük Birader Seni İzliyor” (Farklı olarak kullanıldığı ifadeler de mevcuttur, karşı. Hedef Metin 1) ifadesi yer almaktadır. Bu ifadenin neyi temsil ettiği, nasıl ortaya çıktığı veya kim veya kimlerin örnek alınarak oluşturulduğu hususları

incelemeye alınmalıdır. Bu bağlamda, Tuna Başaran (2007: 91), 1984'ün distopik ortamın İngiliz Sosyalizmi olarak adlandırılan totaliter bir yönetim şekline sahip olan Okyanusya adlı hayali ülkede kurulduğunu, ülkenin Büyük Birader olarak anılan bir lider ve İngos Partisi tarafından yönetildiğini ve Partinin iktidarını sürekli gözetim ve muhbir sistemiyle sağlamlaştırdığını vurgulamaktadır. New York Times yazarlarından olan Martin Amis (1978) tarafından kaleme alınan *A Stoked-Up 1976* adlı yazı kapsamında bahsettiği üzere, Orwell'in bahsettiği müdahaleci "tele ekran", sıradan televizyon alıcılarının orta sınıf evlerine gelişini temsil eden bir dış kestirimi ifade etmekteydi. Amis, Big Brother posterlerinin her yerde bulunmasının bile bir hikâyesinin olduğunu, zira Bennet şirketinin sahibi olan Bay Burgess'ın geniş bir alana "LET ME BE YOUR BIG BROTHER" yazılı bir tabela astığını ifade etmektedir. Orwell'in buradan esinlenerek Big Brother ifadesini kullandığı izlenimi ortaya çıkmaktadır. Amis'e (1978) göre, *1984* eserinde geçen "Oda 101" - -başınıza gelebilecek en kötü şeyin başınıza geldiği yer- Orwell'in Hindistan'a yayın yaptığı BBC'deki odayı da temsil etmekteydi.

Bu tür ifadeler ortaya çıktığı dönemin sonrasında literatürde ilk kullanımıyla yer alır ve kitlelerce dilin bir parçası haline getirilir. Nitekim bu tür ifadelerin özellikle de metaforik bir imge olarak sık sık kullanıldığı da görülmektedir. Örneğin, "Sam Amca" Türkiye'de ve dünyanın çoğu ülkesinde "Uncle Sam" adı altında veya ilgili çevirisi kapsamında Amerika Birleşik Devletleri'nin bir başka adı olarak kullanılmaktadır zira History adlı web sitesinin editörleri tarafından elde edilen bilgiler ışığında Sam Amca ile ilgili şu ifadeler bulunmaktadır:

"Amerika Birleşik Devletleri Sam Amca'dan 7 Eylül 1813'te takma adını alır. Bu ad, 1812 Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri Ordusuna fiçılarla sığır eti tedarik eden Troy, New York'tan bir et paketleyicisi olan Samuel Wilson ile bağlantılıdır. Wilson (1766-1854) fiçileri Amerika Birleşik Devletleri ifadesini yansıtan "ABD" ile damgalamıştır ancak askerler bu yiyecekten "Sam Amca'nın" olarak bahsetmeye başlamıştır. Yerel bir gazetede durum hikâyeleştirildikten sonra Sam Amca ABD federal hükümetinin takma adı ve kişileştirilmesi olarak yaygın bir kabul görmüştür." (History.com, 2022)

Literatüre bu minvalde kazandırılmış çok fazla terim, kelime veya kelime gurubu mevcuttur (Hollandalılar için “Portakallar”, Büyük Britanya için “Güneşin batmadığı imparatorluk, vb.). Bütün bu değerlendirmeler ışığında incelemeye alınan öyküntüye ilişkin örnek kapsamında bütün hedef metinlerde kısmen farklı fiillerle de olsa öyküntü prosedürünün uygulandığı gözlenmektedir. Kültürel farklılıklar söz konusu olsa da insanlar arasında belirli bir süre sonra kabul gören ve kültürel bir olgu olarak da yerleşen bu tür ifadeler, öyküntü yoluyla çevrilmektedir. Bu durum, açık bir şekilde örnekte gösterilmektedir. Tabii ki burada temel bir farklılığı arz etmemiş olsa da “Big Brother” ifadesinin sonrasında kullanılan “Watch”, yani “İzlemek, Seyretmek” fiili, hedef metinlerin bazılarında “Gözü Üstünde” olarak çevrilmiştir. Bu durum bazı hedef metinlerde öyküntünün tam anlamıyla uygulanmadığını gösterse de yapılan çevirilerin çoğunda uygulandığını da göstermektedir.

Çevirmenler açısından değerlendirildiğinde, ilgili ifadenin bütünlüğünün korunması adına yapılacak işlem, öncelikle ifadenin kökeninin nereye dayandığına dair bir inceleme yapmaktır. Bu durum, çeviri için süregelen bir görüş olan “dil bilmek çeviri için yeterlidir” görüşünün de esasen pek de doğru olmadığını göstermektedir. Bilhassa öyküntü gibi prosedürlerin uygulanması gereken durumlarda, çevirmenin kararı ve kültürel bilgisi önem arz eder.

Örnek 2: Öyküntüye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“Already! He sat as still as a mouse , in the futile hope that whoever it was might go away after a single attempt.”
Hedef Metin 1	“Ne çabuk! Kapıyı vuran belki fazla diretmeden çekip gider umuduyla çıt çıkarmadan oturdu.” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Şimdiden mi! Gelen her kimse bir kez denedikten sonra gidebilir diye boş bir umuda kapılarak bir fare kadar hareketsizce oturmaya devam etti.” (Çev. O. Doğan)

Hedef Metin 3	“Bu kadar çabuk mu? Bir fare gibi sessizce oturdu. Kimse kapıyı çalan, bir kez denedikten sonra gidebilir, diye düşündü boş bir umutla.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Ne çabuk! Her kimse bir kez denedikten sonra çekip gider diye boşuna ümitlendi. Winston, bir fare gibi sessizce durdu.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Şimdiden! Bir fare gibi kıpırtısız bekledi, gelen her kimse birkaç denemeden sonra çekip gitmesini umdu boşu boşuna.” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“İşte! Kapıya kim geldiyse tek bir girişimden sonra gider diye beyhude bir umutla çıt çıkarmadan sakince oturdu.” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	“Ne çabuk! Kapıyı vuran her kimse belki bir kez çalar sonra gider umuduyla çıt çıkarmadan oturdu.” (Çev. Çakır Oruç)

Öyküntü, çoğu zaman birbirleriyle uzun yıllardır etkileşim halindeki ülkelerin dilleri arasında kullanılan bir kavramı ifade etmektedir. Bu bağlamda, “coup d’etat” ifadesinin “hükümet darbesi” olarak İngilizce ile Fransızca arasında tercih edilmesi, öyküntüyü ifade etmektedir. Her dilin kendine has özellikleri, içerisinde bulunulan durumu çarpıcı ve özet bir şekilde anlatmayı kolaylaştıran deyimleri mevcuttur. Yukarıdaki örnekte de bu durum görülmektedir. Kültürler arası farklılıklara, farklı dil ve coğrafyalara rağmen insanların düştüğü durumlar aynı olabilmektedir. Ancak bu durumların deyimlerle ifade edilişlerinde kültürel mirasın zenginliği devreye girmektedir. Aynı durumu anlatmak üzere farklı dillerde o kültürel yapıya uygun, kullanıldığında herkes tarafından aynı şekilde anlaşılmalı sağlayan ortak bir dil kullanılmaktadır. Örneğin; Türkçede kullanılan “eşegin kulağını kesmekle küheylan olmaz” gibi bir atasözü İngilizcede “you cannot make a silk purse out of a sow's ear” gibi bir ifade ile karşılanabilir. Bu bağlamda, Türk toplumunda “eşek” metaforunun yarattığı algı İngiliz toplumunda

aynı olamayacağından İngilizce atasözünde kullanılagelen bu ifade içerisindeki “sow (dişi domuz)” daha yakın bir anlam ifade etmekte ve ayrıca “silk purse (ipekten kese, çanta)” İngilizlerin asilzade toplumunu temsil etmek üzere tercih edilmektedir.

Bu değerlendirmeler ışığında Türkçede pek kullanılmayan “fare gibi sessiz kalmak” veya “fare gibi kıpırtısız beklemek” ifadeleri İngilizler tarafından ve bu bağlamda Orwell tarafından kullanılan bir deyim olarak Türkçede varmış gibi kullanılmıştır. Her ne kadar bütün hedef metinlerde bu durum bu şekilde ifade edilmiş ise de hedef metinlerin çoğunda “fare gibi” ifadesinden sonra “sessiz kalmak, kıpırdamamak, sessizce oturmak” gibi eklemeler yapılarak aktarım gerçekleştirilmiştir. Bu da çevirmenlerin çoğunun öyküntü prosedürünü kullandıklarını göstermektedir. Ancak şunu da eklemek gerekir ki Türkçede kullanılagelen bir deyim olarak “çıt çıkarmamak” deyimini de üç (3) hedef metin kapsamında kullanılarak bir eşdeğerlik prosedürü uygulanmıştır.

Öyküntü, genel olarak birbirine yakın olan dil ve coğrafyalar arasında kullanılagelen bir prosedür olup çoğu zaman eğreti durmayan bir konumdadır. Ancak İngilizce ve Türkçe gibi birbirinden yapı ve köken bakımından uzak dillerde, İngiliz toplumu ve Türk toplumu gibi birbirinden farklı kültürlerde bu prosedürün uygulanması, pek de alışılagelmiş bir durum değildir. Ancak söz konusu prosedür edebi eserlerin yaratmış olduğu ortamın tamamen yansıtılması adına kullanılabilen bir prosedür özelliği de taşımaktadır. Bu minvalde bazı çevirmenlerce kullanılan ifadeler, literatüre nasıl kullanılmalı gerektiği hususunda bir fikir sunmaktadır.

Örnek 3: Öyküntüye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“He drew in his breath and opened the door. Instantly a warm wave of relief flowed through him. A colourless, crushed-looking woman, with wispy hair and a lined face, was standing outside.”
Hedef Metin 1	“Nefesini tutup kapıyı açtı. O anda gönlüne su serpildi . Kapının önünde solgun, seyrek saçlı, yüzü kırış kırış, ezik bir kadın duruyordu.” (Çev. Üster)

Hedef Metin 2	“Derin bir nefes alıp kapıyı açtı. O anda ılık bir rahatlama dalgası dolaştı bedeninde . Renksiz, ezik görünümlü, tel tel saçlı, ve kırışık yüzlü bir kadın duruyordu dışarıda.” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Derin bir nefes aldı ve kapıyı açtı. Birden ılık bir rahatlama dalgası yayıldı içine . Kapıyı çalan, soluk yüzlü, kafasında bir tutam saç kalmış, pısrık görünümlü bir kadındı.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Nefes alıp kapıyı açtı. İçinden sıcak bir ferahlık dalgası geçti . Dışarıda duran rengi uçuk, yorgun görünümlü, darmadağın saçlı, çizgili yüzlü bir kadındı.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Derin bir nefes aldı, kapıyı açtı. Anında sıcak bir ferahlık dalgası kapladı içini . Kapının önüne incecik dağınık saçları ve kırışık yüzüyle soluk benizli, bedbaht görünümlü bir kadın duruyordu.” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Derin bir nefes alıp kapıyı açtı. Hemen sonra bir rahatlama dalgası içini ısıttı . Kapının önünde bir tutam saç kalmış, buruşuk yüzlü, beti benzi atmış, derbeder bir kadın duruyordu.” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	“Nefesini tutup kapıyı açtı. O anda bir rahatlama hissi geldi, içine yerleşti . Kapının önünde solgun, seyrek saçlı, yüzü kırışmış, ezik görünen bir kadın duruyordu.” (Çev. Çakır Oruç)

Yukarıda bahsi geçen deyim ve atasözleriyle ilgili husus bu örnek kapsamında da görülmektedir. Türk toplumunun kullandığı ifadeler arasında yer alamayan daha doğru bir şekilde ifade edilecek olursa; dilde yerleşik olmayan ifadeler ile durum anlatıldığında eksik bir aktarımdan söz etmek mümkündür. Başka bir ifade ile yabancılaştırma yoluyla öyküntü yapıldığından bahsetmek mümkündür.

Bu kapsamda kaynak metinde geçen “a warm wave of relief” flowed through ...” ifadesi İngilizcede geniş ölçüde kullanılan bir kavram olup “relief”

kelimesi tek başına hem manevi hem de bedensel bir rahatlama söz ederken kullanılan bir kavramdır. Ancak Türkçede deyim kapsamında kullanılması ise ya “ferahlık” ya da “ferahlık/rahatlama hissi” şeklindedir. İngilizcede ise “wave (dalga)” ifadesi geniş ölçüde tercih edilen gerek düz anlam gerekse yan anlamda kullanılan bir kavram olup bu tür deyimlerde tercih edilmektedir. Bu kapsamda verilecek örnekler şu şekildedir: “catch the wave (çeşme akarken küpünü doldurmak, dalgayı yakalamak)”, “wave around (savurmak)”, “wave of the future (geleceğin teknolojisi)”.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında yapılan çevirilere bakıldığında, beş (5) hedef metin kapsamında “ferahlık/rahatlama dalgası” kavramlarının tercih edildiği ve bu doğrultuda öyküntü yapıldığı görülmektedir. Belki de bu cümle çevirmenler tarafından çevirinin en önemli özelliklerinden biri olan dile yenilik kazandırma hissiyatıyla bu şekilde aktarılmış olabilir.

Semantik olarak çok büyük bir eksiklikten bahsetmek mümkün değildir. Ancak okurun durumu ve anlamı ne derece kavradığını ortaya çıkarmak somut olarak zor ve hatta bazen de imkânsız olduğundan çevirinin okurun en iyi anlayabileceği şekilde yapılması oldukça önemlidir. Bu doğrultuda, “rahatlama hissi geldi” ve “gönlüne su serpildi” gibi tercihler okurda da aynı hislerin uyanmasına, kahramanla duygudaşlık kurmaya yardımcı olmaktadır. Sonuç olarak, öyküntü prosedürünün tercih edildiği ve çevirmenlerin dile de kısmen katkı sağlamak istediği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Öyküntü prosedürünün kısmen de olsa yanlış veya sanki hedef dilde yerleşikmiş gibi kullanılması, gerek okur açısından gerekse semantik açıdan bir eksiklik yaratmaktadır. Örneğin, yukarıdaki “bir rahatlama dalgası içini ısıttı” ifadesi, Türk okuru açısından pek alışılmış bir ifade biçimi değildir. Dolayısıyla, bu şekilde aktarımının yapılması her ne kadar öyküntü prosedürünün uygulandığını gösterse de okur açısından uygun bir biçim olmaması, eksiklik olarak kabul edilebilir.

5. 4. Uyarlamaya İlişkin Bulgu/lar

Kaynak metindeki bir ifadenin hedef dilde karşılığının olmaması ve eşdeğerlik prosedüründe olduğu gibi çevrilmesi durumunda aktarımın yapılması, olağandışı bir şekilde kabul görmeyen bir ifadeyi yansıtacaktır. Bu nedenle bu tür durumlarda genellikle uyarlama prosedürü tercih edilmektedir. Bu durumun en çok görüldüğü ortamlar, film isimleri, altyazılar, kitap isimleri gibi çevirilerdir. Bu duruma verilecek en güzel örneklerden biri, Fransızca menşeli “banlieue” kelimesidir. Fransa’nın varoş kesimlerini ifade eden bu kelime, İngilizceye çevrilmek istendiğinde iki ucu sivri bir kılıç gibi bir durum ortaya çıkaracaktır. Dolayısıyla “banlieue” kelimesini “council estate (sosyal konut, belediyelerin yoksullara sunduğu konut)” olarak çeviren bir çevirmeni yadırgamamak gerekir (TLF, 2014). “The Shawshank Redemption” filminin “Esaretin Bedeli” olarak Türk izleyicisine sunulması, Türkçede kullanılan uyarlama prosedürü için örnek teşkil edebilir.

Örnek 1: Uyarlamaya ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“They were the homes of the four Ministries between which the entire apparatus of government was divided. The Ministry of Truth , which concerned itself with news, entertainment, education, and the fine arts. The Ministry of Peace , which concerned itself with war. The Ministry of Love , which maintained law and order. And the Ministry of Plenty , which was responsible for economic affairs. Their names, in Newspeak: Minitrue, Minipax, Miniluv, and Miniplenty. ”
Hedef Metin 1	“Tüm bir yönetim aygıtının bölüştürüldüğü dört Bakanlık bu yapılardaydı: Haberler, eğlence, eğitim ve güzel sanatlara bakan Gerçek Bakanlığı ; savaşlarla ilgilenen Barış Bakanlığı ; yasa ve düzeni sağlayan Sevgi Bakanlığı ve ekonomi işlerinden sorumlu Varlık Bakanlığı . Bunların Yenisöylem ’deki adları Gerbak, Barbak, Sevbak ve Varbak’tı. ” (Çev. Üster)

Hedef Metin 2	“Bunlar bütün yönetim aygıtını aralarında bölüşmüş olan dört bakanlığın binalarıydı. Haberler, eğlence, eğitim ve güzel sanatlarla ilgilenen Doğruluk Bakanlığı . Savaşla ilgilenen Barış Bakanlığı . Kanun ve düzeni koruyan Sevgi Bakanlığı . Bir de ekonomik meselelerden sorumlu olan Bolluk Bakanlığı . Yenikonuştaki adları şöyleydi: Doğbak, Barbak, Sevbak ve Bolbak. ” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Bunlar hükümetin tüm organlarının bölüştürülmüş olduğu dört bakanlığın barındığı yapılarıydı. Doğruluk Bakanlığı haberler, eğlence, eğitim ve güzel sanatlarla ilgileniyordu. Barış Bakanlığı savaşlarla uğraşıyordu. Sevgi Bakanlığı yasaları ve düzeni koruyordu. Bolluk Bakanlığı ekonomik olayların sorumluluğunu almıştı üzerine. Bunların Yenilisan ’da adları Doğrubak, Barışbak, Sevbak ve Bolbak ’tı.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Yönetim aygıtının hepsini aralarında paylaşan dört bakanlığın merkeziydi bunlar. Haberlerle, eğlencelerle, eğitimle, güzel sanatlarla ilgilenen Gerçek Bakanlığı ; savaşlarla ilgilenen Barış Balanlığı ; düzeni ve birliği koruyan Sevgi Bakanlığı ; ekonomik işlerden sorumlu olan Varlık Bakanlığının Yenidil ’deki isimleri; Gerbak, Barbak, Sevbak ve Varbaktı. ” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Devlet aygıtının tüm bölümlerini oluşturan dört bakanlığa ev sahipliği yapıyordu bu binalar. Hakikat bakanlığı haberler, eğlence, eğitim ve güzel sanatlarla ilgileniyordu. Sulh Bakanlığı ’nın yetki alanı savaştı. Sevgi Bakanlığı kanun ve düzeni koruyordu. Refah Bakanlığı da ekonomiden sorumluydu. Günceldilde adları şöyleydi: Hakbak, Sulbak, Sevbak, Refbak. ” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Hükümet aygıtlarının tamamını aralarında paylaşacak şekilde bunlar dört bakanlığa ev sahipliği yapıyordu. Hakikat Bakanlığının yetki alanını haberler, eğlence, eğitim ve güzel sanatlar oluşturuyordu. Barış Bakanlığı savaşla ilgileniyordu. Aşk Bakanlığı ,

	kanunu ve nizamı koruyordu. Bolluk Bakanlığı ise finansal işlerden sorumluydu. Yenidil'deki isimleri ise Hakbak, Barbak, Aşkbak ve Bolbak'tı. " (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	"Bunlar, tüm hükümet aygıtının bölüştürüldüğü dört Bakanlığa ev sahipliği yapıyordu. Gerçek Bakanlığı haber, eğlence, eğitim ve güzel sanatlardan; Barış Bakanlığı savaştan; Sevgi Bakanlığın yasalar ve düzeni sağlamaktan ve Varlık Bakanlığı da ekonomik işlerden sorumluydu. Bunların Yenisöylem'deki adları Gerbak, Barbak, Sevbak ve Varbak'tı. " (Çev. Çakır Oruç)

Uyarlama, çevirmenlerin kaynak dilde mevcut olan bir durumun hedef dilde karşılığının olmaması veya hedef kitle tarafından bilinmemesi durumunda kullanılagelen bir prosedürdür. Bu bağlamda incelenecek olan yukarıdaki örnek, Orwell'in *1984* eserinin bir nevi özünü oluşturan bakanlıkları bir arada sunmaktadır. Her ne kadar örnekte tanıtımı yapılan bakanlıklar ilgili hususlarla betimlense de Scott David (2017) tarafından da ifade edildiği üzere, gerçekte Gerçek Bakanlığı bilginin kontrolü ve manipülasyonu, Sevgi Bakanlığı siyasi baskı ve işkence, Bolluk Bakanlığı karne ile dağıtımı ve son olarak Barış Bakanlığı savaş ile ilintilidir (Bakanlıklar için kullanılan ifadeler sadece örnek sunmak üzere kullanılmıştır). David ayrıca kullanılan adların her birinin bir çelişki içerdiğini ve bu çelişkinin kasten oluşturulduğunu eklemektedir. Tabii ki bahsi geçen bakanlıkların "Newspeak" olarak adlandırılan Okyanusya'nın yasal dili kapsamında kısaltılmış adları da mevcuttur. Bunlar kaynak metinde sırasıyla "Minitrue, Minipax, Miniluv, Miniplenty" olarak sunulmaktadır. Bu bağlamda, kısaltmaların öz hallerinden biraz farklı olduğu görülmektedir. Ancak tabii ki bu farklılık biçimsel bağlamda olan bir farklılıktır. "Mini", yani Ministry (Bakanlık) kelimesinin kısaltılmış hali ile "true, pax, luv, plenty" gibi gerçek, sulh, sevgi ve bolluk anlamına gelen ifadeler kullanılmıştır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki bu kelimelerden "true" sıfat, "pax" barış anlamını taşıyan "peace" kelimesi ile eş anlamlı bir kelime, "luv" söz dizimsel açısından "love" kelimesinin eşdeğeri bir ifade ve son olarak "plenty" kelimesi bakanlığın öz halinin aynısını vurgulayan bir kelimedir. Çeviri prosedürleri bağlamda, Gerçek, Doğruluk, Hakikat Bakanlığı ile ilgili olarak birebir

çeviri prosedürü uygulanmıştır. Ancak “minitruue” ifadesi, yine pek farklı olmayarak Gerçek, Doğruluk ve Hakikat kelimelerinin kısaltılmış halleri olarak “Gerbak, Doğbak, Hakbak” –Hedef Metin 3 kapsamında “Doğrubak” olarak çeviri yapılmıştır- ifadeleri tercih edilmiştir. Bu açık bir şekilde uyarlamadır. İkinci bir bakanlık olan Barış Bakanlığının kısaltılmış hali olan “Barbak, Sulbak” – Hedef Metin 3 kapsamında “Barışbak” olarak çeviri yapılmıştır- ifadeleri tercih edilmiştir. Yedi hedef metnin altı (6) tanesinde Sevgi bir tanesinde ise Aşk Bakanlığı olarak tanımlanan kavramın eserdeki kısaltması “Miniluv”, Türkçesi ise “Sevbak” ve “Aşkbak” olarak uyarlanmıştır. Son bakanlık olarak Varlık, Bolluk ve Refah Bakanlığı olarak çevirisi yapılan bakanlık, kısaltılmış haliyle orijinal metinde öz halinden pek de farklı olmayarak “Miniplenty” şeklinde yansıtılmış ve Türkçe’ye her bir bakanlık isminin ilk üç harfinin “bak” eki ile birleştirilmesiyle oluşturulmuş ve “Varbak, Bolbak, Refbak” şeklinde çevrilmiştir. Her ne kadar söz dizim ve imgesel açıdan ilginç ve absürt görünse de makul bir uyarlamamanın söz konusu olduğu görülmektedir. Bu uyarlamaların orijinalinden oldukça farklı olduğu düşünülse de orijinal eserdeki terim veya terimlerin yansıtılma şekilleri ile hedef metindeki şekilleri benzer bir dayanak üzerinden oluşturulmuştur. Orwell bu terimleri ortaya çıkarırken distopik bir atmosfer yaratmak istemiştir. Çevirmenler de bu distopik ortamdaki kurgusal kültürel atmosferi de yansıtacak şekilde çeviri yapmışlardır.

Uyarlama prosedürü, genel olarak film, altyazı, dublaj, başlık gibi durumlarda kullanılan bir prosedür iken son zamanlarda dilin esneklik özelliğinden kaynaklı olarak ortaya çıkan yeni kelimelerin karşılanmasında da tercih edilen bir prosedür haline gelmiştir. Bir çevirmen için bu bilgiye vakıf olmak, yapacağı bu türden aktarımlarda önem arz etmektedir.

Örnek 2: Uyarlamaya ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“The Ministry of Truth — Minitruue, in Newspeak — was startlingly different from any other object in sight. It was an enormous pyramidal structure of glittering white concrete, soaring up, terrace after terrace, 300 metres into the air. From where Winston stood it

	was just possible to read, picked out on its white face in elegant lettering, the three slogans of the Party: WAR IS PEACE FREEDOM IS SLAVERY IGNORANCE IS STRENGTH
Hedef Metin 1	“Gerçek Bakanlığı –Yenisöylem’de Gerbak– görünürdeki bütün öteki nesnelere ilk bakışta ayrılıyordu. Piramit biçimindeki koskocaman parlak beyaz beton yapının yüksekliği üç yüz metreydi. Beyaz cephesine zarif harflerle yazılmış üç Parti sloganı, Winston’ın durduğu yerden az çok okunabiliyordu: SAVAŞ BARIŞTIR ÖZGÜRLÜK KÖLELİKTİR CAHİLLİK GÜÇTÜR.” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Doğruluk Bakanlığı –Yenikonuşta* DoğBak- çevredeki diğer tüm cisimlerden dehşet verecek kadar farklıydı. Pırıltılı beyaz betondan devasa bir piramit şeklinde yapılmış bu binanın basamaklı yüzeyi göğe doğru 300 metre yükseliyordu. Winston’ın durduğu yerden binanın beyaz yüzeyine zarif harflerle yazılmış olan üç parti sloganı zar zor okunuyordu: SAVAŞ BARIŞTIR ÖZGÜRLÜK KÖLELİKTİR CEHALET GÜÇTÜR” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Doğruluk Bakanlığı –Yenilisan’da Doğrubak- görünürdeki herhangi bir nesneden çok farklıydı. Bu koskocaman piramit biçimindeki, pırıl pırıl, beyaz beton 300 metre yüksekliğindeydi. Winston’ın bulunduğu yerden, beyaz cephesinde süslü harflerle yazılı, parti’nin üç sloganını okuyabilirdiniz.

	SAVAŞ BARIŞTIR ÖZGÜRLÜK KÖLELİKTİR BİLGİSİZLİK KUVVETTİR” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Gerçek Bakanlığı; Okyanusya’nın resmi Yenidil’deki Gerbak; manzara içinden görünen diğer şeylere kıyasla şaşılacak kadar değişikti. Gösterişli, beyaz betondan piramidi andıran gösterişli bir yapıydı. Taraça şeklinde üç yüz metre yükseliyordu. Beyaz cephesindeki partinin zarif harflerle beliren üç sloganı Winston’un durduğu yerden zar zor okunabiliyordu. SAVAŞ BARIŞTIR. ÖZGÜRLÜK KÖLELİKTİR. CAHİLLİK GÜÇTÜR.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Hakikat Bakanlığı – Günceldil’de Hakbak- görüş alanındaki her şeyden şaşırtıcı ölçüde farklıydı. Işıldayan beyaz betondan, piramit biçimindeki bu devasa yapı kat kat teraslarıyla üç yüz metre yüksekliğe ulaşıyordu. Beyaz cephesine zarif harflerle kazınmış üç Parti sloganı, Winston’un durduğu yerden okunabiliyordu. SAVAŞ BARIŞTIR ÖZGÜRLÜK KÖLELİKTİR CEHALET GÜÇTÜR.” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Hakikat Bakanlığı –Yenidil’de Hakbak- Görünürdeki diğer her şeyden çarpıcı biçimde farklıydı. Parlak beyaz betondan yapılmış, gökyüzüne doğru kat kat üç yüz metre uzanan piramit şeklinde, devasa bir yapıydı. Winston’ın durduğu yerden beyaz cephesine zarif harflerle yazılmış Partinin üç sloganı seçilebiliyordu: SAVAŞ BARIŞTIR ÖZGÜRLÜK KÖLELİKTİR

	CEHALET GÜÇTÜR.” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	“Gerçek Bakanlığı -Yenisöylem’de Gerbak- bakışta diğer nesnelere şaşırtıcı derecede farklıydı. Teras teras üstüne, 300 metre yüksekliğinde ışıltılı beyaz betondan yapılmış devasa piramit şeklinde bir yapıydı. Winston’ın durduğu yerden beyaz cepheye zarif bir şekilde yazılmış Parti’nin üç sloganını okumak mümkündü: SAVAŞ BARIŞTIR. ÖZGÜRLÜK ESARETTİR. CAHİLLİK GÜÇTÜR.” (Çev. Çakır Oruç)

Uyarılma, çoğu zaman belirli bir etki yaratmak adına çevirmenlerin yeniden oluşturmak zorunda kaldığı kavram/lar bütünü ifade eder. Bu açıdan değerlendirmeye alınacak olan yukarıdaki örnekte Orwell tarafından ortaya konan eserin en can alıcı kelimelerinden biri olan “Newspeak” ifadesi özellikle üzerinde durulmaya değer bir ifadedir. Eserde ve çevirilerde de ifade edildiği üzere “Newspeak” Okyanusya’nın yasal dili olup bu dil insanların belli bir yöne doğru hareket etmesine sebep olacak bir özellik taşımaktadır. Dolayısıyla eserin genelinde tutarlı bir şekilde kullanılması ve çevrilmesi gereken bir dil unsurudur. Edebi eser çevirisi yapılırken en dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de tutarlılıktır ve bu bağlamda, ilk kullandığımız karşılık bütün eser boyunca aynı şekilde muhafaza edilmelidir.

Bu kelimenin hedef metinler kapsamında beş (5) farklı şekilde çevrildiği gözlenmektedir. Bu çeviri kelimeler şu şekildedir: Yenisöylem, Yenidil, Yenikonuş, Yenilisan ve Günceldil. Dilsel açıdan bir değerlendirme yapıldığında Türkçe için “Yenikonuş” ifadesi hariç diğerlerinin pek de yadırganacak bir karşılık olmadığı açıkça görülmektedir zira “Yenikonuş” Türkçede pek de anlamlı gelmeyen ve kulağı tırmalayan bir ifadeymiş gibi görünüyor. Diğer ifadeler ise Türk okuru açısından anlamlı olan ifadelerdir. Tıpkı yabancı filmlerin Türk izleyici kitlesine yansıtılma şekillerinde olduğu gibi burada da bir uyarılma söz konusudur. Buradaki “yeni, güncel”

ve “dil, söylem, lisan” gibi ifadelerin bir arada oluşturduğu kelime gurubu Orwell tarafından ifade edilen kavramı uygun bir şekilde yansıtmaktadır.

Uyarılama prosedürünün dışında uygulanan bir diğer husus ise “IGNORANCE IS STRENGTH” ifadesinin çevirisinde kendini göstermektedir. Bu bağlamda, her ne kadar altı (6) hedef metin kapsamında da “CAHİLLİK/CEHALET GÜÇTÜR” ifadesi kullanılmış olsa da Nuran Akgören tarafından “cehalet, cahillik” kavramları “bilgisizlik”; “güç” ise “kuvvet” şeklinde çevrilmiş ve duruma biraz daha farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Her ne kadar eş anlamlı bir ifade gibi görünse de bu bağlamda bir başkalaştırma yapıldığı görülebilir. Nitekim burada kullanılan “güç” kelimesinin yan anlamı “zor, meşakkat” olup bu şekilde idrak edilmesi durumunda anlam kayması söz konusu olacaktır zira bu anlam, cehaletin bilinen anlamıyla “kuvvet”i değil bir zorluğu temsil ettiğini göstermektedir.

Çeviride en önemli hususlardan biri, tutarlılıktır. Bilhassa edebi bir eserin temelini oluşturan ifadelerin tutarlı bir şekilde karşılanması, çevirinin başarılı olması için büyük önem arz etmektedir. Bu noktada, yeni ortaya çıkan ifadelerin karşılanması için uygun bir prosedür olan uyarılama, tutarlılığın sağlanması durumunda rağbet görebilir.

5. 5. Eşdeğerliğe ilişkin bulgu/lar

Eşdeğerlik, genel olarak kaynak metindeki bir ifadenin sözcüksel olarak hedef metinde tam karşılığının olmadığı durumlarda hedef dilde var olan bir ifade ile karşılanması anlamına gelir. Bu prosedür, kültüre özgü ifadelerin kaynak ve hedef dilde birbirini karşılamaması durumunda genellikle atasözü ve deyimlerin çevirisi için uygulanan bir prosedürdür (Uçar, 2019: 87). Bu nedenle, söz konusu diller kültürel olarak birbirine yakın olmayınca veya öyküntü yoluyla aktarılan ifade uzun süre dilde yer edinemeyince deyimler veya atasözleri öyküntü ya da birebir çeviri yoluyla değil, eşdeğerlik yoluyla aktarılır (a.g.e.: 87). Örneğin, “damlaya damlaya göl olur” atasözü, İngilizcede “small rain lays great dust” veya “many a little makes a mickle” ifadesi ile karşılanır. Bu durum, iki kültür ve bu kültürlerin dillerinde aynı anlamı sunsa da aynı kelimelerle ifade edilmediğini gösterir.

Örnek 1: Eşdeğerliğe ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“It gave off a sickly, oily smell, as of Chinese rice-spirit. Winston poured out nearly a teacupful , nerved himself for a shock, and gulped it down like a dose of medicine.”
Hedef Metin 1	“Kapağını açınca, Çinlilerin pirinç rakısını andıran, ağır, tiksiniç bir koku çarptı burnuna. Bir çay fincanı kadar doldurdu , geçireceği sarsıntıya kendini hazırladı ve ilaç içer gibi içiverdi.” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Şişeden Çinlilerin pirinç rakısını andıran mide bulandırıcı, yağlı bir koku geliyordu. Winston bir çay fincanını neredeyse ağızına kadar doldurdu , kendisini şoka hazırladı ve ilaç içer gibi bir dikişte içti.” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Kapağını açınca burnuna Çinlilerin pirinç ruhuna benzer, ağır bir yağ kokusu çarptı . Winston kendisine bir çay fincanı cin doldurdu , etkisine hazırlandı ve ilaç gibi yutuverdi.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“ Çinlilerin pirinç rakısı gibi mide bulandıran yağlı bir koku geliyordu şişeden. Winston, bundan bir çay fincanı kadar doldurdu . Çarpmasına karşı cesaretini topladı. Bir içimlik ilaç gibi içiverdi.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“ Çinlilerin pirinç rakısını andıran nahış, gazyağımsı bir kokusu vardı içkinin. Winston içkiyi bir çay fincanını neredeyse dolduracak kadar koydu , şoka hazırlandı ve ilaç gibi tek seferde başına dikti.” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“ Çinlilerin pirinç içkisi gibi nahış, yağlı bir kokusu vardı . Winston bir çay fincanını ağızına kadar doldurdu , sarsıntı için kendini hazırladı ve bir doz ilaç alıyormuş gibi yutuverdi.” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	“Şişeyi açınca Çinlilerin pirinç ruhunu andıran mide bulandırıcı,

	yağlı bir koku yayıldı. Winston, bundan neredeyse bir çay fincanı dolusu aldı , kendisini yaşayacağı Çok için cesaretlendirdi ve bir ölçek ilaç içer gibi içti.” (ev. akır Oruç)

Eşdeğerlik prosedürü, kaynak ve hedef dilde aynı durumun biçimsel ve yapısal olarak iki farklı Şekilde yansımasını ihtiva eder. Bu bağlamda incelenecek olan yukarıdaki örnekte kullanılan “Chinese rice-spirit”, Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşlarının genel olarak tükettiği bir içecek olup günümüzde tüm dünyada ve Çin’de “Baijiu” olarak adlandırılmaktadır. Marjorie Perry (2019) tarafından içeceğin tanıtımının yapıldığı bir web sitesinde tanımlandığı üzere, “maden suyu kadar keskin, ayırt edici ve berrak olan Çin’in ulusal içeceği, genellikle dünyada en çok tüketilen likör olarak anılır ve viskinin dünya üzerindeki etkisine ve tekila gibi içeceklerin büyük patlama yaşamasına rağmen, baijiu’ya kayda değer bir avantaj sağlayan Şey, yalnızca Çin’in 1.4 milyarlık güçlü nüfusudur”. Perry’e göre, baijiu tekil bir içecek ismi olmayıp bir likör sınıfını temsil etmekte ve en tanınan aroma türlerinden biri de Orwell tarafından kullanılan “rice” kelimesinde olduğu gibi “pirinç” türüdür. Baijiu’nun pirinçten yapılan bir likör türünün de olduğu bilinmektedir. Dahası, “rice” kelimesi ile birlikte kullanılan “spirits” ise “alkol” anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de mevcut olmayan veya Türk kültürünün aşına olmadığı bir içecek türünün kokusu ve tadıyla, içeceği tüketen kişi üzerinde oluşturacağı etkiyi okura aktarmak anlamında çevirmene önemli bir rol düşmektedir. Deyim ve atasözlerin yanı sıra bu tarz yöreye has lezzetlerin okurun zihninde anlaşılır hale gelmesi için çevirmen, tam bir kültürler arası köprü görevi görerek okurun kültüründeki en doğru karşılığı bulmaya çalışarak eviri yapmaktadır. Nitekim Perry (2019) tarafından da bildirildiği üzere, “Çin’in dışında bu içecek hala bilinmemektedir (İddiaya göre, Çin dışından satın alınan baijiu bile çoğunlukla indirimli fiyatları gören inililerce satın alınmaktadır). Buradan da yola çıkılarak sadece Türk kültüründe değil, dünyanın genelinde kendisi hakkında pek az Şey bilinen bir içeceğin çevirisinin yapılması eşdeğerlik prosedürünü gerektirmektedir. Bu bağlamda hedef metinlerin genelinde ilgili terimin karşılığı olarak Türk kültüründe iyi bilinen “rakı” kelimesi tercih edilmiştir.

Bu bağlamda, Akgören tarafından yapılan “...pirinç ruhu” çevirisi, çevirmenler için başlı başına bilgi verecek nitelikte bir ipucudur. Nitekim “spirit” kelimesinin karşılığı olarak sunulan “ruh” kelimesi, burada yanlış kullanılmış ve “damıtılarak elde edilen alkollü sıvı” anlamına da gelen ve cümledeki anlamı karşılayan “spirit” ifadesinin karşılığı olarak sunulmuştur. Bu durum, çevirmenin yeterli bir inceleme yapmamış olabileceğini (ancak, kendince bir anlam vermek istemiş olabilir) göstermektedir.

Örnek 2: Eşdeğerliğe ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“From the table drawer he took out a penholder, a bottle of ink, and a thick, quarto-sized blank book with a red back and a marbled cover.”
Hedef Metin 1	“Masanın çekmecesinden bir kalem sapı, bir mürekkep şişesi, bir de sırtı kırmızı, kapağı ebrulu, orta boy boş bir defter çıkardı.” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Masanın çekmecesinden bir divit, bir şişe mürekkep ve kırmızı sırtlı, kapağı ebru desenli kalm bir defter çıkardı.” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Masanın çekmecesinden bir divit sapı, bir şişe mürekkep, sırt kısmı kırmızı ve kapağında ebru olan orta ebatta boş bir defter çıkarttı.” (Çev. Çakır Oruç)
Hedef Metin 4	“Çekmecesinden kalem sapı, mürekkep şişesi; yirmi beş-otuz santim boyunda, sırtı kırmızı, cildi ebrulu, kalm boş bir defter çıkardı.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Masanın çekmecesinden bir kalem ucu, bir şişe mürekkep ve arkası kırmızı, önü mermer desenli, kalm , boş bir cep defteri çıkardı.” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 6	“Masanın çekmecesinden bir divit kalem, bir şişe mürekkep ve

	kırmızı sırtlı, kapağı ebru desenli, büyük boy , boş bir defter çıkardı.” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 7	“Çekmecedan bir kalem kutusu, bir şişe mürekkep, arkası kırmızı, ön yüzü ebrulu, dört köşe, kalin , boş bir defter çıkardı.” (Çev. Akgören)

Eşdeğerlik, çevirmenlerin kaynak dilde mevcut olan bir kelime veya ifadeyi hedef dilde anlamı bozmadan farklı yapılarda ve biçimlerde yansıtmasını ifade eder. Bu kapsamda incelemeye tabi tutulan yukarıda sunulan örnekteki vurgulanan çeviri ifadelerin anlamını ve hangi unsurlar dikkate alınarak bu çevirinin yapıldığını kavrayabilmek adına öncelikle ilgili kaynak metin ifadesinin ne anlama geldiği ve hangi dilden türediğini bilmekte yarar vardır. İfade Latince kökenli olan “quarto” kelimesinin Eski Fransızca ile Eski İngilizceden gelen “assize (hüküm, uzunluk ve ağırlık ölçüleri yönetmeliği gibi anlamlarda kullanılır)” kelimesinden türemiş “boyut, ebat” anlamındaki “size” kelimesinin bir araya gelerek oluşturduğu bir sözcük gurubudur. Bu bağlamda “size” kelimesinin “-d” ekini alması sonucu ulaştığı yeni anlam “ebadında, ebatlı, boyutunda, boyutlu” gibi ifadelerdir. Ancak Latince “quarto”, “dört yapraklı, çeyrek boy” gibi anlamlara gelip özellikle de kâğıt veya sayfa ebadını belirtmektedir. Abebooks (2021) tarafından “Guide to book formats (Kitap formatlarına ilişkin bir rehber)” adında kaleme alınan bir yazı kapsamında bu sayfa ebatları ile ilintili ayrıntılı bilgi verilmektedir. Buna göre, 'Folio' büyük, dik şekilli, 'Octavo' küçük, dik şekilli bir kitap iken; 'Quarto' ise ikisinin arasında ve çoğunlukla kare şeklindedir ve ebatları sırasıyla 12x19, 8.25x11.5 ve 9.5x12 gibidir. Bu durumda, quarto tarafından gösterilen ebat esasen orta boy olarak nitelendirilebilir. Buradan hareketle değerlendirmeye alınacak olan hedef metindeki kullanımlara bakıldığında, “orta boy, orta ebatta” ifadelerini kullanan çevirmenlerin esasen hem birebir çeviri hem de eşdeğerlik prosedürlerini kullandıkları görülebilir. Ancak “büyük boy” gibi bir kullanıma başvuran çevirmenin de aynı şekilde eşdeğerlik prosedürünü uyguladığı söylenebilir zira kişiden kişiye değişen uzunluk algısı, cümle içerisinde tasviri yapılan esere ilişkin kullanılan sıfatlar da bunu kanıtlar niteliktedir (thick: kalın). Son olarak dört hedef metin kapsamında tercih edilen ifade olarak “kalın” sıfatı, esasen kaynak metin içerisinde

mevcut olan “thick” kelimesinin birebir karşılığı olup “quarto-sized” ifadesinin çeviri sürecinde göz ardı edildiğini açık bir şekilde göstermektedir. Burada “kalın” sıfatının “orta boy” anlamına gelen bir ifade ile eşanlı kullanılması anlam kargaşasına neden oluyor gibi görünmektedir. Kaynak cümlede geçmemesine rağmen “quarto-sized” ifadesinin anlamında var olan çağrışımın “...**kalın**, boş bir cep defteri çıkardı.” şeklinde çevrilmiş olması okuyucunun zihninde doğru bir çağrışım uyandırmaya yardımcı olan bir çeviri olarak dikkat çekmektedir.

Eşdeğerlik prosedürü, önemle incelenmesi gereken bir prosedür olup “quarto-sized” gibi aktarımı kolay görünen ifadelerde çeldirici olabilir. Nitekim “quarto-sized” ifadesinin hangi dönemde ne amaçla kullanıldığı ve hedef dilde tam bir karşılığının olup olmadığı, varsa bu karşılığın kabul görüp görmediği hususları derinlemesine incelenmelidir. Aksi takdirde, okur açısından anlaşılacak bir durum ortaya koyma noktasında örnek teşkil edecek bir durum söz konusu olacaktır.

Örnek 3: Eşdeğerliğe ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“Can’t you bleeding well listen to what I say? I tell you no number ending in seven ain’t won for over fourteen months!’ ‘Yes, it ‘as, then!’ ‘No, it ‘as not! Back ‘ome I got the ‘ole lot of ‘em for over two years wrote down on a piece of paper. I takes ‘em down reg’lar as the clock. An’ I tell you, no number ending in seven——’ ‘Yes, a seven ‘AS won! I could pretty near tell you the bleeding number. Four oh seven, it ended in. It were in February—second week in February.’ ‘February your grandmother! I got it all down in black and white. An’ I tell you, no number——”
Hedef Metin 1	“Bi dakika sus da dinle, be adam! Ne diyorum ben sana, sonu yediyle biten hiçbir numara on dört aydır kazanmadı!’” ‘Bal gibi de kazandı!’”

	“Hayır, kazanmadı işte! İki yıldan fazla oldu, evde hepsini bir kağıda döküyorum, bir bir kaydını tutuyorum, Kaz kafalı! Anlasana, Sonu yediyle biten Hiçbir numara...” “Kazandı ulan, kazandı! Anasını sattığımın numarasını bile söyleyebilirim. Dört sıfır yediyle bitiyordu. Şubataydı... Şubatın ikinci haftası...” “Başlatma şimdi şubatından! Hepsini yazdım diyorum sana. Anlamıyorsun ki, sonu yediyle...” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Söylediğim şeyi lanet kulakların duymuyor mu? On dört aydır yediyle biten hiçbir numara kazanamadı!” “Evet, kazandı!” “Hayır, efendim, kazanmadı işte! Evde son iki senedir kazanan bütün numaraları not ettiğim bir kağıt var. Bir saat gibi düzenli olarak yazdım hepsini. Ve emin ol ki yediyle biten hiçbir numara...” “Evet, bir kere yedi kazandı diyorum! Numaranın tamamını bile ezberden söyleyebilirim sana. Sonu dört ve yediyle bitiyordu. Şubat ayıydı –şubatın ikinci haftası.” “Sen onu anana anlat! Hepsini kalemle yazdım diyorum. Emin ol, hiçbir zaman...” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Çeneni kapatıp biraz beni dinler misin? Sana söyleyip duruyorum, on dört aydır sonu yedi ile biten hiçbir numara kazanamadı!” “Elbette kazandı!” “Hayır, kazanamadı! İki yıldır evde bütün sonuçları biriktiriyorum. Hepsini düzenli sayıyorum. Onun için dinle beni, yediyle biten hiçbir şey kazanmadı!” “Yedi kazandı. Sana o kahrolası sayıyı bile söyleyebilirim. Dört sıfır yediyle bitiyordu. Şubat ayıydı, şubat ayının ikinci haftası.”

	“Şubat senin anandır. Sana hepsi bende yazılı diyorum. Sana söylüyorum, hiçbir numara...” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Söylediğimi dinlesen olmaz mı pislik? On dört ayı geçti; sonu yedi ile biten numara yok kazanan dedik ya!” “Öyle bir kazandı ki!” “Nah sana kazandı! Var iki seneden fazla; silsilesini pusula üzerine çizdim evde. Şaşmaz, saat numara gibi takır tukur. Dedik işte, yediyle biten hiçbir numara...” “Çıktı, bir tanesi kazandı yedinin! Deyivereyim sana pis numarayı az buçuk. Dört, sıfır, yediyle bitiyordu. Şubattaydı; şubatın ikinci haftasında.” “Ananın örekesi şubatta! Bende yazılı hepsi bir bir. Dedim ya, hiçbir numara...” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Ne dediğimi dinlesen kulağın mı patlar be! Yediyle biten hiçbir numara on dört aydır kazanamadı diyo’m anlasana be!” “Kazandı yahu!” “Kazanmadı be! İki yıldır kazanan tüm rakamları evde bir kağıda yazıyo’m. Saat gibi tıkır tıkır kaydettim hepsini. Bak yine söylüyo’m, yediyle biten hiçbir numara-” “Hayır, yedi kazandı diyo’m! Batasınca numara bile dilimin ucunda. Sonu dört, sıfır ve yediydi. Şubat ayıydı, şubatın ikinci haftası.” “Şubatmış, yok devenin... Kendi elimle yazdım hepsini. Öyle bir numara yok diyo’m-” (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Dediğimi dinlemiyor musun ulan? On dört aydır yediyle biten numaralar kazanmadı şu ikramiyeyi!” “Kazandı işte ulan!” “Kazanmadı! Evde iki senedir kazanan numaraları not ettim.

	Hepsinin kaydı var elimde. Anlasana be adam, yediyle biten hiçbir numara...” “Yediyle biten kazandı işte be! Hatta o numarayı ezbere biliyorum. Dört sıfır yedi diye bitiyordu. Şubat ayında... Şubatın ikinci haftası.” “Ebesinin şubat ayı! Oğlum, hepsini kaydettim diyorum ulan. Dinlesene, yediyle biten...” (Çev. Mert Dalgıç)
Hedef Metin 7	“Bi çeneni kapa da dinle be! Ne diyorum ben sana, sonu yediyle biten hiçbir numara on dört aydır kazanmadı!” “Kazandı”!! “Hayır, kazanmadı! İki yıldan fazla oldu, evde hepsini tek tek not alıyorum, kaydını tutuyorum, aptal herif! Anlasana, sonu yediyle biten hiçbir numara...!! “Kazandı lan kazandı! Kahrolasınca numarayı bile söyleyebilirim. Dört sıfır yediyle bitiyordu. Şubattaydı... Şubatın ikinci haftası...” “Şubatına da sana da! Hepsini yazdım dedim ya. Anlamıyor musun, sonu yediyle...” (Çev. Çakır Oruç)

Yerelleştirme stratejisi son zamanlarda özellikle de oyun ve altyazı çevirileri gibi mecralarda uygulanmaya başlayan bir kavramdır. Bu doğrultuda Türkçe’ye uygun ve Türk okurunun anlayabileceği, vakıf olduğu ve okurken keyif alabileceği ifadeler tercih edilmektedir. Doğal olarak, eşdeğerliği barındıran bu kavramsal süreç akıcı ve anlaşılır bir hedef metin ortaya koymak üzere fayda sağlamaktadır. Bu bağlamda inceleme nesnesi olarak ele alınan yukarıdaki örnek kapsamında vurgulu olarak sunulan örneklerin de bu çerçevede değerlendirilmesi uygun olacaktır. Nitekim verilen kaynak metne de bakıldığında ilk kelimedenden son kelimeye kadar yerel bir dil kullanıldığı görülmektedir. Bu durum kültüre ait olma hissiyatını ortaya koymak adına kaynak metinler için de geçerlidir.

İngiliz kültüründe “bleeding, bloody, hell” gibi ifadeler küfür içermeyen argo ifadeler olarak kullanılmaktadırlar. Örneğin “neredesin be adam?” veya “nerede kaldın ulan?”

gibi sorular veya ifadeler İngilizcede “where the hell were you?” gibi bir aktarımla sunulmaktadır. Bu doğrultuda İngiliz ve Türk toplumunun kültürel kodlarındaki farklılıklar da gün yüzüne çıkmaktadır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki özellikle de Hollywood filmlerinin Türk toplumunun dil ve kültür yapısına kısmen de olsa sirayet etmesi sonucu bazı kavramlar Türk kültürüne de yerleşmiştir. Örneğin, Türklerin pek de kullanmayı tercih etmediği “kahrolasica, kahrolsun” gibi kavramlar esasen yabancı filmlerdeki “damn it” gibi ifadelerin yansıması olarak değerlendirilebilir.

Tam da bu noktada üzerinde durduğumuz kültürler arası iletişim ve etkileşimin somut göstergeleri ortaya çıkmaktadır. Bu göstergeler aşağıda sunulmuştur.

Eşdeğerlik prosedürünün en önemli yansımalarından biri de sosyal dilin edebi eserlerde kullanımında ortaya çıkmaktadır. Nitekim Orwell’ın eserindeki kimi konuşmaların Türkçeye çevrilmesi aşamasında çevirmenlerin farklı aktarımlar yaptıkları ve bu farklı aktarımların asıl sebepleri yukarıda ifade edilmiştir.

Tablo 3.1. Örnek 3 özelinde eşdeğerliğe ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	Hedef Metin
“Can’t you bleeding well listen to what I say?”	‘‘Bi dakika sus da dinle, be adam!’’ ‘‘Ne dediğimi dinlesen kulağın mı patlar be!’’ ‘‘Söylediğim şeyi lanet kulakların duymuyor mu?’’ ‘‘Bi çeneni kapa da dinle be!’’ ‘‘Söylediğimi dinlesen olmaz mı pislik?’’ ‘‘Çeneni kapatıp biraz beni dinler misin?’’ ‘‘Dediğimi dinlemiyor musun ulan?’’
“February your grandmother!”	‘‘Başlatma şimdi şubatından!’’ ‘‘Şubatmış, yok devenin...’’

	‘‘Sen onu anana anlat!’’ ‘‘Şubatına da sana da!’’ ‘‘Ananın örekesi şubatta!’’ ‘‘Şubat senin anandır.’’ ‘‘Ebesinin şubat ayı!’’

İki kaynak metnin çevirilerinde de görüleceği üzere kaynak dilde yer alan ancak hedef dilde kullanılmayan ve eşdeğer bir olguyla karşılanan ifadeler söz konusudur. Bazı çevirilerde yumuşak bir dil kullanılmış iken (örn: be adam, çeneni kapatıp .., Şubatına da sana da” bazılarında da daha sert bir dil tercih edilmiştir (örn: lanet kulakların ..., pislik, ulan, ebesinin, senin anandır).

Verilen cümlenin analizini yaparken bağlamı da dikkate almak gerekir. Nitekim konuşmaya dâhil olanlar karşılıklı bir restleşme içerisinde olup dilin en keskin boyutunu temsil edecek şekilde bir iletişim kurmaktadır. Bu durum kelime seçimlerinin daha sert ve mizahi olmasına ve karşı tarafta sert bir etki bırakmasına neden olmaktadır. Bu minvalde, yapılması gereken kaynak dildeki yansımaları eşdeğer bir etki ile vermektir ki çevirmenlerin hepsi de yumuşak veya sert bir tonla eşdeğerlik prosedürünü uygulayarak bu etkiyi Türk okurunun zihnine ulaştırmayı hedeflemişlerdir.

5. 6. Başkalaştırmaya İlişkin Bulgu/lar

Başkalaştırma, bakış açısı değişikliği anlamına gelmektedir. Başkalaştırma prosedürünü uygulamanın arkasındaki esas neden ise, salt dilbilgisel olarak doğru metin oluşturmak yerine doğal ve uygun bir hedef metin oluşturmaktır (Uçar, 2019: 84). Bunun yanı sıra, hem kaynak metne hem de hedef metne hakim olan çevirmenler, her iki dilde de bir ifadenin nasıl ve ne ölçüde kullanılabileceğini bilir ve sabit başkalaştırma prosedürünü kolayca ve doğru bir şekilde uygular (a.g.e.: 84). Aktif halde olan bir cümlenin pasif halde aktarılması başkalaştırma açısından iyi bir örnek teşkil eder. Bu bağlamda, “You should leave this device on the table” ifadesinin “Bu aletin masanın üzerine bırakılması gerekir” olarak çevrilmesi, başkalaştırma prosedürünün uygulandığını gösterir. Son olarak, çevirmenlerin isteğe bağlı ve serbest başkalaştırma

yöntemini kullanarak kendi tarzlarını yansıttıkları, kendilerini görünür kıldıkları ve deneyimlerini açığa vurdukları düşünülmektedir (Uçar, 2019: 86).

Örnek 1: Başkalaştırmaya ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“A tremor had gone through his bowels. To mark the paper was the decisive act. In small clumsy letters he wrote: <i>April 4th, 1984.</i> “
Hedef Metin 1	“İçinde bir ürperti dolaştı. Bir başlasa, gerisi gelecekti. Küçük, eğri büğrü harflerle şöyle yazdı: <i>4 Nisan 1984</i> “ (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“İçinden bir ürperti geçti. Kâğıdın üzerine bir işaret koymak bir karar vermektir. Minik ve biçimsiz harflerle şöyle yazdı: <i>4 Nisan 1984</i> ” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“İçinde bir ürperti duydu. Kâğıda bir işaret koymanın karar anındaydı. Küçük, Kalın harflerle yazdı. <i>4 Nisan 1984</i> ” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Sonra irkildi, ürpermişti. Kestirmesi, kâğıda çiziktirmektir. Kargacık burgacık, küçük küçük yazdı. <i>4 Nisan 1984</i> ” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Karnında bir ürperti dolaştı. Kâğıda işaret koymak dönüşü olmayan bir eylemdi. Ufak, sarsak harflerle yazmaya başladı: <i>4 Nisan 1984</i> “ (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“İçi ürperdi. Bir çizik atsa gerisi gelecekti. Ufak, biçimsiz harflerle şunları yazdı: <i>4 Nisan 1984</i> ” (Çev. Çakır Oruç)

Hedef Metin 7	“İçinde bir korku dolaştı. Kâğıda yazması için kararlı olması gerekiyordu. Küçük, titrek harflerle şöyle yazdı: <i>4 Nisan 1984</i>” (Çev. Mert Dalgıç)

Başkalaştırma, kaynak metinde verilen mesajın bakış açısı değişikliğiyle sunulan bir varyasyonu olarak nitelendirilir. Bu bağlamda incelenecek olan örnek cümledeki vurgulanan ifade farklı bir bakış açısıyla aktarılmayı gerektirmektedir. Bu çeviride başkalaştırma prosedürünün uygulandığı söylenebilir. Başkalaştırma prosedürü, kaynak metindeki bir ifadenin zorunlu veya isteğe bağlı bir şekilde bakış açısının farklı olarak sunulmasını gerektirir. Kaynak metinde sunulan “To mark the paper was the decisive act” ifadesi çeviri açısından oldukça zor olan bir ifade olup Türkçe’ye tam olarak yansıtılması için zorunlu bir başkalaştırma yapılması gerekir. Cümle birebir çevirisi yapıldığında şu anlam ortaya çıkmaktadır: “Belirleyici eylem, kâğıda yazmaktı.”. Bu tür bir çeviri Türk okuru açısından anlaşılması oldukça zor ve kapalı bir cümle ortaya koymaktadır. Okurun zihninde olayı anlaşılır kılacak bir cümleyle çeviri yapmak için doğru strateji ve prosedürün belirlenmesi gerekir. Bu anlamda başkalaştırma prosedürü ile hedef metin 1, 4 ve 6’da tamamen farklı bir bakış açısıyla ve ifadelerle durum yansıtılmaya çalışılmıştır.

Çeviri yazınına damgasını vuran ancak Türkiye’deki literatür bağlamında çok fazla çalışılmayan bazı yaklaşımlar (burada dilbilimsel yaklaşımlar söz konusudur) ve bunların alt başlıkları olan başkalaştırma gibi prosedürler, belirli bir eser üzerinden incelemeye tabi tutulduğunda farklı görüşler ve sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, okur açısından zihin açıcı bir bilgi söz konusu olmaktadır.

Örnek 2: Başkalaştırmaya ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	‘‘Yes,’ I says to ‘er, ‘that’s all very well,’ I says. ‘But if you’d of been in my place you’d of done the same as what I done. It’s easy to criticize,’ I says, ‘but you ain’t got the same problems as what I got.’ ‘Ah,’ said the other, ‘that’s jest it. That’s jest where it is.’

Hedef Metin 1	‘Evet, hakkın var,’ dedim karıya. ‘Başım gözüm üstüne, ama benim yerimde olaydın sen de aynını yapardın. Atıp tutmak kolay. Bendeki dertler sende olaydı görürdüm seni.’ ‘Hay, aklınla bin yaşa, kardeşim. Helal olsun, valla. Fazla yüz vermiyeceksin böylelerine.’ (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	‘Evet ya, ona ne şüphe,’ dedim kadına. ‘Ama sen de olsan aynısını yapardın. Bakıyorum da davulun sesi uzaktan hoş geliyor,’ dedim, ‘bunca dert senin başında olsaydı ne ederdin acaba?’ ‘ ‘Hakkın var vallahi kız,’ dedi öbürü, ‘lafı gediğine koymuşsun.’ (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	‘Evet,’ dedim ona, ‘söylemesi kolay, ama sen benim yerimde olsan, sen de benim yaptığımı yapardın! Eleştirmesi kolay,’ dedim. ‘Ama benim başımdaki dertler sende yok,’ dedim.’ ‘Ah,’ dedi öteki, ‘öyle, kardeş. Pek doğru, pek doğru!’ (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	‘Evet, iyi hoş ya, dedim kadına. Yerimde siz olsanız, benim yaptığımı yapardınız, dedim. Söylemesi dile kolay. Benim başımdaki dert sende olsa.’ ‘Ha şunu bileydin, zaten iş orada.’ (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	‘Tabii ya,’ dedim ona, ‘sana göre hava hoş,’ dedim. ‘Gerçi benim yerimde olsan sen de aynısını yapardın. Tenkit etmek kolay,’ dedim, ‘başımdaki dertlerin hiçbirini bilmeyince’ ‘Ah tabii ya,’ dedi beriki. ‘Aynen öyle. Tam da öyle işte.’ (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	‘Evet, haklısın da’ dedim karıya. ‘İyi dedin, amma benim yerimde olaydın sen de aynını yapardın. Dışardan konuşmak

	kolay. Bendeki sorunlar sende olaydı görürdüm seni.” “Oh, iyi demişsin valla. Taşı tam gediğine oturtmuşsun.” Dedi öteki. (Çev. Çakır Oruç)
Hedef Metin 7	“ ‘Evet,’ dedim ona, ‘doğru diyon,’ dedim. ‘Ama benim yerimde olsan sen de aynı şeyi yapardın be. Öyle eleştirmek kolay,’ diyom, ‘ama benim başıma gelenler senin başına gelmedi işte.’ “ “Hah,” dedi öteki, “işte böyle. Tam da bunu diyom.” (Çev. Mert Dalgıç)

Başkalaştırma, anlamı bozmadan verilen mesajın başka bir bakış açısıyla sunulmasını gerektirir. Nitekim yukarıdaki örnekte gerçek manada bir bakış açısı değişikliği, diğer bir deyişle, başkalaştırma kendini açıkça göstermektedir. Hedef metinlerin bütününe olaya farklı bir mana, güç, etki ve yaklaşım getirilmiştir. Bu nedenle, herhangi bir ifade özellikle vurgulanmamıştır. Burada özellikle ifade edilmesi gereken husus, kaynak metin kapmasındaki görece basit dildir. Nitekim Orwell, kaynak metin içerisinde sadece “yes”, “that’s all very well”, “it’s easy to criticize” gibi anlaşılabilir ve net cümleler sarf etmiştir. Her ne kadar Türkçe çevirilerinde birebir çeviriden ziyade bir eşdeğerlik ortaya konulması beklense de görünen o ki her çevirmen kendi bakış açısıyla durumu nitelendirme yoluna gitmiştir.

Ayrı ayrı incelenecek olursa, Celal Üster “hakkın var”, “başım gözüm üstüne”, “atıp tutmak kolay” ve “fazla yüz vermeyeceksin” gibi ifadelerle durumu ortama uygun bir şekilde dramatize ederek aktarımını gerçekleştirmiştir.

Bülent O. Doğan, “ona ne şüphe”, “davulun sesi uzaktan hoş gelir”, “lafı gediğine koymuşsun” gibi Türkçede bir nevi argo da sayılabilecek bir tür ifadeler bütününe tercih ederek farklı bir yaklaşım sergilemiştir.

Nuran Akgören, bir kadın edasıyla ya da serzenişte bulunan bir kişi havasıyla “söylemesi kolay”, “öyle, kardeş” ve “pek doğru, pek doğru” gibi yumuşatıcı bir dil

kullanarak durumu kaynak metni kısmi olarak birebir çeviri yoluyla yansıtmış gibi görünse de ortada bir örtülü anlatım söz konusu olduğu açıktır.

Metin Doğan, genel olarak diğer çevirmenlerden ayrı bir tutum sergileyen tavrı ve üslubuyla “iyi hoş ya”, “söylemesi dile kolay”, “benim başımdaki dert sende olsa” ve “ha şunu bileydin” gibi ifadelerle durumu ortaya koymuştur.

Begüm Kovulmaz, benzer şekilde bir serzenişte bulunan kişiyi temsilen ve hissedercesine “tabii ya” ve “sana göre hoş” gibi ifadelerle durumu genel etki bırakan bir ifadeden ziyade metne sadık ancak hedef kültür ve bilincine uygun bir aktarım yapmıştır.

Ayşegül Çakır Oruç, diğer kadın çevirmenlerden farklı olarak Türk kültüründe pek hoş karşılanmayan (belirli bir kesimce) “karı” ifadesini tercih etmiş ve durumu sertleştirmiş, dahası “dışarıdan konuşmak kolay” ve “görürdüm seni” gibi ifadelerle bu sert üslubu devam ettirerek başkalaştırma yolunu tercih etmiştir.

Son olarak Kazım Mert Dalgıç, hafif ve iğneleyici gibi görünen bir dil kullanarak Türkçede kadınlarca tercih edilen bir söylem olarak “diyon”, “diyom”, “...başına gelmedi işte” gibi ifadeleri kullanarak esasen durumu yansıtmaya yönelik bir tarzda hareket etmiştir.

İki kadın arasında geçen diyalog, çevirmenler tarafından tamamen Türk okuyucuların kültürel kaynaklarından beslenerek zihinsel yapılarına hitap edecek şekilde Türkçeye çevrilmiş görünmektedir.

Başkalaştırma prosedürünün isteğe bağlılık ve zorunluluk olmak üzere iki önemli ayağı söz konusudur. Ancak eğer söz konusu ifade, sosyal dil içerisinde olan bir durum ise başkalaştırma zorluk açısından bir üst seviyeye çıkmakta ve çevirmenin karar verici rolüne daha büyük sorumluluk yüklemektedir.

Örnek 3: Başkalaştırmaya ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“It was the middle of the morning , and Winston had left the cubicle to go to the lavatory.”
Hedef Metin 1	“ Henüz öğle olmamıştı ; Winston odacığından çıkmış, tuvalete

	gidiyordu.“ (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	‘ Saat öğleye yaklaşırken Winston tuvalete gitmek üzere bölmesinden çıktı.” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“ Sabahın geç saatleriydi , Winston, tuvalete girmek için odacığundan ayrılmıştı.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Vakit, sabahla öğle arasıydı . Winston, tuvalete gitmek üzere bölmeden çıkmıştı.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“ Sabah mesaisini yarıl原因an Winston tuvalete gitmek için ofis bölmesinden çıkmıştı.“ (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“ Henüz kuşluk vaktiydi ; Winston odacığundan çıkmış, tuvalete gidiyordu.” (Çev. Çakır Oruç)
Hedef Metin 7	“ Öğleden önceydi , Winston ofisinden tuvalete gitmek için ayrılmıştı.” (Çev. Mert Dalgıç)

Başkalaştırma, kimi zaman belirli kültürlerde belirli bir olguya atfedilen mesaj ile ilgili de olabilir. Nitekim iklim şartlarına göre belirli bir saat aralığı geceyi temsil eder iken aynı saat aralığı akşamı temsil edebilir. Bu bağlamda irdelenecek olan bu örnekte iki ifade dikkat çekicidir. Bunlardan ilki “the middle of the morning”, ikincisi ise “cubicle” ifadesidir. Birinci ifadede başkalaştırma prosedürü; ikinci ifadede ise eşdeğerlik prosedürüyle yapılan bir çeviri söz konusudur. Hedef metinlerin çoğunda anlamın farklı bir açıdan aktarıldığı görülmektedir. Örneğin, saat 9 ila 12 arası bir dönemi ve hatta 10 ile 12 arası bir vakti temsilen ifade edilen “the middle of the morning” ifadesi Hedef Metin 6 kapsamında “henüz kuşluk vaktiydi” gibi bir ifade ile aktarılmıştır. Ancak kuşluk vakti, Arapça karşılığı “duha” olan güneşin doğuşundan kırk beş dakika sonra başlayıp öğle vaktinden 20 dakika önce sona eren bir zaman dilimidir. Aynı şekilde “sabahla öğle arasıydı” ifadesi de genel bir aktarımı temsil etmektedir. Bu bağlamda, çevirmenler genel bir zaman dilimini daha spesifik bir zaman dilimi olan öğle öncesi anlamına gelecek şekilde başkalaştırma yoluyla aktarmaya

çalışmışlardır. Öte yandan, “sabah mesaisini yarıllayan” ifadesi de her ne kadar istenilen anlamı vermiş gözükse de farklı bir bakış açısıyla sunulmuştur.

Diğer bir unsur olan “cubicle” ifadesi ise, biraz daha farklı bir incelemeyi gerektirir. Türkçede var olan karşılığı birçok kelime ile ifade edilebilse de yerleşik bir karşılığı olmayan bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Wordhippo (2022) adlı çevrimiçi sözlük içeriğinde de sunulduğu üzere “cubicle”, a) kapalı bir alanda bir bölme veya boşluk; b) birinin, özellikle bir ofiste çalışması için ayrılmış bir alan; c= oy kullanma kabini; d) gazete, sigara vb. satmak için stant olarak kullanılan, genellikle bağımsız, bir tarafı veya pencereci küçük kapalı bir yapı; e) bir evde uyumak için bir yatağın tutulduğu bir oda ve f) bir hastanede, tipik olarak belirli bir hastaya tahsis edilen ayrı bir oda anlamlarıyla tanımlanmıştır. Dahası aynı site içerisinde tüm bu tanımlamalara ilişkin olarak verilen eş anlamlı kelimelere bakıldığında “workplace, booth, office, compartment, bay, cell” gibi esasen benzer anlamları taşıyan ama farklı özellik ve tipteki yerleşkeleri ifade eden kelimeler ortaya çıkmaktadır.

Bu tür kelimeler Türkçede de mevcuttur. Dolayısıyla hedef metinlerin tümüne bakıldığında bu zenginliği görmek mümkündür. Bu bağlamda yapılan çevirilerde görüleceği üzere, “odacık, bölme, ofis, ofis bölmesi” gibi karşılıklar bir eşdeğerlik prosedürünün olduğunu göstermektedir.

Bu örnekte uygulanan isteğe bağlı başkalaştırma, çevirmen adayları tarafından ele alınması gereken bir durum olup yapacakları çevirilerde özellikle de zaman dilimleri ile ilgili hususların aktarılması durumunda kullanabilecekleri bir prosedür ya da yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. 7. Yer Değiştirmeye İlişkin Bulgu/lar

Yer değiştirme prosedürü, çevirmenlerin (çoğu zaman da düşünmeden) isimlerin fiillere dönüşmesi gibi kelimelerin türünü değiştirme anlamına gelir (TLF, 2014). Bu durumda da isteğe bağlı ve zorunlu değişimler söz konusudur. Örneğin, “Central Nervous System” ifadesinin “Merkezi Sinir Sistemi” olarak aktarılması durumunda, sıfat halinde olan “Nervous” ifadesi, Türkçeye zorunlu bir şekilde isim olan “sinir” olarak aktarılmıştır (Uçar, 2019: 81). “Merkezi Sinirli Sistem” olarak çevrilmesi

durumunda, ortaya absürd bir aktarım çıkacaktır. Bunun yanı sıra, “It is certain that the A team will win” ifadesi hem “A takımının kazanacağı kesindir” hem de “A takımı kesinlikle kazanacak” olarak çevirilebilir ve bu durum isteğe bağlı bir yer değiştirmeyi ihtiva eder.

Örnek 1: Yer Değiştirmeye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“ The proprietor had just lighted a hanging oil lamp which gave off an unclean but friendly smell. He was a man of perhaps sixty, frail and bowed, with a long, benevolent nose, and mild eyes distorted by thick spectacles. His hair was almost white, but his eyebrows were bushy and still black. His spectacles, his gentle, fussy movements, and the fact that he was wearing an aged jacket of black velvet, gave him a vague air of intellectuality, as though he had been some kind of literary man, or perhaps a musician. His voice was soft, as though faded, and his accent less debased than that of the majority of proles. ”
Hedef Metin 1	“ Dükkân sahibinin yeni yaktığı anlaşılan, tavana asılı gaz lambasından baygın ama hoş bir koku yayılıyordu. Altmış yaşlarında, çelimsiz, kamburu çıkmış bir adamdı, haşmetli bir burnu vardı, gözleri gözlüğünün kalın camlarının ardında boncuk gibi kalmıştı. Saçı epeyce ağarmış olmasına karşın, kaşları çalı gibi ve hala simsiyahtı. Gözlüğü, kibar ve nazik tavırları, eprimiş siyah kadife ceketi ona entelektüel bir hava veriyor, bir edebiyatçı ya da müzisyen olduğu izlenimini uyandırıyor. Alçak perdeden yumuşak bir sesle konuşuyordu, şivesi proleterlerin çoğu kadar bozuk değildi. “ (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	‘ Dükkân sahibinin demin yaktığı gaz lambası temiz olmayan ama dostça bir koku yayıyordu. Adam belki altmış yaşındaydı, güçsüz ve kamburu çıkmış bir tipti, uzun ve geniş bir burnu, kalın gözlük camlarının çarpıtığı yumuşak bakışlı gözleri vardı. Saçları

	neredeysse bembeyazdı, ama kaşları çalı gibi gürdü ve hala siyahtı. Gözlüğü,kibar ve dikkatli hareketleri, bir de siyah kadifeden eski ceketi ona belli belirsiz bir entelektüellik havası vermişti, sanki bir edebiyatçı ya da belki müzisyendi. Sesi yumuşak, adeta silikti ve aksanı da prolların çoğunluğu kadar kötü değildi.” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Dükkâncı, pek temiz olmayan ama hoş bir koku saçan gaz lambasını yeni yakmıştı. Zayıf, iki büklüm, altmış yaşlarında bir adamdı, burnu uzun, gözleri kalın gözlüğünün arkasında küçük, saçı bembeyaz, buna karşılık kaşları gür ve siyahtı. Gözlüğü, yumuşak, aceleci davranışları ve sırtındaki eski siyah kadife ceket kendisine bir edebiyatçı, bir müzisyenmiş gibi belirsiz bir entelektüel hava veriyordu. Sesi kısılmış gibi yumuşacıktı, dili, proleterlerin çoğunluğuna oranla daha az bozuktı.” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“Dükkân sahibi temiz olmamakla beraber, hoş bir koku yayan gaz lambasını henüz yakmıştı. Uzun burnu, anlamını kalın gözlüklerin değiştirdiği tatlı gözleriyle belki altmışlık, çelimsiz, beli bükük bir adamdı. Saçları enikonu beyazlamıştı, ama kaşları gürdü, hala siyahtı. Gözlüğüyle nazik, titiz hareketleriyle sırtındaki siyah kadifeden eski ceketle üstünde, adeta edebiyatçı, belki de müzisyen gibi belirsiz bir tavır vardı. Sesi, güçten düşmüşçesine yumuşak, şivesi çoğu işçi sınıfının şivesinden daha az bozuktı.” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Dükkân sahibinin az önce yaktığı askılı gaz lambası pis fakat dostane bir koku yayıyordu. Altmışlarında görünen çelimsiz ve hafif kambur eskicinin uzun burnu müşfikti, gözlüğünün kalın camları nazik bakışlı gözlerini çarpıtıyordu. Saçı neredeyse tamamen kırılmışsa da çalı gibi kaşları hala siyahtı. Gözlüğü, nazik, titiz hareketleri ve üzerindeki siyah kadifeden eski ceket

	ona belli belirsiz bir entelektüellik havası katıyordu, sanki bir edebiyatçı veya belki bir müzisyene benziyordu. Sesi zamanla solmuş gibi yumuşaktı, aksanı da prollerin çoğundan daha az bayağıydı. “ (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“ Dükkân sahibi, tavana asılı gaz lambasını yeni yakmıştı, lambadan baygın ama hoş bir koku yayılıyordu. Altmış yaşlarında zayıf, kamburu çıkmış bir adamdı bu, büyük bir burnu vardı, gözleri gözlüğünün bardak dibi gibi camlarının ardında boncuk gibi kalmıştı. Saçı epeyce ağarmış olmasına rağmen, kaşları çalı gibi ve hala simsiyahtı. Gözlüğü, kibar ve nazik tavırları, eskimiş siyah kadife ceketini ona entelektüel bir hava katıyor, bir edebiyatçı ya da müzisyen olduğu izlenimi yaratıyordu. Yumuşak ve alçak bir sesle konuşuyordu, şivesi ise proleterlerin çoğununki kadar bozuk değildi. ” (Çev. Çakır Oruç)
Hedef Metin 7	“ Dükkân sahibi, pek temiz olmayan ama tanıdık bir koku saçan bir gaz lambasını daha demin yakmıştı. Altmış yaşlarında, çelimsiz ve kamburu çıkmış, karakteristik burunlu, şişe dibi gibi gözlüklerin ardında gözleri ufacık kalan bir adamdı. Saçları neredeyse bembeyaz olmuştu; ancak kaşları fırça gibiydi ve hala siyahlığını koruyordu. Gözlükleri, nazik ve titiz hareketleri, siyah kadifeden eski ceketle belli belirsiz bir entelektüellik vardı üzerinde. Bu haliyle sanki bir edebiyatçı ya da müzisyen gibiydi. Ses tonu, sanki kısılmış gibi, yumuşaktı ve aksanı da proleterlerin çoğundan daha iyiydi. ” (Çev. Mert Dalgıç)

Mesajın anlamında herhangi bir kayba yol açmadan belirli bir kelime gurubunun başka bir kelime gurubu ile yer değiştirmesi sonucunda ortaya çıkan prosedüre yer değiştirme prosedürü denir. Bu minvalde inceleme nesnesi olan yukarıda uzun bir

cümleden oluşan örnekte incelenecek olan ifadeler, yer değiştirme prosedürü üzerinde yapılan uygulamaları yansıtmaktadır. Eserin genelinde olduğu gibi uzun ve edebi cümleler kullanan Orwell'in dilini Türkçe'ye aynı edebi düzlemde çevirmek zorunlu olarak bir yer değiştirme uygulamasını gerektirmektedir. Aksi halde, mesajın birebir yansıtılması hayli zorlu olacaktır. Burada ifade edilmek istenen birebir çeviri değildir zira edebi eserlerde birebir çeviri yapılması çok meşakkatli bir süreç olduğu gibi anlamsız ifadelerin ortaya çıkmasına da sebebiyet verebilmektedir. Bu bağlamda vurgulanan birinci ifade olan “The proprietor had just lighted a hanging oil lamp which gave off an unclean but friendly smell” ifadesi İngilizcede analiz edilecek olursa şu şekilde bir durum ortaya çıkacaktır.

Özne: the proprietor – dükkân sahibi

Yüklem: had just lighted – yeni yakıtı

Sıfat tümceciği: which gave off – ... yayan (burada da görüldüğü üzere Türkçede sıfat tümceciği isimden sonra gelirken [kokuyu yayan gibi bir cümlede “koku” isim” olurken “yayan” –an ekini alarak sıfat fiile dönüşmüştür] İngilizcede önce gelir [which'ten sonraki fiil])

Bu doğrultuda, yüklemın açık bir biçimde “yeni yakmıştı, henüz yakmıştı” gibi ifadeleri kapsamı gerekir. Ancak hedef metinlerin dördünde yüklem ters düz edilip sıfat tümceciği kapsamında verilen fiile addedilmiştir. Bu bağlamda, yüklem “yayıyordu, yayılıyordu” ifadeleri ile karşılanmıştır. Dolayısıyla, cümlemin Türkçedeki karşılığının bütün olarak sunulması maksadıyla çevirmenlerin yer değiştirme prosedürünü uyguladığı söylenebilir. Aynı şekilde yüklemi İngiliz dilindeki haliyle yansıtan hedef metinlerde bile bir yer değiştirme söz konusudur. Metin Doğan tarafından yapılan çeviriye bakıldığında “but (ancak)” ifadesi yerine “olmamakla birlikte” ifadesi kullanılarak yer değiştirme prosedürü uygulanmıştır.

Yer değiştirme prosedürünün uygulandığı diğer bir cümle ise “His voice was soft, as though faded, and his accent less debased than that of the majority of proles” ifadesidir. Nitekim “his voice (onun sesi)” özne olarak kullanılırken “was (geçmiş zamanda –idi)” anlamına gelen yardımcı fiilden sonra “soft (yumuşak)” sıfatı kullanılmış olup cümlemin Türkçe'ye birebir olarak aynen şu şekilde çevrilmesi beklenebilir: “Sesi yumuşaktı”. Bu minvalde, gösterilen çeviri örneğini yansıtan beş

adet hedef metin söz konusudur (burada cümle içerisindeki diğer unsurlar bağlamında farklılıklar söz konusudur). Ancak Celal Üster ve Ayşegül Çakır Oruç tarafından yapılan yer değiştirme tekniğiyle cümle sıfat yerine fiil kullanılmasıyla aktarılmıştır.

Yer değiştirme prosedürünün isteğe bağlılık durumunu temsil eden bu örnekte elde edilen bulgu, ilgili prosedürün tam olarak anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda, edebi eserlerdeki dilin hemen hemen birebir yansımaları olarak addedilebilecek bir kesit olarak karşımıza çıkan koyu renkle belirtilmiş cümlelerin aktarımı, çevirmen adayları için de önemli bir ipucu sağlamaktadır.

Örnek 2: Yer Değiştirmeye ilişkin bulgu/lar

Kaynak Metin	“He was a monstrous man, with a mane of greasy grey hair, his face pouched and seamed, with thick negroid lips. At one time he must have been immensely strong; now his great body was sagging, sloping, bulging, falling away in every direction. He seemed to be breaking up before one’s eyes, like a mountain crumbling. ”
Hedef Metin 1	“Ağarmış, yağlı saçları yeleyi andıran, gözlerinin altı torba torba, yüzü kırış kırış, kalın zenci dudaklı, ızbandut gibi bir adamdı. Bir zamanlar müthiş güçlü olsa gerekti; oysa şimdi o iri gövdesi bükülmüş, yassılmış, pırtlamış, her yanı sarkmıştı. Herkesin gözlerinin önünde yıkılan, çöküp giden bir dağı andırıyordu. ” (Çev. Üster)
Hedef Metin 2	“Rutherford ızbandut gibi bir adamdı; ak düşmüş yağlı saçları yeleye gibiydi, gözaltları torba torba ve yüzü yaralarla doluydu, siyahları gibi kalın dudakları vardı. Bir zamanlar muazzam bir kuvveti vardı herhalde, ama şimdi koca gövdesi her yönden çöküyor, eğiliyor, bükülüyor, adeta dökülüyordu. Ufalanan bir dağ misali insanın gözlerinin önünde kırılıyordu sanki. ” (Çev. O. Doğan)
Hedef Metin 3	“Rutherford kalın, iri dudakları, yeleyi andıran yağlı gri saçları

	olan iri yapılı bir adamdı. Bir zamanlar çok güçlü olmalıydı, ama şimdi iri gövdesi sarkmış, eğrilmiş, yamulmuş, neredeyse bin parçaya dağılmıştı. Tıpkı bir dağın insanın gözleri önünde çöküşünü andırıyordu. ” (Çev. Akgören)
Hedef Metin 4	“ Canavar gibi bir adamdı. Yeleyi andıran yağlı kır saçları vardı. Kalın siyahi dudaklı yüzü, sarkık ve buruşuktu. Vaktiyle çok güçlü kuvvetli olsa gerekti. Şimdi koca gövdesi eğilmiş, bükülmüş, kamburlaşmıştı, sanki çöken bir dağ, insanın gözü önünde dağılır gibiydi. ” (Çev. Doğan)
Hedef Metin 5	“Yağlı kır yelesi, sarkık yanaklı buruşuk yüzü ve zenciye andıran kalın dudaklarıyla bir insan azmanıydı . Bir zamanlar aygır gibi güçlüydü besbelli, fakat iri cüssesi artık çökmüş, sarkmış, şişmiş, her yünde genişlemişti. İnsanın gözleri önünde dağılıp parçalanan bir dağ gibiydi. “ (Çev. Kovulmaz)
Hedef Metin 6	“Yeleye benzeyen, ağarmış yağlı saçları, altı torba torba olmuş gözleri, kırıksıklıklarla dolu yüzü ve kalın zenci dudakları ile bu azman gibi bir adamdı. Bir zamanlar son derece güçlü olmalıydı; hâlbuki şimdi o iri gövdesi çökmüş, eğilmiş, pörtlemiş, her yanı sarkmıştı. Herkesin gözleri önünde yıkılan, un ufak olan bir dağı andırıyordu. ” (Çev. Çakır Oruç)
Hedef Metin 7	“ Rutherford ızbandud gibi bir adamdı: yeleye gibi kır saçları vardı, avurtları çöküktü ve kırış kırıştı, dudakları da bir zenci dudağı kadar kalındı. Bir zamanlar epey güçlü olmalıydı; şu anda o kova vücudu her taraftan çöküyor, eğiliyor, pörtlüyor, dökülüyordu. İnsanın gözünün önünde, ufalanıp dağılan bir dağı andırıyordu. ” (Çev. Mert Dalgıç)

Yer değiştirme, kimi zaman akıcılığı sağlamak adına çevirmenlerin mesajın anlamını kaybetmeden farklı kelime guruplarıyla yeni bir cümle oluşturduğu prosedür olarak tanımlanır. Bu bağlamda incelenecek olan yukarıdaki örnekte bir resim tasvir ediliyor gibi bir izlenim söz konusudur. Orwell gibi betimlemeleri meşakkatli ifadelerle aktaran bir yazarın ifadelerini Türkçe'ye yansıtmak pek de kolay olmasa gerek. Netice itibariyle farklı çevirmenlerin üsluplarında büsbütün bir ayırım olmasa da genel itibariyle farklı yansımalar söz konusudur. Türk okurunun bir insanı tasvir ederken kullandıkları betimlemelerin kullanılmasına ve insan tasvirinin rahatça zihinlerde canlandırılmasına olanak verecek ifadeler kullanılmasına özen gösterilmiştir. İngilizce ile Türkçe arasındaki dil bilgisel farklılıklar bu tür cümlelerde kendini göstermektedir.

İlk cümle olan “He was a monstrous man, with a mane of greasy grey hair, his face pouched and seamed, with thick negroid lips” tipik bir İngilizce cümlesi olmakla birlikte Türkçedeki yansıması çeşitli biçimlerde olabilir. Esasen birebir çeviri yapılması durumunda tek bir yüklem ile birlikte aktarım yapılabilir. şöyle ki cümle Hedef 1 kapsamında olduğu gibi “Ağarmış, yağlı saçları yeleyi andıran, gözlerinin altı torba torba, yüzü kırış kırış, kalın zenci dudaklı, ızbandut gibi bir adamdı” olarak çevrilebilir. Bu bağlamda, sıfat fiile dönüşen veya isim ile fiillerin sıfat tamlaması oluşturmasıyla ortaya çıkan ifadeler tek yüklem çatısı altında birleşmektedir. Ancak Bülent O. Doğan, Metin Doğan ve Mert Dalgıç tarafından yapılan çevirilere bakıldığında, cümlenin yer değiştirme prosedürü ile karşılandığı açıkça görölmektedir. İlgili çevirilerde ya farklı cümlelerle ve dolayısıyla birden çok yüklem kullanılarak çeviri gerçekleştirilmiş ya da aynı cümle içerisinde birden çok yüklem kullanılmıştır. Örneğin, sadece “... adamdı” olarak çevrilmesi beklenen cümle, “adamdı, vardı, çöküktü, kırış kırıştı” gibi yüklemlemlerle yer değişimi sağlanarak cümle aktarımı gerçekleştirilmiştir. Bir diğer unsur ise özellikle de Metin Doğan tarafından yapılan yer değiştirmeye ilişkin “At one time he must have been immensely strong; now his great body was sagging, sloping, bulging, falling away in every direction” cümlesinin çevirisidir. Burada Doğan, hem bitişik olan bir cümleyi ikiye ayırmış hem de İngilizcede Past Continuous (Geçmiş Zamanda Süreklilik) gibi bir anlatımı temsil eden fiiller bütünü Past Perfect (Mişli Geçmiş Zaman) kalıbıyla çevirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda, çevirmenin cümlenin belirli bir kısmını değil hemen hemen tümünü yer değiştirme prosedürü ile aktardığı ortaya

çıkılmaktadır (bkz. “Vaktiyle çok güçlü kuvvetli olsa gerekti. Şimdi koca gövdesi eğilmiş, bükülmüş, kamburlaşmıştı, sanki çöken bir dağ, insanın gözü önünde dağılır gibiydi.”). Yer değiştirmeye ilişkin bulgulara bakıldığında son olarak kaynak metnin son cümlesi irdelenmelidir. “...seemed to be breaking up before one’s eyes, like a mountain crumbling” ifadesi “...çöküp giden bir dağ gibi yıkılıyor gibiydi” olarak çevrilecek iken “breaking up” ifadesi hedef metinlerin çoğunda ya sıfat fiil aracılığıyla ya da “dağ gibi” ifadesiyle birlikte kullanılarak yer değişimi gerçekleştirilmiştir.

Son olarak eşdeğerlik prosedürü ile ilgili bir durum söz konusudur. Türkçede “iri yapılı” insanlar için kullanılan terimler olan “azman, izbandut” gibi kelimeler ve betimlemeler çeviri kapsamında tercih edilmiştir. Bunun dışında hedef metinlerin bazılarında kullanılan ifadeler “insan azmanı, azman gibi” olarak görünmektedir. Bu bağlamda bir eşdeğerlik olduğu açıkça görülmektedir.

6. BÖLÜM: DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde, tezin genel çerçevesini oluşturan konular ve Orwell'in eserinin çevirilerine ilişkin yapılan analizin sonrasında ortaya çıkan bulgularla ilgili genel bir değerlendirme yapılacaktır. Bu bağlamda, yedi farklı çevirinin, eser çevirisi, örnekler, çevirmenin görünmezliği ve nihai hususlar olmak üzere dört ayrı alt başlıkta değerlendirmelerde bulunulacaktır.

6. 1. Eser Çevirileri Üzerinden Değerlendirmeler

İkinci Dünya Savaşı'nın sonrası döneme denk gelen 1947-1948 yılları arasında George Orwell tarafından kaleme alınan *1984* adlı eseri Türkçeye ilk olarak Celal ÜSTER çevirmiştir. Eser ilk olarak 1984 yılında Üster tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. Daha sonraki dönemlerde 75. baskısının gerçekleştirildiği görülmektedir. Dolayısıyla, buradan da anlaşılacağı üzere kabul gören bir çeviri olmuştur. Takip eden diğer bütün çevirilerde olduğu gibi Üster'in de çevirisi İngilizce orijinalinden yapılmıştır. Ancak Ayşegül ÇAKIR ORUÇ ve Begüm KOVULMAZ çevirinin İngilizce aslından yapıldığına dair bir bilgi beyan etmemiştir. Buna karşın, eserin öncesinde sunulmuş olan kendilerine ait bilgilere bakıldığında İngilizce aslından çeviri yapıldığı görülmektedir. Üster (2021: 350), 75. baskısında kitabın sonuna yerleştirmiş olduğu bir ek kapsamında yaptığı çeviriye ilişkin şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Kimi çeviriler zamanla eskiyor. Pek çok çeviri zamana dayanamıyor, geçerliliğini yitiriyor. Sözünü ettiğim eskime, ille de çeviride kullanılan dilin eskimiş olmasından kaynaklanmıyor. Bazen dili eskimiş bir çevirinin dilini yenileştirdiğimiz zaman da pek o kadar yenilenmediğini görebildiğimiz gibi, dili eskimiş gibi görünen nitelikli bir çevirinin olanca canlılığını, okunabilirliğini koruduğunu da görebiliyoruz. Kanımca, asıl önemlisi, çevirmenin bir kitabı çevirirken ortaya koyduğu çeviri duyarlılığının eskimesi; bir de, zamanla, o kitaba ya da yazara ilişkin kavrayışımızın değişmesi, derinleşmesi.”

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, çevirmenler -bilhassa belirli bir süre zarfında birden çok baskısı mevcut olan çevirileri gerçekleştirenler- bu süre zarfından

çeşitli değişimlere uğramaktadır. Doğal olarak, bu durum çeviri stratejilerini de değişime uğratmaktadır. Aradan geçen zaman zarfında sadece değişime uğrayan çevirmenin duyarlılığı ve dili kullanım biçimi değildir. Aynı zamanda dilin kendi içerisinde geçirmiş olduğu evrimler ve kültürel kodların da zamanla uğradığı değişimler söz konusudur. Bütün bu unsurların doğal bir sonucu olarak çevirilere ilişkin yaklaşımlar, kullanılan dil, anlatış biçimi ve okur kitlesinin özellikleri de değişime uğramakta ve farklı çevirilerin -kısmen de olsa- ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Nitekim Üster tarafından yapılan çevirilere bakıldığında, öz Türkçe ve o günkü şartlarda kabul gören ifadelerin daha çok tercih edildiği ve bu ifadelerin bütün prosedürler bakımından değerlendirildiğinde takip eden yıllarda yapılan çevirilerde farklı ve günümüz diline daha yakın bir şekilde tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, bahsi geçen zaman içerisindeki değişimlerin bir kanıtı niteliğindedir. Bu bağlamda Üster (2021: 350) şu ifadelerle yer vermektedir:

“Aradan geçen zaman, birçok çevirinin eksiklerini, yanlışlarını, yetersizliğini ortaya çıkarıyor. O yüzden, on yıl kadar önce çevirmiş olduğum *Hayvan Çiftliği*'nin ardından *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ü de çevirmeye karar verdim. Ama bu kararımda, Orwell'in bu iki başyapıtının tek bir çevirmenin elinden çıkmasının sağlayacağı tutarlığının da payı olduğunu söylemeliyim.”

Bu noktada, zamanla değişen hususların çeviriye de bir takım yansımalarının olduğunu tecrübe etmekteyiz. Aradan geçen zaman diliminde çevirmenlerin dili kendi zihninde yerleştirmiş olduğu kalıplar ve kararlar neticesinde şekillendirmiş olduğunu görmek mümkündür.

Çevirmenler arasında sadece Üster tarafından yapılan çevirilere ilişkin notların sunulduğu görülmektedir. Bir diğer gerçek ise diğer altı (6) çevirinin 2021 yılı Ocak ayı itibarıyla ortaya çıkmış olmasıdır ki bunun yegâne sebebi 70 yıl süren bir telif hakkı döneminin sonuna gelinmiş olmasıdır. Bu bakımdan incelendiğinde, bu çevirilerin güncel dilin, bir bakıma değişime uğrayan ürünleri olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Orwell (1949: 324-325) tarafından ifade edildiği üzere, “Eskikonuş artık geri dönüşsüz şekilde hükümsüz kılındığında, geçmişle son bağ koparılmış olacaktır” (çev. O. Doğan, 2021: 328), “Teknik bir sürece, çok basit bir gündelik eyleme işaret

etmiyorsa ya da zaten ortodoks eğilimli (Yenikonuşta bu *iyidüşünlü* diye ifade edilecekti) değilse, herhangi bir Eskikonuş pasajını Yenikonuşa tercüme etmek imkânsızdı” (a.g.e.: 328) ve “Tam bir çeviri ancak ideolojik çeviri olabilirdi ve Jefferson’ın sözleri mutlakıyetçi hükümete düzülen bir methiyeye dönüştürebilirdi” (a.g.e.: 329).

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere, çeviriyi yapmak aslında çeviriden ne anladığıdır. Dolayısıyla, her çevirmenin zihninde dolaşan kararlar, bulanıklıklar ve kullanmış olduğu süzgeçler günümüz dünyasının gerçekleriyle de birleşince ortaya çıkan bir Yenikonuş olacaktır. Yapılan çevirilere bakıldığında, Üster’in dışındaki çevirmenlerin yeni baskılar hariç- Yenikonuşu temsil etmek üzere strateji ve prosedürlerini uyguladığı görülmektedir. Orwell’in (1949: 325, çev. O. Doğan 2021: 327) Eskikonuşun çeviri noktasındaki imkânsızlığına istinaden şu ifadelerde bulunduğunu söylemek gerekir:

“...burada süregiden anlatıdan, Yenikonuşta aykırı fikirlerin çok düşük düzeyde bile olsa ifade edilmesinin neredeyse imkânsız olduğu görülecektir. Çok kaba bir şekilde, bir nevi küfür formunda sapkınlıkları dile getirmek elbette mümkündür. Örneğin Büyük Birader *yokiyi* deme olanağı vardı. Fakat ortodoks bir kulak açısından apaçık bir saçmalık içeren bu ifade, akılcı bir savla desteklenemezdi, çünkü bunun için gerekli sözcükler yoktu.”

Yenikonuş İlkeleri başlığı altında oluşturmuş EK kapsamında, açıkça Yenikonuşu temsil eden ifadelerde bulunmaktadır. Bütün bu ilkelerin esasen yeni yapılan çevirilerde belirli derecelerde tercih edildiği düşünülmekte ve görülmektedir. Elbette ki her çevirmenin zihninde yaşadığı karar süreçleri farklılık göstermektedir. Ancak dilin kullanılış biçiminin belirli bir etki altında kaldığı ve bu etkinin günümüz şartlarında kullanılan veya kullanılması gereken dilin etkisi olduğu düşünülmektedir.

6. 2. Örnekler Üzerinden Değerlendirmeler

Analiz ve bulgular bölümünden elde edilen sonuçlara bakıldığında, Vinay ve Darbelnet tarafından ortaya atılan doğrudan ve dolaylı çeviri stratejilerinin altındaki bütün prosedürlerden örneklerin mevcut olduğu anlaşılmıştır. Prosedürlere ilişkin ayrı ayrı değerlendirme yapmak yerinde olacaktır.

Bu bakımdan ilk analiz ödüncleme prosedürüne ilişkin olmuş ve üç (3) örnek ortaya çıkmıştır. Tabii ki diğer prosedürlerde de olduğu gibi çok daha fazla örnek sunulabilirdi

ancak tez kapsamını en berrak şekilde oluşturacak olan örnekler tercih edilmiştir. Öte yandan, örneklerde vurgulanarak gösterilen kelime veya ifadelerin genel olarak Latince ve Grekçe kökenli olduğu ve bu tip ödünç kelimelerin dünya dillerinin çoğunda mevcut olduğu görülmektedir. Özellikle de tıp literatüründe mevcut olan kelime ve kelime guruplarının veya ifadelerin Latince kökenli olduğu düşünüldüğünde çevirmenler tarafından ödünçleme yoluyla aktarım yapılmasının sürpriz olmadığı anlaşılmaktadır.

Analize tabi tutulan ikinci prosedür olarak birebir çeviri özelinde toplamda üç (3) adet örnek sunulmuştur. İki farklı kültür kodlarıyla bezenmiş olan iki dil arasındaki aktarımda bazı ifadelerin birebir çeviri yoluyla sunulması olağan bir durumdur. Bunun yanı sıra, bir kültüre özgü yeni ortaya atılmış bir kelime, kelime gurubu veya ifadenin de aktarılması durumunda da birebir çeviri yaklaşımı benimsenir. Orwell'in kullanmış olduğu dil ve kurgulamış olduğu dünyanın bir parçası olarak ortaya çıkan bu tip dil öğelerini aktarırken çevirmenlerin birebir çeviri yaklaşımını tercih ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, her ne kadar tüm çevirmenlerce aynı kelime veya ifadelerle olmasa da kaynak metindeki öğelerin Türk okuru tarafından mesajın tam anlamıyla ifade edilebilmesi adına birebir çeviri yaklaşımının benimsendiği anlaşılmaktadır.

Üçüncü prosedür olan öyküntüye ilişkin üç (3) örnek sunulmuştur. Ancak unutulmamalıdır ki öyküntü olarak ifade edilen kavramın genellikle kültürel ve coğrafik olarak birbirine oldukça yakın milletlerin dilleri arasında gerçekleşmesi daha olasıdır. Bu milletler arasındaki gerek kültürel alışveriş gerekse dilsel etkileşim bu kavramın daha ileri seviyede olgunlaşmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim İngiliz ve Fransızlar arasında yüzyıllar boyu süregelen savaş, sosyal etkileşim ve kültürel kaynaşma diller arası etkileşimi ve kaynaşmayı da beraberinde getirmiş ve bazı kavramların öyküntü yoluyla bir dilden diğerine geçişini kolaylaştırmıştır. Bu minvalde bir değerlendirme yapılması gerekir ise, Türk ve İngiliz kültür ve sosyal yapılarının tarihsel ve güncel durum açısından birbirinden farklı iki kutup olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Bu bakımdan, her ne kadar öyküntüye ilişkin diğer örneklerin sayısı kadar örneğin ortaya çıktığı gözlemlense de ortaya çıkan çeviri kelime, kelime gurubu veya ifadelerinin Türk okuru açısından pek de anlam ifade etmediği bilinmelidir. Diğer bütün diller gibi zengin

bir dil olarak karşımıza çıkan Türkçe ve Türk kültürünün ve yaşama biçiminin dile yansması da bir o kadar zengin nitelikte olmuştur ve bu açıdan bakıldığında, Türkçede yerleşik olan birçok ifade söz konusu olup bu ifadelerin diğer bir kültür ve dilden kaynaklı olan ifadelerle salt örtüşme sağlanması açısından karşılık görmesi pek de mantıklı bir durum teşkil etmeyecektir. Burada bahse konu olan zenginlik, Türkçenin sahip olduğu ifade ve yapısal zenginliktir. Nitekim sondan eklemeli olan bir dil olarak Türkçede bilhassa sosyal dil açısından oldukça rahat bir iletişim kurulması söz konusudur. Bu bağlamda, yapılan yedi (7) çeviriye bakıldığında çoğunluğun öyküntüyü değil Türk okurunun yüzyıllardır kullanageldiği ifadeleri tercih ettiği görülmektedir.

Dördüncü prosedür olan uyarlama prosedürüne ilişkin iki (2) örnek sunulmuştur. Uyarlama, tabiri caiz ise edebiyatta pek de kabul görmeyen bir durum olup son yıllarda genel kabul görmeye başlayan bir durum olarak değerlendirilebilir. Uyarlama denilince orijinal metnin ruhunu, dokusunu, ehemmiyetini bir tarafa bırakmak gibi bir izlenim ortaya çıkmakta olup bu durumun edebi çevrelerce kabullenilmesi olasılık çerçevesinde değerlendirilmemektedir. Ancak Orwell ve ortaya koyduğu eserler arasındaki 1984 eseri özelinde bir değerlendirme yapılması durumunda, ortaya çıkacak olan sonuç şu ki; bilhassa özel terim ve yeni ortaya atılmış kavramların zorunlu da olsa uyarlama yoluyla çevirisi gerekli olmuştur. Bu bakımdan, çevirmenlerin genel olarak uyarlamadan uzak kaldığı ancak özel terimlerin ifade ediliş biçimine bakıldığında bu prosedüre başvurduğu açıkça görülmektedir. Bunun yanı sıra, ideolojik bir temele oturtulmuş ve bu açıdan yeni bir söz dağarcığının geliştirilmiş olduğu eserde uyarlamanın kullanılması bir bakıma gerekli ve yerinde olmuş gibi görünmektedir.

Beşinci prosedür olan eşdeğerlik prosedürüne ilişkin olarak toplamda üç (3) örnek sunulmuştur. Eşdeğerlik prosedürü, genel olarak edebi eserlerde kendine geniş yer bulan bir çeviri yaklaşımı olup Orwell'ın eserinde de benzer ölçüde bu eyleme ilişkin yansımalar söz konusudur. Eşdeğerliğin genel olarak dil ve kültürün ortak bir paydası şeklinde ortaya çıkması beklendiğinden, bir kültürün belirli bir parçasını sunan romanlarda da olması yüksek olasılıklıdır. Bu bakımdan, yapılan inceleme sonrası eşdeğerlik üzerinden örneklerin bulunması gayet doğal görülmektedir. Dahası, İkinci

Dünya Savaşı sonrası bir döneme denk gelen kitabın içerisindeki yerleşik dil, elbette ki günümüz şartlarına ve Türk kültürüne elverişli bir şekilde yansıtılmalıdır. Bu durum da eşdeğerliği gerektirmektedir. Eserin çevirisinde genellikle eşdeğerliğin Türk yaşamında mevcut olmayan bir takım unsurların (örn: Çin dünyasına ait bir içecek) gündelik dilin aktarılmasında kullanıldığı görülmektedir. Bu durum ayrıca çevirmenlerin mevcut unsurları göz ardı etmeden hedef metne aktardıklarını ve bunu yapma noktasında başarılı olduklarını da göstermektedir.

Başkalaştırma, bir diğer prosedür olup bu bağlamda üç (3) örnek sunulmuştur. Başkalaştırma, bir bakış açısı değişikliğini ifade eder. Ancak bu bakış açısı anlamsal düzeyde değil yapısal düzeyde bir başkalaştırmayı barındırır. Şöyle ki; bir kişinin yaşı ile ilgili bir bilgi verilmek istendiğinde ve bu kişinin 37 yaşında olduğu varsayıldığında, çevirinin şu cümlelerle ifade edilmesi ile bir başkalaştırmanın ortaya çıkacağı düşünülebilir. “40’a yakın...” veya “Olgun biri...”. Dolayısıyla burada her ne kadar anlamsal olarak bir uzaklık söz konusu olmasa da bakış açısının değiştirildiği söylenebilir. Bu bakımdan ele alındığında, çevirmenler İngilizce ve Türkçe arasındaki yapısal farklılığı gözetmiş gibi görünmektedir zira yapılan örneklerden de anlaşılacağı üzere, her çevirmenin kendi kararları doğrultusunda ve anlamı bozmaksızın bir takım başkalaştırmalar gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır.

Son olarak yer değiştirme prosedürüne ilişkin iki (2) örnek sunulmuştur. Yer değiştirme, farklı dil ailelerine mensup diller arasındaki çevirilerde kendini göstermekte olup isteğe bağlı veya zorunlu olarak gerçekleşebilir. Bu durum genel olarak çevirmenin kararlarına bağlı olsa da kimi zaman zorunlu yer değiştirmeler de söz konusu olabilir. Örneğin Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğundan tek bir kelime kapsamında birden çok ek ile istenen mesaj verilebilir (Göremeyiş, göremiyorum, vb.). Bu bağlamda çevirilerde yer değiştirme yapıldığı görülmektedir. Nitekim bu yaklaşım, dilin daha esnek olan yapısını gün yüzüne çıkmasının yegâne göstergesi olup anlamın daha akıcı bir şekilde ve dilin kendi özellikleri içerisinde yansıtılmasına olanak sağlamaktadır.

6. 3. Çevirmenin Görünmezliği Üzerinden Değerlendirmeler

Lawrence Venuti tarafından ortaya atılan bu etkili ve modern yaklaşım, günümüzde bizatihi etkisini devam ettirmektedir. Bu bakımdan, Orwell'ın (1949: 391; çev. Üster,334) kendisinin dahi ifade etmiş olduğu üzere,

“...Kaldı ki, tarih çoktan yeniden yazılmıştı, ama eski edebiyat bölük börtük de olsa bir yerlerde kalmıştı, henüz bütünüyle sansürden geçirilmiş değildi, Eskisöylem'i hala bilen birinin bunları okuması mümkündü. Gelecekte bu edebiyat parçaları, yitip gitmemiş olsa bile, anlaşılma ve çevrilemez olacaktı. Teknik bir işlem ya da çok sıradan günlük davranışlarla ilgili olanlar ya da zaten öğretmeye bağlılık gösterenler (Yenisöylem'de *iyidüşünlü* deniyordu) dışında, Eskisöylem'de yazılmış bir bölümü Yenisöylem'e çevirmek olanaksızdı. ”

Bunun yanı sıra, Orwell'ın kullanmış olduğu dili, edebiyattaki etkisi ve günümüz şartlarının dikkate alınması gibi hususlar çevirmenin görünmez olmasını imkânsız kılar niteliktedir. Bu bağlamda, tüm çevirmenlerin görünür bir durumda olduğu ve dolayısıyla kabul edilebilir olarak değerlendirilen bir çeviriyi ortaya koyduğu ve hedef metin okuru açısında akıcı bir metin üretildiği söylenebilir. Ayrıca Venuti (1995) tarafından da vurgulandığı şekliyle Anglo-Amerikan kültürüne ait bir eserin çevirisi yapıldığında, o kültüre ait kodların hedef kitleye aktarılma sürecinde çevirmenin görünmezliğinin pek de mümkün olmayacağı düşüncesi de kendini göstermektedir.

Çevirmenin görünürlüğü hususu üzerinden eserin çevirmenleri dikkate alınarak bir değerlendirme yapmak, ilgili konuyu daha anlaşılır hale getirecektir. Bu bağlamda, öncelikle çevirmenin görünürlüğü ifadesinin tanımlanması gerekir. Çevirmenin görünürlüğü hususunu Venuti'nin (1995) hedef metin üzerinden değerlendirdiği şekliyle değil, çevirmenin aracı rolünün müşteri ve nihai kullanıcıları dikkate alarak inceleyen Fung-Ming Christy Liu (2013), görünür çevirmeni Dam ve Korning Zethsen tarafından ifade edilen dört parametreye dayalı olarak tanımlamıştır. Bu parametreler, maaş, eğitim/uzmanlık, görünürlük/ün ve güç/etki unsurlarını içerir (a.g.e.: 28). Bunun yanı sıra, Liu, çevirmenin müşteri (bu bağlamda yayınevi sahipleri veya şirket ifade

edilmektedir) ve nihai kullanıcı (bu bağlamda okur ifade edilmektedir) ile olan gerçek etkileşimini de hesaba katmıştır. Bu konuda Emrah Eriş (2019)'in yaptığı çevirmenlerin eserin yazarıyla (bu bağlamda müşteriyle) etkileşime girip girmedikleri ile ilgili araştırma örnek verilebilir. Emrah Eriş (2019), *Habitus and Translators: Orhan Pamuk's My Name is Red* adlı çalışmasında Orhan Pamuk'un ödül almasına kadar bir dizi etki yaratan çevirmeni Erdağ Göknağ ile çeviri öncesinde gerçek manada iletişim kurduğunu ifade etmiştir. Bu durum, çevirmenin henüz çeviri başlamadan görünür olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu çerçevede Liu (2013: 28-29), çevirmenin görünürlüğünü dört kategoride incelemiştir:

- Arkaplandaki çevirmen, müşteri ve nihai kullanıcı için görünmezdir.
- Nihai kullanıcı için görünür olan çevirmen, müşteri ile ya asla iletişim kurmaz ya da nadiren iletişim kurar iken nihai kullanıcı ile bazen veya çoğu zaman iletişim halindedir.
- Müşteri için görünür olan çevirmen, çoğu zaman müşteri ile iletişim halinde iken nihai kullanıcı ile nadiren iletişim kurar.
- Görünür çevirmen, bazen ya da çoğu zaman hem müşteri hem de nihai kullanıcı ile iletişim halindedir.

Bu bağlamda, tez kapsamında önemli görülen tür, görünür çevirmendir. Nitekim yapılan çevirilere bakıldığında, özellikle de Celal Üster çevirisinin 75. baskısı kapsamında ifade ettiği çeviriye ilişkin notlar, ne denli görünür olduğunu, gerek müşteri ile gerekse okur ile etkileşim halinde olduğunu kanıtlamaktadır. Her ne kadar soyut bir kavram olarak karşımıza çıksa da, çevirmenin görünmezliği veya görünürlüğü hususları, eserlerin çevirilerine ilişkin bir inceleme yapıldığında, kanıtlayıcı bilgiler sunulmasıyla apaçık ortaya çıkabilir. Bu bilgiler ışığında, çevirmenlerin gerek çeviriyi gerçekleştirirken kullanmış oldukları dil ve prosedürler gerekse eserlerin öncesi veya sonrasında verdikleri kendilerine ait bilgiler bu durumu kısaca özetlemektedir.

6. 4. Nihai Değerlendirmeler

Vinay ve Darbelnet tarafından ortaya atılan prosedürlerin Orwell'in eserinin Türkçe çevirileri üzerinden ele alındığı bu tez kapsamında belirli durumlar tespit

edilmiştir. Yapılan değerlendirmelere bakıldığında, tüm prosedürlerin belirli ölçülerde kullanıldığı görülmektedir. Eserde yeni bir dil olgusunun (NewSpeak, Miniplenty, v.s.) ortaya çıkması, doğal olarak bu prosedürlerin kullanımını gerektirmektedir. Nitekim yapılan Türkçe çevirilere bakıldığında aynı terime ilişkin farklı karşılıkların olduğu açıkça görülebilir. Bu durum da uyarılma gibi çeviri prosedürlerinin kullanılması açısından ortam yaratmaktadır.

1950'den sonraki dönemlerde çeviribilimde yaşanan paradigma kaymaları da çevirinin salt uygulama açısından değil aynı zamanda kuramsal olarak da değerlendirmeye alınması gerektiğini göstermektedir. Bu dönemden sonra çeviribilim kapsamında yaşanan kültürel dönüş, çevirmenin görünmezliği, metin türleri gibi yaklaşımların temsil ettiği paradigma kaymaları, çevirmenlerin ne derece özgür olabileceklerini, ne tür normlara tabi tutulacaklarını ve diğer birçok karar mekanizmasını belirleyen unsurlar olmuştur. Bu unsurlar doğal olarak bu dönemden sonraki süreçte çeviri ve çevirmen kararlarını etkisi altına almıştır. Bu gerçekliğin Vinay ve Darbelnet tarafından literatüre kazandırılmış olan doğrudan ve dolaylı çeviri stratejilerinin çevirmenler tarafından uygulanması kapsamında vuku bulduğu görülmektedir.

SONUÇ

Bu tez kapsamında dünyaca ünlü George Orwell'ın eseri olan "1984"ün Türkçeye yapılmış yedi (7) farklı çevirisi incelemeye tabi tutulmuştur. Bu inceleme Vinay ve Darblenet'in doğrudan ve dolaylı çeviri stratejileri kapsamındaki ödünçleme, öyküntü, birebir çeviri, yer değiştirme, başkalaştırma, uyarlama ve eşdeğerlik prosedürleri dikkate alınarak yapılmış olup sunulan 19 adet örnek altında yorumlanmıştır.

Tez kapsamında, çevirmenin görünmezliğinin mümkün olup olmadığı, çevirmenin kullandığı üslubun iki dil arasındaki kültürel aktarımı nasıl sağladığı, Vinay ve Darblenet'in ifade ettiği çeviri kaymaları hususlarının çeviride nasıl yer aldığı sorularına cevap aranmıştır.

Bu kapsamda, birinci hipotez olan çevirmenin görünmezliğinin eserin çevirileri dikkate alındığında mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Bunun temel sebebi hem kaynak metin ile hedef metin arasındaki zaman aralığı hem de kaynak dil ve kültür ile hedef dil ve kültür arasındaki farklılıklardır. Nitekim Anglo-Saxon kültürüne ait ve ideolojik bir temel üzerine kurulu distopik bir dünyanın resmedildiği bir eseri çevirirken çevirmenin görünür olması gayet doğal görülmelidir. Zira bu kültürün alt kültürlerle veya Türk kültürü gibi uzak kültürlerle aktarımda çevirmenin yabancılaştırma yaklaşımını kullanması beklenir. Bu durumda, Venuti'nin de belirttiği çevirmenin görünürlüğü durumu ortaya çıkacaktır. Bunun dışında, gerek eserin dünya literatüründe bilinen bir eser olması gerekse defalarca ve farklı kişilerce çevrilmiş olması hususları da çevirmenin görünürlüğünü kaçınılmaz kılmaktadır. Okurun yazara götürülmesi veya yazarın okura götürülmesi gibi unsurlar noktasında bile çevirmenin kendi yorumlarını katma ihtiyacı duyacağı aşikârdır. Çünkü ait olduğu kültürün kodlarının dışında kitabın kendi içerisinde oluşturulan ortam, yaratılan kurgusal kültür ve dünyanın hedef okur olan Türk okuruna yansıtılması bu bağlamdaki ihtiyacı zorunlu kılmaktadır. İlk çeviriyi yapan Celal ÜSTER ve 2000'li yıllardan sonraki çevirileri yapan diğer çevirmenler bu ihtiyaca binaen hareket etmiştir. Dolayısıyla, ortaya çıkan sonuç çevirmenlerin görünür olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır. Bunun yanı sıra, çeviri eserlerin her birinde çevirmenin kimliğinden söz eden kısımlar yer almıştır. Bilhassa Celal ÜSTER, sonraki baskılarda çeviriye ilişkin notlar sunmuştur. Tüm bu değerlendirmeler, çevirmenlerin

görünürlüğünü artırmaktadır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki çevirmenlerin karar süreçlerinde ne derece etkin rol aldığı konusu derinlemesine bir araştırma gerektirdiğinden ve bu tezin kapsama alanına girmediğinden, güç ilişkilerine ilişkin yorumlama yapmak doğru olmayacaktır. Nitekim bu doğrultuda, çevirmenlerin herhangi bir değerlendirmesi olmamıştır.

İkinci hipotez olan çevirmenin kullandığı üslubun iki dil arasındaki kültürel aktarımı nasıl sağladığı hususu değerlendirildiğinde, ortaya bir dizi sonuç çıkmıştır. İlk olarak, çevirmenlerin kaynak dili ve mesajı deforme edecek bir üslup kullanmaktan kaçındığı görülmekle beraber Türk okurunun ve kültürünün azami ölçüde dikkate alınması suretiyle bir çeviri gerçekleştirildiği anlaşılmıştır. Bununla birlikte, Türk okurunun pek de aşına olmadığı eser kapsamındaki birçok kavramın kültürel aktarımın kolaylıkla ve elverişli bir şekilde ortaya çıkmasına kısmi engel teşkil ettiği de anlaşılmıştır. Her ne kadar çevirmenler, gerek mesajın berrak bir şekilde iletilmesi gerekse hedef kitle açısından anlaşılır olabilmesi muhtemel bir üslup tercih edilmesi açısından azami önem sarf etmiş olsa da bazı ifadelerin çevirisinin kültürel aktarımı zorlaştırdığı da görülmüştür.

Üçüncü hipotez olan prosedürlerle ilgili ise şu sonuçlar ortaya çıkmıştır. Eserin genelinde en çok kullanılan prosedürlerin ödüncleme, birebir çeviri, yer değiştirme, başkalaştırma ve eşdeğerlik olduğu görülmüştür. Bu kapsamda, ödünclemenin çok fazla kullanılmasının sebebi, Latince ve Yunanca kökenli kelimelerin İngilizce üzerinden Türkçeye yerleşmesi ile açıklanabilir. Birebir çevirinin eser genelinde kullanılmasının sebebi, eserin distopik yapıda olması ve içerdiği mesajın açık bir şekilde sunulması gereği olmuştur. Ancak bu durum sadece distopik yapıdaki eserden değil, birbirine uzak coğrafya ve kültürler arasında yapılan aktarımların zorluğundan da kaynaklanmaktadır. Yer değiştirme ve başkalaştırma prosedürlerinin kullanılmasının sebebi ise dilsel farklılıklardır. Nitekim iki farklı yapıya sahip olan İngilizce ve Türkçe arasındaki etkileşimin yanı sıra edebi dilin de gerektirmiş olduğu bir dizi yapısal kullanımlar bu iki prosedürün eser genelinde tercih edilmesine yol açmıştır.

Son olarak, eşdeğerlik prosedürün bütün dil çiftleri bağlamında kullanılan bir prosedür olduğu ve bu tez kapsamında yapılan inceleme sonucunda da genel olarak

tercih edildiği anlaşılmıştır. Nitekim eşdeğerlik İngilizcede bulunan kültürel bazı kodlamaların Türkçeye aktarılması sürecinde oldukça önem arz eden bir yaklaşımdır.

Sonuç olarak, tüm prosedürlerin çevirmenlerce tercih edildiği, kültürel aktarımın farklı noktalarında uygulandığı ve bu uygulamanın Türkçe'ye ve Türk okurunun önceliklerine uygun olarak tasarlandığı görülmüştür.

Bu tez çalışması neticesinde sunulan öneriler aşağıdaki gibidir:

- Vinay ve Darbelnet'in prosedürleri diğer edebi eserler üzerinden incelemeye tabi tutulabilir.
- George Orwell'in teze konu olan eseri literatürde bulunan çeviribilim odaklı diğer yaklaşımlar temelinde incelenebilir.
- İlgili eser salt çevirmenin görünmezliği kavramı üzerinden değerlendirmeye alınabilir.
- Birden fazla çevirisi yapılmış olan ilgili eser veya diğer edebi eserler bağlamında söylem analizi veya metin çözümlenmesi yapılabilir.
- İngilizce-Türkçe dil çiftlerinin dışında kaynak dilin İngilizce olması sebebiyle İngilizce ile Türkçeden farklı bir dil arasındaki çeviriler doğrudan ve dolaylı çeviri strateji ve prosedürleri açısından incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Büker, S. (1979). BİLİM DİLİ OLARAK TÜRKÇENİN YETERLİLİĞİ ÜZERİNE. Kurgu, 2(1), 51-61, 07.07.2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kurgu/issue/59632/859308>
- Gürsoy, Z. (2022), *Siyasal Çatışma Kültürü Ve Kimlikler, Kadeş Antlaşması*, 07.07.2022 tarihinde <http://www.savasvebaris.com/kades-antlasmasi/> adresinden alındı.
- Munday, J. (2008), *Introducing Translation Studies: Theories and Applications. 2nd ed.* London/New York: Routledge.
- Cicero, M. T. (1960), 'De optimo genere oratorum', in *Cicero De inventione, De optimo genere oratorum, topica, translated by H. M. Hubbell, Cambridge, MA: Harvard University Press; London: Heinemann*
- Schleiermacher, F. (1813/2012), 'On the different methods of translating', in L. Venuti (ed.) (2012), pp. 43–63.
- Eriş, E. (2019). How is cultural terminology handled in translation? The Legend of the Thousand Bulls, *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 545-558
- Vinay, J. P. & Darbelnet, J. (1977). *Stylistique comparée du français et de l'anglais. Méthode de traduction.* Paris: Didier.
- Holmes, J. S. (1988/2004), 'The name and nature of translation studies', n L. Venuti (ed.) (2004), pp. 180–92.
- Eruz, E. S. (2008). Çeviribilim: Bir Giriş, 07.07.2022 tarihinde <https://ceviribilim.com/ceviribilim-uzerine-2/> adresinden alındı.
- Catford, J. C. (1965/2000), *A Linguistic Theory of Translation*, London: Oxford
- Nida, E. A., & Taber, C. R. (1969). *The theory and practice of translation.* Leiden: E.J. Brill.
- TLF Translation. (2014). *Intro to Translation Studies: Vinay and Darbelnet's Translation Procedures.* 07.07.2022 tarihinde <http://www.thelinguafile.com/2014/05/intro-to-translation-studies-vinay-and.html#.YsSY571BzIU> adresinden alındı.

- Guerrera, A. F. (2012), “*Translating culture: problems, strategies and practical realities*”. *Art and Subversion*, 3(1), ISSN 1847-7755; doi: 10.15291/sic/1.3.lt.1.
- Bassnett, S. & Lefevere, A. (Ed.) (1990), *Translation, History and Culture*. London: Pinter.
- Sun, H. (2011), “*On Cultural Differences and Translation Methods*”. *Journal of Language Teaching and Research*, 2(1), 160-163.
- Lefevere, A. (ed.). (1992b). *Translation/History/Culture: A Sourcebook*, London and New York: Routledge.
- Hagfors, I. (2017), The Translation of Culture-Bound Elements into Finnish in the Post-War Period. *Erudit*, 48, numero 1-2.
- Kuzenko, H. M. (2017), Translation as cross-cultural communication. Science and Education a New Dimension. *Philology*, Volume. 33, Issue, 123.
- Cao, H. (2020), A Study of Translation in Intercultural Communication. 2nd International Conference on Humanities, Cultures, Arts and Design
- Anthony J. L. (2016), Translation as intercultural mediation: setting the scene, *Perspectives*, 24:3, 347-353,
- Holz-Mänttari, J. (1984), *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*, Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Anyabuiké, C. (2018), The Role of Translation in Intercultural Communication. *International Digital Organization for Scientific Research*, 3(3), 54-61.
- Griffiths, K. E. (2009), University of Cumbria. *A reappraisal of the socio-cultural significance of north country rag rugs with particular reference to the use of the color red*
- Gagua, N. & Baltacı S. (2017), Histeri ve Obsesyon Nevrozunda Cinsiyetlenme Üzerine AYNA Klinik Psikoloji Dergisi, 4(3), 1-10
- Başaran, T. (2007), Soğuk Savaş Sonrası Bilimkurgu Sinemasında Distopik Sistemler Ve Kontrol Mekanizmaları. Ankara. (Yüksek Lisans Tezi)

Amis, M. (1978). A Stoked-Up 1976. New York Times. 07.07.2022 tarihinde <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/97/11/30/home/burgess-1985.html> adresinden alındı.

In 1984, what are the four ministries and their purposes?" eNotes Editorial, 1 Aug. 2017. 07.07.2022 tarihinde <https://www.enotes.com/homework-help/in-1984-what-are-the-four-ministries-and-their-152241> adresinden alındı.

Perry, M. (2019). Everything You Need to Know About Baijiu, the World's Most Popular Liquor. 07.07.2022 tarihinde <https://www.esquire.com/food-drink/drinks/a27057577/baijiu-chinese-liquor-spirit/> adresinden alındı.

<https://www.urbandictionary.com/define.php?term=rag%20mats>

<https://www.baptisthealth.com/services/heart-care/conditions/venous-ulcer#:~:text=A%20venous%20ulcer%2C%20sometimes%20called,an%20open%20sore%20to%20form.>

https://interestingliterature.com/2021/08/orwell-bright-cold-day-april-clocks-striking-thirteen-meaning-analysis/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=orwell-bright-cold-day-april-clocks-striking-thirteen-meaning-analysis

<https://www.cliffsnotes.com/student-life/2016/september/what-the-opening-sentence-in-orwells-1984-suggests-about-the-book>

Nida, A. (2019). Why is green a forbidden color in Indonesia cultures and myths. <https://masteringbahasa.com/why-is-green-a-forbidden-colors-in-indonesia-cultures-and-myths>

Galeone D. (2019). Common english Idioms.

<https://www.mentalfloss.com/article/585596/ways-express-common-english-idioms-other-languages>

TDK (2022). Histeri. www.sozluk.gov.tr adresinden alınmıştır.

TDK (2022). Histeri. www.sozluk.gov.tr adresinden alınmıştır.

<https://www.abebooks.com/books/rarebooks/collecting-guide/understanding-rare-books/guide-book-formats.shtml>

<https://www.wordhippo.com/what-is/another-word-for/cubicle.html>

Liu, F. M. C. (2013). Revisiting the Translator's Visibility: Does Visibility Bring Rewards? *Meta*, 58(1), 25–57. <https://doi.org/10.7202/1023808ar>

Eriş, E. (2019). Habitus and Translators: Orhan Pamuk's My Name is Red . *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi* , (27) , 132-151 . DOI: 10.37599/ceviri.580048

Markauskaitė, A. (2019). Türkçeden Litvancaya Çevrilen Romanlarda Kültürel Kodlama. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Odacıoğlu C, Barut E, (2018). Çeviri Usul, Strateji Ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme. *Tarih Okulu Dergisi*, 11(34), 1363 - 1392. 10.14225/Joh1184

Kocabıyık, H. S. (2022). Jean Paul Vinay ile Jean Darbelnet, Peter Newmark, Anthony Pym ve Gideon Toury'nin Kuramları Işığında Necib Mahfuz'un "Başkan'ın Öldürüldüğü Gün" Adlı Romanındaki Dil Oyunlarının Türkçe çevirisinin analizi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (28), xx-xx. DOI: 10.29000/rumelide.1132601.

<http://www.thelinguafile.com/2014/05/intro-to-translation-studies-vinay-and.html#.Y5xUUnZByUk>

Uçar, B. K. (2019). Translation of Medical Terms In Light Of Vinay And Darbelnet's Translation Procedures: A Case Study On Medical Thrillers *The Apprentice And The Sinner* By Tess Gerritsen. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.